

সূর্যখড়ি দৈনন্দিন বিবচিত
দবঙ্গ রাজবংশাবলী

দেবগ্ন ৰাজবংশাবলী

[কবি বলদেৱ সূৰ্যখড়ি দৈৱজ্ঞ বিৰচিত]

শ্ৰীনবীনচন্দ্ৰ শৰ্মা, এম. এ.
অধ্যাপক, প্ৰাগজ্যোতিষ কলেজ, গুৱাহাটী
সম্পাদিত

॥●॥ বাণী প্ৰকাশ ॥●॥

পাঠশালা ● গুৱাহাটী ● কলিকতা

প্ৰকাশক :

শ্ৰীঅম্বিকাপদ চৌধুৰী

বাণী প্ৰকাশ

পাঠশালা

কামৰূপ

পাণবজাৰ

গুৱাহাটী-১

১০ কৈলাস বোস ষ্ট্ৰীট

কলিকতা-৬

বেটুপাত :

শ্ৰীবিজয়কৃষ্ণ মণ্ডল

প্ৰথম প্ৰকাশ :

নবেম্বৰ ১৯৭৩

বেচ : সাত টকা মাথোন

ছপা : পূৰ্বোদয় প্ৰেছ

১০ কৈলাস বোস ষ্ট্ৰীট, কলিকতা-৬

আগকথা

‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ নামৰ ঐতিহাসিক কাব্যখন দৰঙী ৰজা সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ নিৰ্দেশামুজ্জমে, মঙ্গলদৈ মহকুমাৰ অন্তৰ্গত বলদেৱপাৰা গাঁওৰ বিখ্যাত কবি বলদেৱ সূৰ্য্যখড়ি দৈৱজ্ঞাই, আহুমানিক খ্ৰী: ১৭২৮ চনত ৰচনা কৰিছিল। মূল গ্ৰন্থখনি দৰঙী ৰজাৰ বংশধৰসকলৰদ্বাৰা সংৰক্ষিত হৈছিল। পুথিখনি সাঁচিপাতত লিখা আৰু ই চিত্ৰ সম্বলিত। অসম চৰকাৰৰ পুৰাতত্ত্ব বিভাগত সংৰক্ষিত সাঁচিপাতত লিখা ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ৰ বাহিৰেও আৰু দুই এখনি এনে ধৰণৰ পুথি দৰঙী ৰজাৰ বংশধৰ-সকলৰ হাতত এতিয়াও আছে। সেই কেইখনো অসম্পূৰ্ণ।

খ্ৰী: ১৯১৭ চনতে ৮ পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱৰ সম্পাদনাত কলিকতাৰ বেপ্টিষ্ট মিছন প্ৰেছৰপৰা ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ প্ৰথমবাৰৰ বাবে ছপা হৈছিল। বৰ্তমান ছপা ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ পাবলৈ নাই। ইয়াৰ পৰিণতি স্বৰূপে পঢ়ুৱৈ, গবেষণাকাৰী আদিৰ বিশেষ অসুবিধা হৈছে। এই অসুবিধালৈ লক্ষ্য কৰি আমি ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ নামৰ গ্ৰন্থখনি পুনৰ প্ৰকাশৰ ব্যৱস্থা কৰিলোঁ। অৱশ্যে এই ক্ষেত্ৰত মোৰ শিক্ষাগুৰু, সাহিত্যিক অধ্যাপক শ্ৰীযুত হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা, এম. এ. দেৱৰ উৎসাহ বাণীহে বিশেষ কাম কৰিছে। এই সংস্কৰণৰ ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’খনি প্ৰস্তুত কৰোঁতে ৮ পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱৰদ্বাৰা সম্পাদিত গ্ৰন্থখনি আৰু এখন সাঁচিপতীয়া পুথিৰ সহায় লোৱা হৈছে। আখৰ-জোঁটনি আধুনিক ৰূপত ৰখা হৈছে।

‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’খনি ছপাৰ দায়িত্ব ‘বাণী প্ৰকাশে’ গ্ৰহণ কৰা বাবে উক্ত প্ৰতিষ্ঠানৰ উদ্যোগী পৰিচালকদ্বয় মাননীয় শ্ৰীযুত অম্বিকাপদ চৌধুৰী আৰু মাননীয় শ্ৰীযুত গিৰিপদ চৌধুৰীদেৱলৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ উন্নতিৰ পথত ‘বাণী প্ৰকাশে’ যাতে সততে অৰিহণা যোগাব পাৰে তাৰ বাবে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাইছোঁ।

‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’খনি নকল কৰাৰ ক্ষেত্ৰত, মোৰ ছাত্ৰ শ্ৰীমান ধনেশ্বৰ ডেকাই সহায় কৰিছে। তেওঁলৈ মোৰ স্নেহাঞ্জলি থাকিল।

‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ নামৰ গ্ৰন্থখনে সদাশয় ৰাইজৰপৰা মৰম চেনেহ লাভ কৰিব পাৰিলে পৰম কৃতাত্ম হম। ইতি

‘যমুনালয়’

শ্ৰীনবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা

ইক্ষপুৰী, দুৰ্গাসৰোবৰ

গুৱাহাটী—২

ভূমিকা

প্রাচীন অসমীয়া সাহিত্য, নৱ্য ভাৰতীয় ভাষাসমূহত ৰচিত হোৱা সাহিত্যৰাজিৰ ভিতৰতে সমৃদ্ধিশালী। বিশেষকৈ অসমীয়া বুৰঞ্জী সাহিত্য ভাৰতীয় সাহিত্যসমূহৰ ভিতৰতে অল্পপম। আহোম ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতা আৰু অল্পপ্ৰেৰণাত বুৰঞ্জী সাহিত্য ৰচিত হোৱাৰ নিচিনাকৈ, কোচৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠাতা বিখসিংহৰ বংশসম্ভূত দৰঙী ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতা আৰু অল্পপ্ৰেৰণাতো ৰাজবংশাৱলী অথবা ‘বংশাৱলী’ নামেৰে ঐতিহাসিক কাব্য এশ্ৰেণী ৰচিত হৈছিল। সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ আদেশত সূৰ্যখড়িয়ে ৰচনা কৰা ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’, খঞ্জনাৰায়ণৰ আদেশত ৰতিকান্ত দ্বিজ ৰচনা কৰা ‘ৰাজবংশাৱলী’ আৰু সূৰ্যদেৱ সিদ্ধান্ত বাগীশৰদ্বাৰা ৰচিত ‘গন্ধৰ্বনাৰায়ণৰ বংশাৱলী’, এই ঐতিহাসিক কাব্যৰ ভিতৰত পৰে। ওপৰোল্লিখিত তিনিখন ঐতিহাসিক কাব্যৰ ভিতৰত সূৰ্যখড়ি দৈৱজ্ঞৰ ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ উল্লেখযোগ্য।

দৰঙী ৰজা সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ নিৰ্দেশানুসৰে সূৰ্যখড়িয়ে ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ ৰচনা কৰে। ইয়াৰপৰা কবি সূৰ্যখড়ি সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ সমসাময়িক আছিল বুলি আমি সহজে অনুমান কৰিব পাৰোঁ। সমুদ্ৰনাৰায়ণ, চিলাৰাইৰ পুত্ৰ কবি পৰিচয় ৰঘুদেৱনাৰায়ণৰ বংশধৰ আছিল। ৰঘুদেৱনাৰায়ণৰ পুত্ৰ বলিনাৰায়ণ অথবা ধৰ্মনাৰায়ণ দৰঙী ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠাতা আছিল। বলিনাৰায়ণৰ পুত্ৰ মহেন্দ্ৰনাৰায়ণ, তেওঁৰ পুত্ৰ চন্দ্ৰনাৰায়ণ, চন্দ্ৰনাৰায়ণৰ পুত্ৰ ইন্দ্ৰনাৰায়ণ, তেওঁৰ পুত্ৰ মোদনাৰায়ণ (ডাঙৰ ৰজা), মোদনাৰায়ণৰ তৃতীয় পুত্ৰ মহতনাৰায়ণ আৰু মহতনাৰায়ণৰ পুত্ৰ হৈছে সমুদ্ৰনাৰায়ণ। ইয়াৰপৰা দেখা যায় যে সমুদ্ৰনাৰায়ণ, চিলাৰাইৰ পুত্ৰ ৰঘুদেৱনাৰায়ণৰ ৭ম অধস্তন আছিল। চিলাৰাইৰ পুত্ৰ ৰঘুদেৱ নাৰায়ণে খ্ৰীঃ ১৫৮১ চনৰপৰা খ্ৰীঃ ১৫৯৩ চনলৈকে ৰাজত্ব কৰে। প্ৰত্যেকজন বংশধৰে যদি ৩০ বছৰ ৰাজত্ব কৰা বুলি ধৰি লোৱা হয় তেনেহলে ৰঘুদেৱনাৰায়ণ আৰু সমুদ্ৰ নাৰায়ণৰ ভিতৰত সময়ৰ পাৰ্থক্য ২১০ বছৰ হ'ব। তেতিয়া হলে সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ সময় ১৫৮১+২১০ বছৰ=১৭৯১ চন হ'ব বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। কবি সূৰ্যখড়িও এই সময়ৰে লোক আছিল বুলি ভাবিব পাৰি। দ্বিতীয়তে আহোম স্বৰ্গদেৱে সূৰ্যখড়িক খ্ৰীঃ ১৭৯৮ চনত মাটি দান কৰিছিল অৰ্থাৎ এই কালছোৱাতেই কবি সূৰ্যখড়িৰ পাণ্ডিত্য আৰু প্ৰতিভা সৰ্বসাধাৰণৰ মাজত প্ৰকাশ পাইছিল। এই প্ৰসঙ্গত ওপৰত

উল্লেখ করা গী: ১৭১১ চন আৰু গী: ১৭২৮ চনৰ ভিতৰত থকা সাদৃশ্যও মন কৰিব লগীয়া। মুঠতে কবি সূৰ্যখড়ি গী: অষ্টাদশ শতিকাৰ লোক আছিল।

কবিৰ সম্পূৰ্ণ নাম হৈছে বলদেৱ সূৰ্যখড়ি দৈৱজ্ঞ। সৰ্বসাধাৰণৰ মাজত তেওঁ সূৰ্যখড়ি কবি ৰূপে পৰিচিত আছিল। তেওঁৰ প্ৰকৃত নাম আছিল হলধৰ^১। বলদেৱ, সূৰ্যখড়ি আদি তেখেতৰ পাণ্ডিত্যসূচক উপাধিহে। ইয়াৰ বাহিৰেও তেখেতৰ আন এটি উপাধি হৈছে বিদ্যাবল্লভ^২। জাতিত তেওঁ দৈৱজ্ঞ আছিল। কোচ ৰজাসকলে ব্ৰাহ্মণ আৰু দৈৱজ্ঞ উভয়কে বৰ সন্মান আৰু শ্ৰদ্ধা কৰিছিল। তদনুৰূপে দৰঙী ৰজা-সকলেও ব্ৰাহ্মণ আৰু দৈৱজ্ঞ উভয়কে গভীৰভাৱে শ্ৰদ্ধা কৰিছিল। সূৰ্যখড়ি যে জাতিত দৈৱজ্ঞ আছিল তাৰ আভাস “দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী”ৰপৰা পোৱা যায়। যেনে,

‘পদবন্ধে শুনিবাক মোৰ যাই চিত।

কহিয়ে দৈৱজ্ঞ তুমি ৰজাৰ চৰিত ॥

দৈৱজ্ঞ বদতি তুমি ৰজাৰ নন্দন।

তুমু আজ্ঞা পালিবাক লাগে সৰ্বক্ষণ ॥’

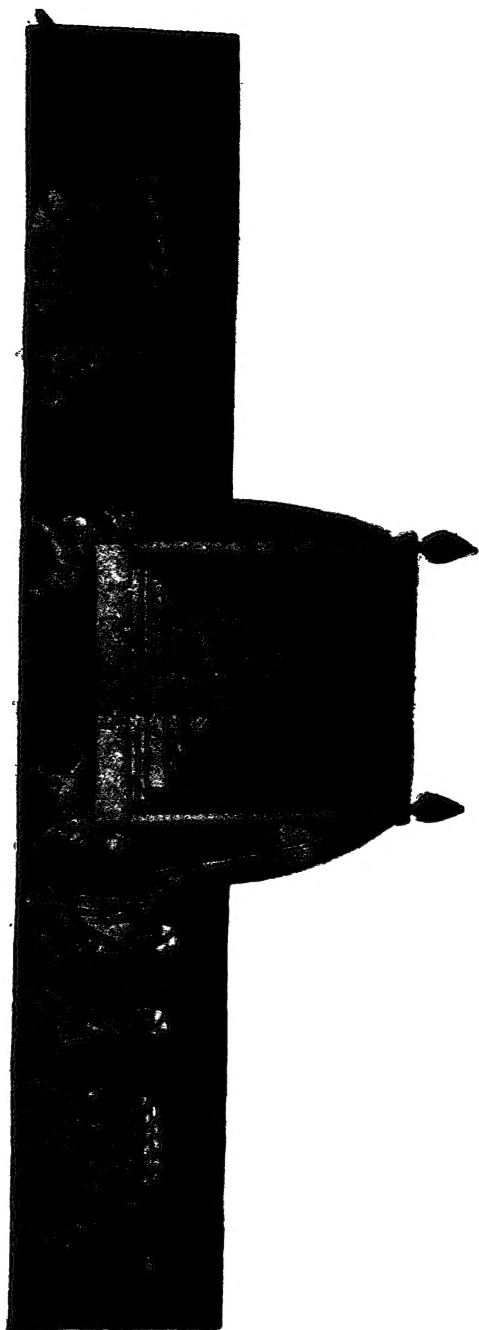
বলদেৱ সূৰ্যখড়ি মঙলদৈ মহকুমাৰ অন্তৰ্গত ছিপাঝাৰৰ ২ মাইল পশ্চিমে অৱস্থিত, ইতিহাস প্ৰসিদ্ধ বলদেৱপাৰা গাঁওৰ লোক আছিল। তেখেতৰ বংশধৰসকল এতিয়াও এই অঞ্চলতে বাস কৰে। কবি বলদেৱ সূৰ্যখড়িৰ নামানুসাৰেই এই গাঁওখনৰ নাম বলদেৱপাৰা হয় বুলি শুনা যায়। বলদেৱপাৰা গাঁওত বলদেৱ পুখুৰী নামৰ এটি ডাঙৰ পুখুৰী আছে। এই পুখুৰীটোৰ গৰ্ভত ৪৮ বিঘা মাটি থকা বুলি শুনা যায়। এই পুখুৰীটো হেনো বলদেৱ সূৰ্যখড়িৰ পাণ্ডিত্য, প্ৰতিভা আৰু কবিত্বত মোহিত হৈ দৰঙী ৰজাই খন্দাইছিল। কবিজনাৰ নামানুসাৰেই এই পুখুৰীটোৰ নামো বলদেৱ পুখুৰী নামকৰণ কৰা হৈছিল।

বলদেৱ সূৰ্যখড়ি ঐতিহাসিক পণ্ডিত, কবি, জ্যোতিষশাস্ত্ৰ বিশাৰদ আছিল। তেওঁ সেই সময়ৰ অসমৰ অন্ততম সংস্কৃত পণ্ডিত আছিল। তেখেতে অসমীয়া ভাষাত গ্ৰন্থ গ্ৰণয়ন কৰাৰ বাহিৰেও সংস্কৃত ভাষাত গ্ৰন্থাদি ৰচনা কৰিছিল। বলদেৱ সূৰ্যখড়িৰ পাণ্ডিত্যত মুগ্ধ হৈ আহোম স্বৰ্গদেৱেও তেওঁক মাটিদান দিছিল^৩। এইজন কবিৰ বিষয়ে প্ৰসিদ্ধ ঐতিহাসিক পণ্ডিত ছাৰ এডৱাৰ্ড গেইট চাহাবে এই দৰে লিখিছিল :

(১) মঙলদৈৰ বুৰঞ্জী—ঐকীৰ্ণেশ্বৰ শৰ্মা,

(২)

(৩) *The Koch Kings of Kamarupa*—E. Gait.

Surjya Hari (?) Ganaka is reputed to have been the greatest Sanskrit Scholar of his time in Assam. He was the author of numerous Sanskrit and Assamese works, and his descendant Manbhal Mandal holds a deed of gift dated 1720 saka (1798 A. D) by which the Ahom King made a grant of land to Surjya Hari (?) in recognition of his learning and piety^১.

জ্যোতিষ শাস্ত্ৰতো বলদেৱ স্বৰ্ঘখড়ি পণ্ডিত আছিল। ইয়াৰ প্ৰমাণ স্বৰূপে আমি তেখেতে প্ৰণয়ন কৰা বিখ্যাত জ্যোতিষশাস্ত্ৰৰ গ্ৰন্থ ‘ৰাজ মাতৃগু’ৰ টীকাখনলৈ আঙুলিয়াব পাৰোঁ। তেখেত তত্ত্বাদিতো হুবিজ আছিল বুলি জনা যায়। তন্ত্ৰ শাস্ত্ৰৰ পূজা পদ্ধতিত তেওঁ ৰজা-প্ৰজা সকলোৰেদ্বাৰা সমাদৃত হৈছিল। গ্ৰহাৰ্চনৰ ক্ষেত্ৰতো তেখেতৰ প্ৰতিভা প্ৰকাশ পাইছিল। “তেওঁৰ গ্ৰহাৰ্চনৰ শক্তিত দৰঙীৰজা সমুদ্ৰনাৰায়ণ অভিভূত হৈছিল। ৰজাই তেওঁক কলে, ‘যদি আজি স্বৰ্ঘগ্ৰহণ নোহোৱাকৈ তেওঁ ৰাহুক বন্ধ কৰিব পাৰে, তেন্তে তেওঁৰ পূজা প্ৰকৃত পূজা হৈছে বুলি জনা যাব।’ যথা সময়ত পূজা আৰম্ভ কৰিলে আৰু সেইদিনা স্বৰ্ঘগ্ৰহণ নোহোৱাকৈ থাকিল। ৰজাই তেওঁৰ শক্তি দেখি বহুত মাটি-বাৰী ব্ৰহ্মোত্তৰ দান কৰিলে। এই দান কৰা ব্ৰহ্মোত্তৰ ফলিমোহৰ তেওঁৰ বংশৰ লোকৰ হাতত আজিও আছে^২।” ওপৰৰ কথাখিনিৰ সত্যতা সম্বন্ধে সন্দেহ থাকিলেও কবি স্বৰ্ঘখড়িয়ে যে গ্ৰহাৰ্চনত সুখ্যাতি লাভ কৰিছিল তাত সন্দেহ নাই।

‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ দৰঙী ৰজা সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ নিৰ্দেশানুক্ৰমে বলদেৱ স্বৰ্ঘখড়িয়ে ৰচনা কৰে। এই গ্ৰন্থখনেই “সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ (গেইট চাহাবৰ মতে লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ) বংশাৱলী” নামে পৰিচিত। ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ কোন চনত ৰচিত হৈছিল সেই বিষয়ে নিশ্চিতভাৱে কোৱা টান। গেইট চাহাবৰ মতে এই পুথিখন খ্ৰীঃ ১৮০৬ চনত ৰচিত হৈছিল; আৰু আমানতউল্লা চৌধুৰীৰ মতে খ্ৰীঃ ১৭২১ চনত ৰচিত হৈছিল^৩। ডঃ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ মতে ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ খ্ৰীঃ ১৭২০ চনত ৰচিত হৈছিল^৪। পুথিখনৰ ৰচনা কাল সঠিকভাৱে নিৰ্ণয় কৰিব নোৱাৰিলেও ই খ্ৰীঃ ১৭২১-১৮০৬ চনৰ ভিতৰত যে ৰচিত হৈছিল ই নিশ্চিত।

(১) *The Koch Kings of Kamrup*—E. Gait.

(২) মজলিশেৰ বুৰঞ্জী—ঈদীনেশ্বৰ শৰ্মা।

(৩) অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা—ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ।

(৪) অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত—ডঃ সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা।

‘হৰণ ৰাজবংশাৱলী’ত কোচ ৰজাসকলৰ উৎপত্তিৰ বৰ্ণনা পৰিৱেশন কৰা হৈছে।

এই গ্ৰন্থখনত সন্নিবিষ্ট হোৱা বিষয়বস্তুৰ আভাস তলত দিয়া পৰম্পৰামৰ কাহিনী হ’ল :

পূৰ্বকালত চন্দ্ৰবংশীয় ৰজা হৈহৈয়ৰ পুত্ৰ সহস্ৰাজুঁন নামেৰে এজন ৰজা আছিল। এদিনাখন তেওঁ সৈন্ত-সামন্তৰ সৈতে যুগুয়া কৰিবলৈ গৈছিল। যুগুয়া কৰি থাকোঁতে ৰাতি হ’ল। সেই বাবে ৰজা সহস্ৰাজুঁন সৈন্ত-সামন্তৰ সৈতে গৈ পৰম্পৰামৰ পিতৃ যমদগ্নি ঋষিৰ আশ্ৰমত উপস্থিত হ’ল। যমদগ্নিৰ কামধেনু নামৰ এজনী গাইগক আছিল। এই গাইজনীক যি খোজা হৈছিল তাকে পোৱা গৈছিল। যমদগ্নিয়ে এই গাইজনীৰ সহায়ত সৈন্ত-সামন্তৰ সৈতে ৰজা সহস্ৰাজুঁনক ৰাজকীয় অভ্যর্থনা কৰিলে। কামধেনুৰ প্ৰতি সহস্ৰাজুঁনৰ লোভ লাগিল। যমদগ্নিৰ বাধা-নিষেধলৈ কৰ্ণপাত নকৰি ৰজাই জোৰপূৰ্বক গাইজনী লৈ গ’ল। পৰম্পৰাম গৃহলৈ প্ৰত্যাহৰণ কৰাৰ লগে লগে তেওঁ কামধেনু হৰণৰ বৃত্তান্ত পিতৃমুখৰপৰা শুনি, পৰম ক্ৰোধান্বিত হৈ সহস্ৰাজুঁনক বধ কৰি কামধেনু লৈ আহিল। পৰম্পৰাম আকৌ তীৰ্থভ্ৰমণ কৰিবলৈ যোৱাৰ লগে লগেই স্তুবিধা বুজি, সহস্ৰাজুঁনৰ পুত্ৰহঁত চোৰৰ নিচিনাকৈ গৈ তপস্তাৰত যমদগ্নিক বধ কৰি আকৌ গাইজনী লৈ আহিল। পৰম্পৰাম তীৰ্থভ্ৰমণৰপৰা ঘূৰি আহি, পিতৃ হত্যাৰ বাতৰি শুনি খঙত অগ্নিশৰ্মা হৈ, ধৰিত্ৰীৰ বুকু নিক্ষেপ কৰিবলৈ প্ৰতিজ্ঞাবদ্ধ হৈ একৈশবাৰ পৃথিৱী পৰ্যটন কৰি ক্ষত্ৰিয়সকলক বধ কৰিলে। ইয়াৰে ১২ জন ক্ষত্ৰিয় ৰাজপুত্ৰ পলাই গৈ চিকনাবাৰীত থাকিল; আৰু নিজক লুকাই ৰাখিবৰ বাবে মেচিনী বিয়া কৰাই মেচ ৰূপে থাকিল। এই বাৰজন ক্ষত্ৰিয়ৰপৰা অসংখ্য

হাবিয়ামগুল
বিশ্ব নাইবা
বিবসিংহ

পুত্ৰ সন্তানৰ জন্ম হ’ল। এইসকলৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ আছিল

হাবিয়ামগুল। হাবিয়ামগুলৰ পত্নী আছিল হীৰা। মহাদেৱে

হাবিয়ামগুলৰ ৰূপ গ্ৰহণ কৰি হীৰাক ৰমণ কৰে আৰু তাৰ

পৰিণতি স্বৰূপে বিশ্বৰ জন্ম হয়। প্ৰথম বিহুৰ দিনা জন্ম হোৱা বাবে শিশুটোৰ নাম বিশ্ব (বিশ্ব) ৰখা হৈছিল।

বিশ্ব শৈশৱৰেপৰা বৰ সাহসী আছিল। লাহে লাহে বিশ্বই গৰু চৰাব পৰা হ’ল। গৰখীয়াসকলে বিশ্বক বৰগৰখীয়া পাতিলে। প্ৰবল, পৰাক্ৰমী বিশ্বই ওচৰ চুবুৰীয়া ভূঞাসকলক পৰাস্ত কৰিলে। ঔণ্ডবি, লুকি, ফুলগুৰি আৰু বিজ্ঞানীৰ ভূঞাসকলক এজনৰ পিছত এজনকৈ বিশ্বই পৰাজয় কৰি বিস্তীৰ্ণ ভূখণ্ডৰ অধিপতি হ’ল, যি ভূখণ্ডৰ পশ্চিমে কৰতোৱা নদী আৰু পূবে বৰনদী আছিল। ৰজা হৈ বিশ্বই বিশ্বসিংহ নাম

গ্রহণ কৰে। বিশ্বসিংহৰ ভ্ৰাতৃৰ নাম আছিল শিশু। শিশুক যুৱৰাজ পতা হয়। সেইদিন ধৰি তেওঁৰ নাম নৰসিংহ হয়। কাৰ্জি, মন্ত্ৰী, সেনাপতি, বিপ্ৰ, দৈৱজ্ঞ, বৈদ্য, তামূলী, ৰাঙ্কনি, ভণ্ডাৰী, মজিন্দাৰ, চাব, দ্বাৰী, ঠাকুৰীয়া, শইকীয়া, হাজৰিকা, উম্বা, নবাব আদি বিষয়া ৰজা বিশ্বসিংহই নিজেই নিৰ্বাচন কৰি ৰাজ্য শাসনৰ সুব্যৱস্থা কৰিলে। ইয়াৰ পিছত বিশ্বসিংহই সৈন্ত-সামন্ত আৰু অন্ত-শত্ৰুৰে সুসজ্জিত হৈ আহোম স্বৰ্গদেৱক পৰাজয় কৰাৰ আশাৰে গড়গাঁও অভিমুখে যাত্ৰা কৰে; কিন্তু খৰচৰ অভাৱ হোৱা হেতু আহোম স্বৰ্গদেৱৰ সৈতে যুদ্ধ নকৰাকৈয়ে তেওঁ প্ৰত্যাহৰ্তন কৰে। বিশ্বসিংহই বিভিন্ন ঠাইৰপৰা ১৮ জনী পত্নী বিয়া কৰাইছিল, যেনে—নেপালৰ ৰত্নকান্তি; গোড়ৰ হেমপ্ৰভা আৰু পদ্মৱতী; কামৰূপৰ চন্দ্ৰকান্তি, পূৰ্ণকান্তি, হেমকান্তি আৰু ৰতি; কাশ্মীৰৰ তিলোত্তমা; কাশীৰ চন্দ্ৰা, চন্দ্ৰাননা, জয়া, বিজয়া আৰু জয়ন্তী; শোণিতপুৰৰ ললিতা, লারণ্যৱতী, পদ্মমালা; মিথিলাৰ শতৰূপা আৰু কাঞ্চনমালা। এই অষ্টাদশ মহিষীৰপৰা অষ্টাদশ কুমাৰৰ জন্ম হয়। তেওঁলোক হৈছে—নৰসিংহ, নৰনাৰায়ণ (মল্লদেৱ), গুৰুধ্বজ (চিলাৰাই), গোহাঁইকমল, ময়দান, ৰামচন্দ্ৰ, সূৰসিংহ, হৰিসিংহ, মেচা, বুৰকেতু, ৰামনাৰায়ণ, অনন্ত, দীপসিংহ, হেমধৰ, মেঘনাৰায়ণ, জগত, ৰূপচাঁদ আৰু সূৰ্য। পিতৃ বিশ্বসিংহই পুত্ৰসকলৰ মাজত ভবিষ্যতে যাতে ৰাজসিংহাসনৰ বাবে অসম্ভৱ ঙ্গি নহয় তদৰ্থে বিশেষ এক পৰীক্ষাৰদ্বাৰা কৰ্ম বিভাজন কৰি প্ৰত্যেকজন পুত্ৰকে সেই সেই কামবোৰ সম্পাদন কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। নৰসিংহক বিদেশত ৰজা হবলৈ, মল্লদেৱক কোচৰাজ্যত ৰজা হবলৈ, গুৰুধ্বজক যুৱৰাজ হবলৈ, গোহাঁইকমলক আলি-পদূলি, মঠ-মন্দিৰ আদি নিৰ্মাণ কৰিবলৈ, ৰামচন্দ্ৰক ভাণ্ডাৰী হবলৈ, ময়দানক শিল-সাকো নিৰ্মাণ কৰিবলৈ, মেচাক বন্দুকী হবলৈ, সূৰসিংহক সোণাৰী হবলৈ, বুৰকেতুক কমাৰ-কঁহাৰৰ দায়িত্ব লবলৈ, হৰিসিংহক গায়ন-বায়নৰ দায়িত্ব লবলৈ, ৰামনাৰায়ণক সত্ৰ-সভা চলাবলৈ, অনন্তক তেলীসকলৰ অধিকাৰী হবলৈ, দীপসিংহক হস্তী, ঘোঁড়া, গৰু, পশু-পক্ষীৰ দায়িত্ব লবলৈ, হেমধৰক ব্ৰাহ্মণসকলৰ নীতি প্ৰৱৰ্তাবলৈ, মেঘনাৰায়ণক ধোবা, তাঁতী, জোলা আদিৰ অধিকাৰী হবলৈ, সূৰ্যবৰক বেপাৰ-বণিজ্যৰ দায়িত্ব লবলৈ, জগতক দেৱালয়বোৰ চাবলৈ আৰু ৰূপচাঁদক সন্ন্যাসী, বৈৰাগী, ছত্ৰী, ভিক্ষী, দেশান্তৰী আদিৰ দায়িত্ব লবলৈ পিতৃ বিশ্বসিংহই নিৰ্দেশ দিলে। মল্লদেৱ আৰু গুৰুধ্বজক অধ্যয়নৰ বাবে বাৰাণসীলৈ (কাশী) পঠালে। ২৫ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পিছত বিশ্বসিংহ মৃত্যুৰ মুখত পৰে।

বিশিংহৰ যুত্ৰৰ লগে লগে নবসিংহ কোচৰাজ্যৰ সিংহাসনত বহিল। মল্লদেৱ
 আৰু গুৰুধ্বজ (সংগ্ৰামসিংহ) এই খবৰ পোৱাৰ লগে লগে
 নবসিংহ
 বাৰাণসীৰপৰা গৃহাভিমুখে অগ্ৰসৰ হ'ল। মল্লদেৱ আৰু গুৰুধ্বজৰ
 হাতত নবসিংহ পৰাজিত হৈ পলাই গৈ ভোটান পায়গৈ আৰু তাত তেওঁ ভোটৰ
 ৰজা হৈ থাকে।

পিতৃৰ আজ্ঞাৰুপে নবনাৰায়ণ কোচ ৰাজ্যৰ ৰজা হ'ল। ৰজা হোৱাৰ পিছতে
 তেওঁ আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰি কোচবেহাৰৰপৰা পৰশুৰুঙালৈ
 পথ নিৰ্মাণ কৰিবলৈ ভাৰ্য্য গোহাঁইকমলক নিৰ্দেশ দিয়ে। গোহাঁইকমলে দিনে-
 ৰাতিয়ে অশেষ পৰিশ্ৰম কৰি এবছৰৰ ভিতৰত পথটো নিৰ্মাণ
 নবনাৰায়ণ আৰু
 চিলাৰায়
 কৰে। গুৰুধ্বজৰ নেতৃত্বত বিৰাট সৈন্তবাহিনী এটিৰ সৈতে
 নবনাৰায়ণ আহোম স্বৰ্গদেৱৰ বিৰুদ্ধে অগ্ৰসৰ হ'ল। কোনো
 বাধা নোপোৱাকৈ কোচ সৈন্তবাহিনী গড়গাঁওত প্ৰৱেশ কৰিলেগৈ। ভীতি-বিহ্বল হৈ
 আহোম স্বৰ্গদেৱ 'চৰাইখোৰজ'লৈ পলাই গুচি গ'ল। সংগ্ৰামসিংহই, ঘোঁৰাৰ
 পিঠিত উঠি থাকিয়েই জাঁপমাৰি ভৈৰৱী নদী পাৰ হোৱা বাবে আহোমসকলৰপৰা
 তেওঁ চিলাৰাই উপাধি লাভ কৰে। সৈন্ত-সামন্তৰ সৈতে ৰজা নবনাৰায়ণ এবছৰ কাল
 গড়গাঁওত বাস কৰে। তেতিয়ালৈকে আহোম স্বৰ্গদেৱো লুকাই থাকিল। অৱশেষত
 নবনাৰায়ণে স্বৰ্গদেৱৰ ওচৰলৈ দূত পঠিয়ালে—হয় আহোম স্বৰ্গদেৱে নবনাৰায়ণৰ
 লগত যুদ্ধ দিয়ক, নহয়তো তেওঁ কোচ ৰজাৰ সাৰ্বভৌমত্ব স্বীকাৰ কৰক। আহোম
 ৰজাই দূতৰ হাতত নবনাৰায়ণৰ ওচৰলৈ উপঢৌকন পঠিয়াই
 নবনাৰায়ণ চিলাৰাইৰ
 ৰাজ্য জয়
 কোচৰজাৰ সাৰ্বভৌমত্ব স্বীকাৰ কৰিলে। ইয়াৰ পিছত
 চিলাৰায়ে হেড়ম্বৰ ৰজা হেৰ্মেশ্বৰক কোচৰাজ্যৰ অধীনলৈ আনি

ক্ষিপ্ৰগতিৰে মণিপুৰ অভিমুখে যাত্ৰা কৰে। মণিপুৰৰ ৰজাই বিনাযুদ্ধে কোচৰজাৰ
 বৈশ্বত্যা স্বীকাৰ কৰে। জয়ন্তা ৰজাক যুদ্ধত পৰাস্ত কৰি চিলাৰাই জয়ন্তাৰাজ্য
 কোচৰাজ্যৰ অঙ্গীভূত কৰে। কোচ ৰাজশক্তিৰ ওচৰত ত্ৰিপুৰা ৰজা, খৈৰামৰ
 ৰজা, ডুমকুৱা দেশৰ নৰপতি যুগকাক্ষ, চিৰাঠৰ (চিলেটৰ) ৰজা আদিয়ে
 বৈশ্বত্যা স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল। চিলেটৰাজ্য পৰাজয় কৰাৰ পিছত
 কোচ সৈন্তবাহিনী নীলাচল পাহাৰত উপস্থিত হয়। ইতিমধ্যে কালাপাহাৰে
 কামাখ্যা মন্দিৰ ধ্বংস কৰে। নবনাৰায়ণ আৰু চিলাৰাই উভয়ে কামাখ্যাৰদেৱীৰ ভগ্ন
 মূৰ্ত্তি-মন্দিৰ দেখা পালে। নবনাৰায়ণে কামাখ্যা মন্দিৰ, পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰাৰ বিষয়ে

ভাবিছিল ; কিন্তু প্রথমতে গোড়রাজ্য আক্রমণ কৰিবলৈহে তেওঁ ভাতৃ চিলাৰাইক নিৰ্দেশ দিলে ।

গোড়ৰ পাংছাৰ লগত
যুদ্ধ আৰু চিলাৰাই
বন্দী

চিলাৰাই গোড় অভিমুখে যাত্ৰা কৰি কেইদিনমানৰ ভিতৰতে

গোড় ৰাজ্যত উপনীত হ'লগৈ । গোড় ৰাজ্যৰ সৈন্তবাহিনীৰ

লগত প্ৰবল-বিক্ৰমেৰে ১০ দিন যুদ্ধ কৰি অৱশেষত চিলাৰাই

বন্দী হয় । চিলাৰাই বন্দী হোৱাৰ কেইদিনমানৰ মূৰতে গোড়ৰ

পাংছাৰ মাতৃক সৰ্পই দংশন কৰে । গোড় ৰাজ্যত থকা বৈয়সকলে পাংছাৰ মাতৃক

আৰোগ্য কৰিবলৈ ষণ্‌পৰনাস্তি চেষ্টা চলালে, কিন্তু সকলো চেষ্টা ব্যৰ্থ হ'ল ।

মন্ত্ৰৰ সহায়ত চিলাৰায়ে পাংছাৰ মাতৃক আৰোগ্য কৰিলে ।

চিলাৰাইৰ মুক্তি

ইয়াৰ ফল স্বৰূপে পাংছাৰ মাতৃয়ে চিলাৰাইক পুত্ৰ স্বৰূপে গ্ৰহণ

কৰিলে । মুক্তি লাভ কৰি চিলাৰাই স্বদেশাভিমুখে যাত্ৰা কৰিলে । ঠিক সেই

সময়তে নৰনাৰায়ণ আৰু চিলাৰাই উভয়ে মেঘামুকডুমক কামাখ্যাদেৱীৰ মন্দিৰ

পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে । তদনুসৰে মেঘামুকডুমে খিউত

কামাখ্যা মন্দিৰ
পুনৰ্নিৰ্মাণ

ইটা ভাজি, কৰালৰ সহায়ত সেই ইটা গাঁথি মন্দিৰ নিৰ্মাণ

কৰিলে । নৰনাৰায়ণে ম'হ, ছাগলী, হাঁহ-পাৰ, মাছ-কাছ আৰু

হৰিণ বলি দি 'চতুঃষষ্ঠি উপচাৰে'ৰে কামাখ্যাদেৱীক পূজা কৰিলে ।

ৰজা নৰনাৰায়ণে বহুতো আলি-পদূলি, মঠ-মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰাইছিল । আলিৰ

দাঁতিত বাটকুৱাই ব'দত জিৰাবৰ বাবে গছ-গছনি ৰোৱাই দিছিল । প্ৰজা আৰু

বাটকুৱাৰ স্তুবিধাৰ নিমিত্তে বহুতো পুখুৰী খন্দাই দিছিল ।

নৰনাৰায়ণৰ প্ৰজা-
হিতকৰ কাম

ভ্ৰমণকাৰী, বাটকুৱা আদিৰ বাবে অন্নশালা, পানীশালা আদি

নিৰ্মাণ কৰাইছিল ।

সম্ৰাট আকবৰৰ সৈতে সন্মিলিত হৈ নৰনাৰায়ণে গোড়ৰাজ্য অধিকাৰ কৰে আৰু

উভয়ৰে মাজত গোড় ৰাজ্য ভগাই লয় । গজানদী, যোগল

গোড়ৰাজ্য অধিকাৰ

সাম্ৰাজ্য আৰু কোচৰাজ্যৰ সাধাৰণ সীমা হিচাপে ধৰি লোৱা হয় ।

ৰজা নৰনাৰায়ণ কেৱল পৰাক্ৰমী আৰু প্ৰজাবল্লক ৰজাই নাছিল । তেওঁ কলা-

কৃষ্টি আৰু ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰেমিকেও আছিল । ৰজা নৰনাৰায়ণে গোড়-কামৰূপত

যিমানবিলাক পণ্ডিত আছিল সকলোকে 'পৰম শ্ৰদ্ধা আৰু

সাহিত্য চৰ্চা

আদৰেৰে সৈতে মাতি আনি 'সন্দ্ৰ-দেৱাল' পাতিছিল । পূৰ্ব

শাস্ত্ৰাদি' নৱ্যভাৱে ৰচনা কৰিবলৈ সেই পণ্ডিতসকলক তেওঁ অনুৰোধ কৰিছিল ।

পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্যক ৰত্নমালা ব্যাকৰণ ৰচনা কৰিবলৈ, ৰাম সৰস্বতীক ডাৰতৰ পদ ৰচনা কৰিবলৈ, শঙ্কৰদেৱক ঘাষণ স্কন্ধ ভাগৱত ৰচনা কৰিবলৈ, শ্ৰীধৰক 'জ্যোতিষ াৰ্ভি' সাধ্যাখণ্ড ৰচনা কৰিবলৈ, বকুল কায়স্থক 'লীলাৱতী' নামৰ গণিতৰ শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰে। নৰনাৰায়ণে শঙ্কৰদেৱ, দামোদৰদেৱ আদি সন্ত-মহন্তসকলক জ্ঞাৰণ কীৰ্তন নাম ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰে। নৰনাৰায়ণৰ নিচিনাকৈ চিলাৰায়ো সংস্কৃত ভাষাত পণ্ডিত আছিল।

চিলাৰাইৰ মৃত্যুৰ পিছলৈকে নৰনাৰায়ণৰ পুত্ৰ সন্তান জন্ম হোৱা নাছিল। চিলাৰাইৰ পুত্ৰ ৰঘুদেৱনাৰায়ণকে তেওঁ নিজৰ পুত্ৰ স্বৰূপে লালন-পালন কৰিছিল। ৰঘুদেৱনাৰায়ণ যুৱক হোৱাৰ সময়তহে নৰনাৰায়ণৰ পুত্ৰ সন্তান লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ জন্ম এটিৰ জন্ম হৈছিল। সেই সন্তানটিৰ নাম ৰখা হৈছিল লক্ষ্মীনাৰায়ণ। লক্ষ্মীনাৰায়ণ জন্ম নোহোৱালৈকে ৰঘুদেৱে নিজকে কোচৰাজ্যৰ ভবিষ্যত উত্তৰাধিকাৰী বুলি ভাবিছিল। লক্ষ্মীনাৰায়ণ জন্ম হোৱাৰ লগে লগে ৰঘুদেৱনাৰায়ণৰ সেই আশা নোহোৱা হৈ পৰিল। সেই বাবে ওতাৰণাৰ সহায় লৈ ৰঘুদেৱনাৰায়ণে কিছুমান সৈন্ত-সামন্ত লগত লৈ কোচবেহাৰৰ পূবফালে অগ্ৰসৰ হৈ বিজয়পুৰত ৰাজধানী পাতিলেগৈ। নৰনাৰায়ণে ৰঘুদেৱক মাতি পঠিয়াইছিল, কিন্তু তেওঁ কোচবেহাৰলৈ নাছিল। সেই সময়তে ৰঘুদেৱে বাহিৰবন্ধ আক্ৰমণ কৰে। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে নৰনাৰায়ণে ৰঘুদেৱৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰে। নৰনাৰায়ণৰ লগত যুদ্ধ কৰিবলৈ অসমৰ্থ হৈ ৰঘুদেৱে তেওঁৰ পত্নীসকলক সৈনিকৰ পোছাক পিন্ধাই ঘোঁৰাত তুলি ৰণলৈ পঠালে। ৰঘুদেৱৰ তেনে কাৰ্যত নৰনাৰায়ণ নিজে লজ্জিত হৈ যুদ্ধ পৰিত্যাগ কৰিলে আৰু পুত্ৰবধূসকলক ঘৰলৈ যাবলৈ নিৰ্দেশ দিলে। নৰনাৰায়ণে ৰঘুদেৱ আৰু লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ মাজত কোচৰাজ্য ভগাই দিয়ে। সোণকোষ নদী উভয় ৰাজ্যৰ সাধাৰণ সীমা হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হয়।

ৰঘুদেৱনাৰায়ণৰ পৰীক্ষিতনাৰায়ণ, বলিনাৰায়ণ (ধৰ্মনাৰায়ণ) আদি কেইবাজনো পুত্ৰ আছিল। ৰঘুদেৱে ৩২ বছৰ ৰাজত্ব কৰি মৃত্যুৰ মুখত পৰে। ইয়াৰ পিছত পৰীক্ষিতনাৰায়ণ ৰজা হয়। পূৰ্বৰ চুক্তি ভঙ্গ কৰি পৰীক্ষিতনাৰায়ণে বাহিৰবন্ধ আক্ৰমণ কৰে। লক্ষ্মীনাৰায়ণেও পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰে। এই যুদ্ধত লক্ষ্মীনাৰায়ণ পৰাজিত হয় আৰু তেওঁ লক ভাতৃকো চিৰদিনৰ বাবে হেৰুৱায়। লক্ষ্মীনাৰায়ণে ভনীয়েকক সত্ৰাট

আকবৰৰ ওচৰত
সহায় ভিক্ষা

আকবৰলৈ বিয়া দিয়ে আৰু তেওঁৰ সহায় ভিক্ষা কৰে। সম্ৰাট

আকবৰে পৰাণস্ৰুতা আৰু মক্ৰম খাঁৰ নেতৃত্বত এদল সৈন্যবাহিনী

দি পৰীক্ষিতক জীয়াই জীয়াই বন্দী কৰি আকবৰৰ ওচৰলৈ লৈ

আহিবলৈ নিৰ্দেশ দি পঠিয়ালে। মোগল সৈন্যৰ হাতত পৰীক্ষিতনাৰায়ণ বন্দী হয়।

সম্ৰাট আকবৰে লক্ষ্মীনাৰায়ণ আৰু পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ মাজত মিত্ৰতা স্থাপন কৰি

উভয়কে গৃহাভিমুখে পঠিয়ালে ; কিন্তু এলাহাবাদত পৰীক্ষিতনাৰায়ণ মৃত্যুৰ মুখত পৰে।

পৰীক্ষিতনাৰায়ণক মোগল সৈন্যই বন্দী কৰি নিয়াৰ সময়তেই তেওঁৰ ভ্ৰাতৃ

বলিনাৰায়ণে বিজয়নগৰত থকা উচিত নহয় যেন ভাবি দৰংৰাজ্য অভিমুখে যাত্ৰা

কৰে। তেওঁ আহোম স্বৰ্গদেৱৰ লগত মিত্ৰতা স্থাপন কৰে।

বলিনাৰায়ণ বা
ধৰ্মনাৰায়ণ

আহোম স্বৰ্গদেৱে সোণাৰীৰ জীয়ৰী এজনীৰ লগত বলিনাৰায়ণৰ

বিয়া পাতি দিয়ে আৰু যোতুক স্বৰূপে তেওঁক দৰংৰাজ্য দান

কৰে। মোগলক তেওঁৰ ৰাজ্যৰপৰা খেদি পঠিয়াবলৈ বলিনাৰায়ণ আহোম স্বৰ্গদেৱৰ

ওচৰত প্ৰতিজ্ঞাৱদ্ধ হয়। বলিনাৰায়ণ বৰ ধাৰ্মিক আছিল সেই বাবে তেওঁক ধৰ্ম-

নাৰায়ণো বোলা হৈছিল। ইয়াৰ এবছৰৰ পিছত আহোম স্বৰ্গদেৱৰ সামৰিক সাহায্য

লাভ কৰি বলিনাৰায়ণে মোগলক পৰাজয় কৰি নিজ ৰাজ্যৰপৰা খেদি পঠিয়ায়।

এইখিনিতেই ‘দৰং ৰাজবংশাৱলী’খন হঠাতে সমাপ্তি লাভ কৰিছে। সম্ভৱ এই

পুথিখনৰ শেষৰ ফালৰ পাত কিছুমান নষ্ট হৈ গৈছে ; হয়তো কিছুদিনৰ পিছত কবিয়ে

গ্ৰন্থখনি সম্পূৰ্ণ কৰাৰ কথা ভাবিছিল ; কিন্তু সময়ত সি হৈ নুঠিল। ‘দৰং

ৰাজবংশাৱলী’, ঐতিহাসিক কাব্য হলেও ৪০০ বছৰৰ পূৰ্বে বিশ্বসিংহই স্থাপন কৰা

কোচৰাজ্য আৰু এই ৰাজ্যৰ ৰজাসকলৰ নিখুঁত আৰু নিভুল বৰ্ণনা সংৰক্ষিত হৈছে।

সেই ফালৰপৰা এই গ্ৰন্থখনিৰ ঐতিহাসিক মূল্য যথেষ্ট। অৱশ্যে গ্ৰন্থখনিৰ আৰম্ভণিতে

পৰশুৰামে সমস্ত বস্তুৰূপা নিক্ৰিয় কৰা আৰু শিৱ-বীৰ্যৰপৰা বিশ্বসিংহৰ জন্ম হোৱাৰ

বৃত্তান্তৰ কোনো ঐতিহাসিক মূল্য নাই। “এই অংশৰ a certain disregard of

facts and wild exaggeration লক্ষ্য কৰি গেইটে পুথিখনৰ বৰ্ণনা বুৰঞ্জীবোৰৰ

দৰে নিৰ্ভৰযোগ্য নহয় বুলি কৈছে। কিন্তু ধৰ্মাৱলীৰ অল্পপ্ৰাণিত এনে অংশবোৰ বাদ

দিলে বংশাৱলীখনিৰ ঐতিহাসিক মূল্য থপা সোণৰ দৰে ওলাই পৰিব।”

দৰং ৰাজবংশাৱলীৰ বিশেষত্ব :

বলদেৱ সূৰ্যখণ্ডি দৈৱজ্ঞৰদ্বাৰা ৰচিত ‘দৰং ৰাজবংশাৱলী’ বিশেষত্ব সম্বলিত এখনি

ঐতিহাসিক কাব্য। এই কাব্যখনিতে কোচৰাজ্য আৰু ৰজাসকলৰ বৰ্ণনা পৰিৱেশন কৰাৰ বাহিৰেও ইয়াত সেই সময়ৰ ৰীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদিৰ বৰ্ণনা দিয়া বিস্তৃত কৰা হৈছে; লগতে সেইকালৰ ঐতিহাসিক, ৰাজনৈতিক, সাংস্কৃতিক, অৰ্থ-নৈতিক, কলা-কৃষ্টি, শিক্ষা-দীক্ষা, জ্যোতিষ, পুৰস্কাৰ আৰু শাস্তি, মঠ-মন্দিৰ, বানপানী, মাৰি-মৰক, অপায়-অমঙ্গল, জাতি-উপজাতি, পূজা-পাতল, উৎসৱ-অহুষ্ঠান আদিৰ মধুৰ বৰ্ণনা সংৰক্ষিত হৈছে। সেই ফালৰপৰা; ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ এখন অমূল্য কাব্য।

সেই সময়ত আহোমসকলক ‘অসম’ বোলা হৈছিল। বিশ্বসিংহৰ দিনত যুদ্ধৰ প্ৰধান অস্ত্ৰ স্বৰূপে বন্দুক ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। নেপাল, গোড়, কাশ্মীৰ, কাশী, মিথিলা আদিৰ লগত প্ৰাচীন কালৰেপৰা যে অসমৰ লগত বৈবাহিক, সাংস্কৃতিক, ৰাজনৈতিক আদিৰ ক্ষেত্ৰত সম্বন্ধ ৰক্ষিত হৈ আহিছিল তাৰ আভাস, বিশ্বসিংহই বিভিন্ন ৰাজ্যৰ লগত স্থাপন কৰা বৈবাহিক সম্বন্ধৰপৰাই বুজিব পাৰি। ৰাজপুত্ৰ-সকলে যে সেই সময়ত ৰাজ্যৰ যাবতীয় সৰু-বৰ সকলো কাৰ্য সম্পাদন কৰিব লাগিছিল তাৰ আভাস বিশ্বসিংহই তেওঁৰ অষ্টাদশ পুত্ৰৰ মাজত কামৰ ভাগ কৰি দিয়াৰপৰা উপলব্ধি কৰিব পাৰি। নৰনাৰায়ণৰ সময়ত মণিপুৰক ‘মগল’ দেশ আৰু ‘চিলেট’ জিলাক ‘চিৰাঠ’ দেশ বোলা হৈছিল। কালাপাহাৰে কামাখ্যা দেৱীৰ মন্দিৰ ধ্বংস কৰাৰ আভাসো ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’য়ে আমাক দিয়ে। আকবৰৰ লগত মিত্ৰতা স্থাপন কৰি গোড় ৰাজ্য জয় কৰিবলৈ যোৱাৰপৰা নৰনাৰায়ণ-চিলাৰায়ৰ পৰৱৰ্ত্তি-নীতি যে উচ্চগাৰৰ আছিল তাৰ আভাস পোৱা যায়। সেই সময়ত বৰ্ত্তমান বঙ্গদেশৰ সু-বিস্তৃত এটি অঞ্চল অসমৰ অন্তৰ্গত আছিল।

বিশ্বসিংহ তথা নৰনাৰায়ণৰ সময়ত শিক্ষা-দীক্ষাৰ প্ৰতি মাহুহৰ গভীৰ অহুৰাগ আছিল। দেশ-ভাষা অধ্যয়ন কৰাৰ বাহিৰেও বিদেশলৈ গৈ হলেও সংস্কৃত ভাষাত উচ্চ শিক্ষা গ্ৰহণ কৰা হৈছিল। উদাহৰণ স্বৰূপে আমি বিশ্বসিংহৰ পুত্ৰ মল্লদেৱ আৰু গুৰুধ্বজলৈ আঙুলিয়াব পাৰোঁ। মল্লদেৱ আৰু গুৰুধ্বজ উভয়কে উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰিবৰ নিমিত্তে বাৰাণসীলৈ পঠোৱা হৈছিল। পঢ়িব লগীয়া বিষয়ৰ পৰিসৰ বৰ ব্যাপক ধৰণৰ আছিল। সেই বিষয়বোৰ হৈছে : ব্যাকৰণ, পুৰাণ, শ্ৰুতি, স্মৃতি, মীমাংসা, ধৰ্ম্মবেদ, অথৰ্ববেদ, জ্যোতিৰ্বেদ, তৰ্কশাস্ত্ৰ। ইয়াৰ বাহিৰেও সম-দম-দায়-ভেদ-স্তায়-নীতি ইত্যাদিৰ বিষয়েও অধ্যয়ন কৰিব লাগিছিল। মল্লদেৱ আৰু গুৰুধ্বজে বাৰাণসীত ব্ৰহ্মানন্দ সন্ন্যাসীৰ তলত গুণবোদ্ধিখিত বিষয়বোৰ পঢ়িছিল।

যেনে—

“সন্ন্যাসীও দায়্য কৰি দুহাকো বাখিলা ।

গুৰুৰ বচনে হুয়ো শাস্ত্ৰ অভ্যাসিলা ॥

ব্যাকৰ্ণ পুৰাণ শ্ৰুতি স্মৃতি মীমাংসাৰ ।

শিকিলন্ত অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ অথৰ্ব বেদৰ ॥

সম-দম দায়্য-ভেদ গ্ৰায়-নীতি যত ।

জ্যোতিৰ্বেদ তৰ্কশাস্ত্ৰ শিকে নানামত ॥”

বিশ্বসিংহ-নৰনাৰায়ণ আদি বজাসকলৰ দিনত যোগ্যজনক বিদৰে উপযুক্ত পুৰস্কাৰ দিয়া হৈছিল তেনে দৰে গুৰুতৰ দণ্ডবিধানো কৰা হৈছিল। ব্ৰাহ্মণক দণ্ডবিধান প্ৰায়ে কৰা নহৈছিল। তুলনামূলক যদি কোনো ব্ৰাহ্মণ কেতিয়াবা দণ্ডিত হয়, তাৰ বাবে দণ্ডবিধানকাৰী প্ৰায়শ্চিত্ত হ'ব লগীয়া হৈছিল। নাৰায়ণ চক্ৰৱৰ্তী নামৰ পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ এজনক বজা নৰনাৰায়ণে অজানিতে দণ্ডবিধান কৰাৰ বাবে তেওঁ প্ৰায়শ্চিত্ত হ'ব লগীয়া হৈছিল—

“ৰাজা বোলে বিষ্ণু বিষ্ণু কৃষ্ণ ভৱহাৰি ।

পাপ কৰাইলন্ত মোক অজ্ঞান দুৰাৰী ॥

এহি বুলি ব্ৰাহ্মণক কৰিলা সন্মান ।

দুইশত স্তৱৰ্ণক কৰিলন্ত দান ॥

পাঞ্চ সহস্ৰেক ৰূপ দিলা ভাল চাই ।

অপৰাধ ক্ষমা মোক ব্ৰাহ্মণ গোসাই ॥”

‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’য়ে আমাক সেই সময়ত অসম দেশত বাস কৰা নানা জাতি-উপজাতি আৰু সেইবিলাকৰ বিভিন্ন কৰ্মাদিৰ আভাস আমাক দিয়ে। সেই সময়ত অসমত মেচ, কুবাচ, কছাৰী, ব্ৰাহ্মণ, দৈৱজ্ঞ, ক্ষত্ৰিয়, শূদ্ৰ, বৈশ্য আদি নানা জাতি উপজাতিয়ে বাস কৰিছিল। ব্ৰাহ্মণবিলাকে বেদ পঢ়িছিল, দৈৱজ্ঞই গ্ৰহ গণনা কৰিছিল। বৈষ্ণৱসকলে নাম-কীৰ্তন কৰিছিল, নট-ভাট আদিয়ে কীৰ্তন কৰিছিল, ধ্বন-ফাটি ইত্যাদিয়ে কোৰাণ পাঠ কৰিছিল। বৈশ্যই বেপাৰ-বণিজ্য কৰিছিল আৰু কৃষকসকলে হঠচিতে কৃষি কৰ্মত মনোনিবেশ কৰিছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও দেওধাই, নট-নটী আদিয়ে নিজ নিজ কাম আনন্দমনেৰে কৰিছিল।

সেই সময়ৰ মাহুহবিলাক আত্মনিৰ্ভৰশীল আছিল। নিজৰ আৱশ্যকীয় সকলো কাম নিজেই কৰি লৈছিল। নিজৰ দেশৰ মাহুহৰদ্বাৰাই ৰাজ্যৰ সকলো কাম কৰা হৈছিল। ৰজাঘৰীয়াভাৱে বন্দুকী, সোণাৰী, কমাৰ, কঁহাৰ, কুমাৰ, গায়ন-বায়ন,

তেলী, ধোবা, জোলা, তাঁতী, খেতিয়ক, বজ্জক, তন্তুবাঁয়, চমাৰ, মুচিয়াৰ, হাবী, নাপিত, মালী, শিলাকুটি, স্ততাৰ, বাঢ়ই, শিল্পকাৰ, চুণেৰী, হিৰা, কৈবৰ্ত আদিক সহায়-সাহায্য কৰা হৈছিল আৰু তেওঁলোকক সন্মানো কৰা হৈছিল। এইসকল লোকেই দেশৰ আৱশ্যকীয় সকলো কাম কৰি দেশৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা টনকিয়াল কৰিছিল।

সেই সময়ত সৰ্বসাধাৰণৰ মাজত ধৰ্মৰ প্ৰতি গভীৰ আস্থা আছিল। বিশ্বসিংহ, নৰনাৰায়ণ, চিলাৰায়, বঘুদেৱনাৰায়ণ আদি বজাসকল পৰম ধাৰ্মিক আছিল। তেওঁলোক দেৱীপূজক আছিল। সেই সময়ত তন্তু-মস্তৰ প্ৰাধান্য আছিল। কামাখ্যা, দুৰ্গা, মহাদেৱ আৰু অন্যান্য দেৱ-দেৱীক ম'হ, ছাগলী, হাঁহ-পাৰ, মাছ-কাছ, হৰিণ আদি বলি দি পূজা কৰা হৈছিল। যুদ্ধ যাত্ৰাৰ সময়ত কামাখ্যাদেৱীক বলি-বিধান দি পূজা কৰা নিয়ম আছিল। বিশ্বসিংহ, নৰনাৰায়ণ, চিলাৰায় কামাখ্যাদেৱীৰ ভক্ত আছিল। মহাকাল আৰু মহাকালীৰ পূজাৰো প্ৰচলন আছিল। পুৰস্কাৰ প্ৰক্ৰিয়াও চলিছিল। বজা নৰনাৰায়ণ দেৱীপূজক আছিল যদিও তেওঁ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰতি বিৰোধী নাছিল। বৈষ্ণৱ সন্ত-মহন্তসকলক তেওঁ বৰ শ্ৰদ্ধা আৰু সন্মান কৰিছিল। ইয়াৰ উদাহৰণ স্বৰূপে নৰনাৰায়ণে শঙ্কৰদেৱ, দামোদৰদেৱ আদিৰ প্ৰতি দেখুৱা সন্মান আৰু শ্ৰদ্ধালৈ আমি আঙুলিয়াব পাৰোঁ। সেই সময়ত শঙ্কৰদেৱ প্ৰবৰ্তিত নৱ বৈষ্ণৱ ধৰ্ময়ো প্ৰাধান্য লাভ কৰিছিল।

'দৰজ ৰাজবংশাৱলী'য়ে সেই সময়ৰ অসমত থকা মঠ-মন্দিৰ আৰু সেই মঠ-মন্দিৰৰ আৱশ্যকীয় সা-সামগ্ৰীৰ বিষয়েও আমাক জানিবলৈ দিছে। বিশ্বসিংহ, নৰনাৰায়ণ, বঘুদেৱনাৰায়ণ আদি বজাসকলৰ ৰাজত্বকালত কমতেখৰী মন্দিৰ, বাণেশ্বৰ মন্দিৰ, ত্ৰিশূলাদেৱীৰ মন্দিৰ, গোপেশ্বৰ মন্দিৰ, ভৈৰৱীৰ মন্দিৰ, কামাখ্যাদেৱীৰ মন্দিৰ ; আৰু হাজোৰ মণিকূট, গণেশ্বৰ, কেদাৰমল, গোকৰ্ণ, অপূৰ্ণভৱ, গৰুড়চল, কামেশ্বৰ আদি তীৰ্থস্থানে ৰজা-প্ৰজা-বিষয়া আদিক আকৰ্ষণ কৰিছিল। মঠ-মন্দিৰ আদিৰ নিৰ্মাণ কাৰ্য বৰকাথে কৰিছিল। ইটা ঘিউত ভাজি কৰালৰ সহায়ত মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। মঠ-মন্দিৰৰ নিৰ্মাণ কাৰ্যত শিলাকুটি, স্ততাৰ, বাঢ়ই, শিল্পকাৰ, চুণেৰী সোণাৰী, কমাৰ আৰু কুমাৰেও সহায় কৰিছিল। কালাপাহাৰে ধ্বংস কৰা কামাখ্যাদেৱীৰ মন্দিৰ নৰনাৰায়ণ-চিলাৰাইৰ নিৰ্দেশমতে মেঘামুকডুমে নিৰ্মাণ কৰিছিল। হাজোৰ মাধৱ মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰিবলৈ বঘুদেৱনাৰায়ণে বৰকাথ স্তম্বক আদেশ দিছিল। মন্দিৰৰ আৱশ্যকীয় সামগ্ৰীবোৰ হৈছে ম'হ, পঠা, হৰিণ আদি বলি

দিয়া দা, সিংহালন, মাইহাল, বটা, ঠগি, শম্ব, কটা ইত্যাদি। প্রত্যেক মন্দিৰতে একোজনকৈ দেউৰী আছিল।

‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ৰ পৰা সেই সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা নানা ধৰণৰ বাস্ত-যন্ত্ৰাদিৰ বিষয়ে জনা যায়। সেই সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা বাস্ত-যন্ত্ৰাদিবোৰ হৈছে : শম্ব, কটা কৰতাল, চুন্দুভি, ঢাক, ঢোল, ডগৰ, নাগাৰা, ৰামবেনা, কবিলাস, খঞ্জৰীকা (খুজুৰী ?), মোহৰী, দোতোৰা, ববাব, সাৰিগু, বাঁশী, ঝিলি, ঝিঞ্জিকিকা, কত্ৰক, টোকাৰী, তুড়ি, মৃদঙ্গ, মন্দিৰা, খোল, ধেমেচি, গোগোণা (গগণা ?), মুকৰী, উপাঙ্গ, বৰকাষ (বৰকাঁহ), মচুৰই, জয়কালি, ভেৰী, ৰামশিক্কা, ৰামতাল, কোঙ্কৰা, গোমুখ, বীৰকালি, সিংধবান, তবল (তবলা ?), দোচৰি, ঢোলোক, মাদল, তাল ইত্যাদি।

কোচৰজাসকলৰ দিনত বিশেষকৈ নৰনাৰায়ণ আৰু চিলাবাইৰ দিনত ভাষা সাহিত্যৰ চৰ্চা যে ব্যাপকভাৱে হৈছিল তাৰ আভাস ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’য়ে আমাক দিয়ে। গোড় কামৰূপ আদিত যিমানবিলাক পণ্ডিত আছিল সেইসকলক মতাই আনি ‘সত্ৰ-দেৱাল’ পাতি ৰজা নৰনাৰায়ণে কলে :

‘বোলে বিপ্ৰ পণ্ডিত সমস্তে শুনিয়োক।

কলিৰ যুগত বুদ্ধি হৈব ভয় শোক ॥

অল্প আয়ু অল্প বুদ্ধি হৈবেক নিঃশেষ।

লোপ হৈব পুৰুষান্ন গ্ৰন্থাদি বিশেষ ॥’

সেই বাবে নৰনাৰায়ণে পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্য দ্বিজক ৰত্নমালা ব্যাকৰণ ৰচনা কৰিবলৈ, ৰামসৰস্বতীক মহাভাৰতৰ পদ ৰচনা কৰিবলৈ, শঙ্কৰদেৱক দ্বাদশশঙ্কৰ ভাগৱত অসমীয়া ভাষাত ৰচনা কৰিবলৈ, শ্ৰীধৰক জ্যোতিষ ভাঙি সাধ্যাংগ ৰচনা কৰিবলৈ, বকুল কায়স্থক লীলাৱতী ভাঙিবলৈ নিৰ্দেশ দিলে :

‘শুনিয়ো পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্য দ্বিজ।

কৰিয়োক ৰত্নমালা ব্যাকৰণ বীজ ॥

সম্প্ৰতিকে স্ত্ৰীয়ে শূদ্ৰে পঢ়িব যতনে।

কিছু শেষ ভৈলে পঢ়িবে বিপ্ৰগণে ॥

শুনিয়োক আজ্ঞা মোৰ ৰাম সৰস্বতী।

ভাৰতৰ পদ তুমি কৰিয়ো সম্প্ৰতি ॥

* * * *

ভনিয়ো শঙ্কৰ তুমি ভক্ত মহাজন ।

বাঢ়য় কঙ্কৰ পদ কৰা নিবন্ধন ॥

* * * *

ভনিয়ো শ্ৰীধৰ তুমি মোৰ বাক্য ধৰা ।

জ্যোতিষক ভাঙ্গি তুমি সাধ্যথণ্ড কৰা ॥

বকুল কায়স্থ তুমি ভাঙ্গা লীলারতী ।

অল্লতে বুজয় যেন কায়স্থে সম্প্ৰতি ॥'

এই দৰে নবনাৰায়ণৰ ৰাজত্বকালতে অসমীয়া মহাভাৰত, ভাগৱত, অষ্টাদশ পুৰাণ জ্যোতিষ আৰু গণিত অসমীয়া ভাষাত ৰচিত হয় ।

‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’য়ে তদানীন্তন অসমীয়া কলাকৃষ্টি আৰু সংস্কৃতিৰ আভাসো আমাক দিয়ে ।

সেই সময়ত বাল্য-বিবাহ প্ৰচলন আছিল । আলি-পদূলি বন্ধা, পুখুৰী-খন্দা ইত্যাদিক ধৰ্মমূলক কাম বুলি ভবা হৈছিল । সন্ন্যাসী, দৈৰাগী, ভিক্ষাৰী, যতী, যোগী, ব্ৰহ্মচাৰী আদিক ৰজাঘৰীয়াভাৱে পৰিচৰ্যা কৰা হৈছিল । মাগুহ মৰিলে প্ৰেম কৰ্ম, ব্ৰহ্ম ভোজন, বৃষোৎসৰ্গ, দানোৎসৰ্গ ইত্যাদি কৰা হৈছিল । সেই সময়ত বিধিসম্মতভাৱে প্ৰায়শ্চিত্তবো ব্যৱহা আছিল । কোচবংশীয় ৰজাসকলে কোচ, মেচ, কছাৰী আদিৰ লগত কোনো সামাজিক অস্ববিধা নোহোৱাকৈ সঙ্কল্প স্থাপন কৰিব পাৰিছিল । যাত্ৰাদিৰ শুভক্ষণ পণ্ডিত, দৈৱজ্ঞ আদিৰদ্বাৰা নিৰ্ণয় কৰা হৈছিল । পূজাদিত কছাৰীবিলাকে মদ-ভাত খাই মাদল বজাই নৃত্য কৰিছিল । দেওধাইবো প্ৰচলন আছিল । মন্দিৰৰ দেউৰী কছাৰীকো পতা হৈছিল । সেই সময়ত তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰৰ প্ৰাধাণ্য আছিল । ৰজা সেনাপতি আদিয়েও তন্ত্ৰ মন্ত্ৰাদি জানিছিল । কোচ সেনাপতি চিলাৰায়ে সৰ্প ই দংশন কৰা গোড়ৰ পাংছাৰ মাতৃক আৰোগ্য কৰাৰপৰা ইয়াৰ প্ৰমাণ পাব পাৰি । সন্ন্যাসীবিলাকেও তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ জানিছিল । আনকি তেওঁলোকে মন্ত্ৰৰ সহায়ত মাগুহো মাৰিব পাৰিছিল । পুত্ৰ জন্ম হলে দান-দক্ষিণা কৰা হৈছিল । যি মাটিত ডেকুলীয়ে সাপ ভক্ষণ কৰে সেই মাটি উত্তম মাটি বুলি এতিয়াও আমাৰ এটি সামাজিক বিশ্বাস আছে । এনে মাটিত যে ৰাজধানী বা নগৰ স্থাপন কৰা প্ৰশস্ত তাৰ আভাস ৰঘুদেৱনাৰায়ণে ৰাজধানী প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত পাব পাৰি :

‘ৰজাৰ আদেশে দূতে দশোদিশে গৈলা ।

যৈতে আছে বীৰ মাটি বিচাৰিবে লৈলা ॥

একডাল ঘিলাগছ আছে অৰণ্যত ।
 প্রজ্জতি আছয় সিটো অনেক বৃক্ষত ॥
 তাহাৰ তলত এক মেঙেপি আছন্ত ।
 সৰ্পক ধৰিয়া অৰ্দ্ধখান গিলিছন্ত ॥
 দেখিয়া কহিলা দূতে বজাৰ আগত ।
 বোলে বীৰ মাটি পাইলো শাস্ত্ৰৰ সন্মত ॥’

‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ত সেই সময়ৰ অসমৰ ভৌগোলিক অৱস্থাৰ বৰ্ণনাও পোৱা যায়। ইয়াৰ বাহিৰেও সেই সময়ত যে অসমত প্ৰলয়ঙ্কাৰী বানপানী হৈছিল আৰু ইয়াৰ ফলত যে বজা-প্ৰজা সকলোৰে দুখ-দুৰ্গতি হৈছিল, মাৰি-মৰক ইত্যাদিত যে বহুতো মানুহ মৰিছিল ইত্যাদিৰ আভাসো এই গ্ৰন্থখনিত পোৱা যায়।

কাব্য স্বৰূপেও দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলীৰ মূল্য নোহোৱা নহয়। বিশেষকৈ ইয়াত পৰিৱেশন কৰা মন্দিৰ, স্থান, অভিষেক, যুদ্ধ ইত্যাদিৰ বৰ্ণনাসমূহ মধুৰ আৰু সবস হৈছে। এই কাব্যখনিত অলঙ্কাৰ প্ৰয়োগৰ প্ৰাচুৰ্য লক্ষ্য কৰা নাযায়। ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ত মুঠতে পাঁচবিধ ছন্দ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে, যেনে—পয়াৰ, ছবি, দুলড়ি আৰু ইন্দ্ৰবজ্জা ছন্দ। ইয়াৰ ভিতৰত ইন্দ্ৰবজ্জা ছন্দ প্ৰয়োগ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বলদেৱ সূৰ্যখড়ি দৈৱজ্ঞ অসমীয়া পুৰণি সাহিত্যত একক আৰু অদ্বিতীয় বুলি কব পাৰি।

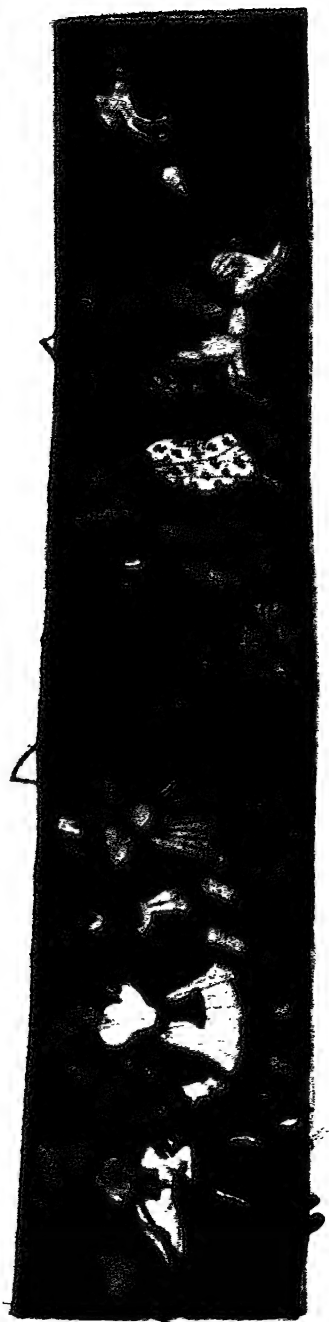
মুঠতে ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ত কোচৰাজ্য আৰু ৰজাসকলৰ বিষয়ে বিস্তৃত বৰ্ণনা পোৱাৰ উপৰিও সেই সময়ৰ অসমৰ ৰীত-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, কলা-কৃষ্টি-সংস্কৃতি, ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, ভৌগোলিক আৰু ধাৰ্মিক জীৱনৰ আভাসো ইয়াত পোৱা যায়। সেই ফালৰপৰা সূৰ্যখড়ি দৈৱজ্ঞৰদ্বাৰা ৰচিত ‘দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী’ এখন অল্পপম গ্ৰন্থ।

শ্ৰীনবীনচন্দ্ৰ শৰ্মা

দৰ্শন ৰাজবংশাবলী

শ୍ରীকৃষ্ণায় নমঃ

পয়াৰ

মদলাচৰণ

প্ৰথমে প্ৰণামো নাৰায়ণ বাসুদেৱ ।

ব্ৰহ্মা মহেশ্বৰে যাক সদা কৰে সেৱ ॥

মৎস্তৰূপে চাৰি বেদ কৰিলা উদ্ধাৰ ।

কুৰ্মৰূপে ধৰণীৰ বহিলাহাঁ ভাৰ ॥ ১

যজ্ঞ ববাহৰূপে ভূমিক উদ্ধাৰি ।

নৰসিংহে হিৰণ্যকশিপু দৈত্য মাৰি ॥

বামন স্বৰূপে ছলিলাহাঁ দৈত্যপতি ।

পশুৰামৰূপে ৰুদ্ৰী বধিলা সম্প্ৰতি ॥ ২

শ্ৰীৰামস্বৰূপে বধিলাহাঁ ৰাৱণক ।

হলিৰামৰূপে সংহাৰিলা দ্বিবিদক ॥

বোধকৰূপে মোহিলাহাঁ সমস্তে লোকক ।

কঙ্কীৰূপে মাৰিবাঁহাঁ সবে পাষণ্ডক ॥ ৩

হেন দশৰূপ কৃষ্ণ পূৰ্ণানন্দ হৰি ।

যাৰ নাম লৈলে মহাপাতকীয়ো তৰি ॥

মুৰ্খেও পণ্ডিত হোৱে লৈলে যাৰ নাম ।

হেনয় কৃষ্ণক কৰোঁ সহস্ৰ প্ৰণাম ॥ ৪

অণুজ শ্বেদজ জৰামুজ উদ্ভিজন ।

সবাবে হৃদিত প্ৰভু আছাঁ নাৰায়ণ ॥

পণ্ডিত পাৱন পূৰ্ণদেৱ হৃষিকেশ ।
আমাৰ হৃদিত থাকি দিয়ো উপদেশ ॥ ৫

জয় বাগেশ্বৰী দেৱী জগত জননী
পদ্মহস্তা হৰিপ্ৰিয়া বাক্যবিধায়িনী ॥
ত্ৰিদশে কৰয় পূজা তোমাৰ চৰণে ।
কৃষ্ণৰ কণ্ঠত তুমি থাকা সৰ্বক্ষণে ॥ ৬

মালা-বীণা শোভে যাৰ পুস্তক হস্তত ।
তোমাৰ চৰণে নমস্কাৰ কোটি শত ॥
শুভ্ৰ আদি কবিগণে সতত ধিয়াই ।
ব্ৰহ্মা আদি দেৱে পূজা কৰন্তু সদাই ॥ ৭

পাতালে কৰয় পূজা যত নাগগণে ।
কৰৌ প্ৰণিপাত পৰি তোমাৰ চৰণে ॥
একোৱে নজানো মণ্ডিঃ মহামৃতমতি ।
মোহোৰ কণ্ঠত থাকি দিয়ো অমৃতমতি ॥ ৮

প্ৰণামোহো লম্বোদৰ দেৱ গণেশ্বৰ ।
যাহাৰ প্ৰসাদে বিঘ্নি হৰে সমস্তৰ ॥
সমস্তে দেৱৰে বাজা পাৰ্বতীনন্দন ।
কোটি নমস্কাৰ কৰৌ তোমাৰ চৰণ ॥ ৯

অবিঘ্নি কৰিয়ো মোৰ কৰ্ম আৰম্ভত ।
কৰিয়োক নষ্ট বিঘ্নিগণ আছে যত ॥
যাত্ৰা মঙ্গলত সিদ্ধি তোমাক স্মৰণে ।
হেন একদন্ত পাৱে পশিৰ্ণো শৰণে ॥ ১০

সমস্তে বিঘ্নিক হৰী দেৱ গণপতি ।
সমস্তে ব্যাধিক নষ্ট কৰিয়ে সম্প্ৰতি ॥

সমস্তে সিদ্ধিক দিয়ঁ। মহেশ নন্দন ।
কৰৌ প্ৰণিপাত পৰি তোমাৰ চৰণ ॥ ১১

হে শম্ভু প্ৰমথৰ পতি উগ্ৰশিৱ ।
গৌৰীৰ নায়ক প্ৰভু জগতৰ জীৱ ॥
ভকতক বন্ধা কৰাঁ বাহিতক সিদ্ধি ।
ললাটে কৰয় শোভা শশী কলানিধি ॥ ১২

প্ৰণামো ঈশান দেৱ কামবিনাশন ।
কোটি নমস্কাৰ কৰৌ তোমাৰ চৰণ ॥
প্ৰণামো শ্ৰীকৰ্ণ দেৱ নমো মৃত্যুঞ্জয় ।
তোমাৰ চৰণে প্ৰভু গৈলোহো বিক্ৰয় ॥ ১৩

সৰ্বভূত অন্তৰ্য্যামী পাৰ্বতীৰ দেৱ ।
নমো গঙ্গাধৰ লক্ষ কোটি কৰো সেৱ ॥
মহামুঢ় জন আমি একোকে নজানি ।
কৰাঁ অমুগ্ৰহ মোক দেৱ শূলপাণি ॥ ১৪

যাহাৰ কটাক্ষে হৱে জগত প্ৰলয় ।
যাহাৰ প্ৰসাদে সৃষ্টি পুনৰপি হয় ॥
হেন মহেশ্বৰ পাৱে পশিলোঁ শৰণে ।
কৃপা কৰিয়োক মোক তোমাৰ চৰণে ॥ ১৫

উমা আত্মা সনাতনী পতিত পাৱনী ।
নাৰায়ণী তব নাম নাৰকী তাৰিণী ॥
গৌৰীমেধা ক্ষমাধাত্ৰী লক্ষ্মী সবস্বতী ।
বিশ্বৰূপা বিশালাক্ষী ভৱানী পাৰ্বতী ॥ ১৬

দেৱক কৰিলা বন্ধা অমুৰৰ বণে ।
সবে দেৱে স্তুতি কৰে তোমাৰ চৰণে ॥

অস্তকালে বিশ্বখান উদৰত ভৰি ।
খাকাই আপুনি নিজ সৃষ্টিক সংহৰি ॥ ১৭

কটাক্ষতে হোৱে যাৰ সৃষ্টি উত্তপন ।
হেন জানি তযুপাৱে পশিলোঁ শৰণ ॥
বুদ্ধি দিয়' যশ দিয়' কবিতা অম্বয় ।
মোৰ যত মুঢ়মতি কৰিয়োক ক্ষয় ॥ ১৮

গুৰু ব্ৰহ্মা গুৰু বিষ্ণু গুৰু মহেশ্বৰ ।
চৰাচৰ জগতৰ গুৰু যে ঈশ্বৰ ॥
যিটো গুৰু দিলা বিছা হৃদয়ৰ কৰি ।
তাহাক প্ৰণামো শত ভৰি আগবাঢ়ি ॥ ১৯

সংসাৰত বিমুত্ত আছে যত যত ।
একেবাৰে প্ৰণামো সবাৰে চৰণত ॥
মগ্ৰি মহা অধমক কৰিয়োক দায়া ।
তোমাসাৰ প্ৰমাদত নিস্তৰিবোঁ মায়া ॥ ২০

বোলো কৰযোৰে শুনা সবে সভাসদ ।
শিৱপুত্ৰ বিশ্বসিংহ নৃপতিৰ পদ ॥
মোৰ পদ বুলি নখৰিবা গুণ-দোষ ।
শিৱ বংশাৱলী শুনি ছয়োক সন্তোষ ॥ ২১

কবিৰ প্ৰতি বজা সমুদ্ৰনাৰায়ণে বোলে মোৰ বাক্য শুন ।
সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ মোৰ উৰ্দ্ধ পুৰুষে কৰিছে যত গুণ ॥
আদেশ কেন মতে বিশ্বসিংহ নৰপতি ভৈল ।
কাহাৰ বংশত আহি উত্তপতি হৈলা ॥ ২২

কতেক ভৈলন্ত তান বংশধৰ স্মৃত ।
কোন কোন ৰাজা হৈলা কহিয়ো প্ৰস্তুত ॥

বৈষ্ণৱ ৰাজ্যৰ কথা শুনে যিটো জন ।
ব্ৰহ্মহত্যা আদি পাপ হোৱয় মোচন ॥ ২৩

পাণ্ডৱৰ চৰিত্ৰ শুনিয়া জন্মেজয় ।
ব্ৰহ্মবধ নষ্ট কৈলা দেখিযো প্ৰত্যয় ॥
পদ-বন্ধে শুনিবাক মোৰ যাই চিত ।
কহিযো দৈৱজ্ঞ তুমি ৰাজ্যৰ চৰিত্ৰ ॥ ২৪

দৈৱজ্ঞ বদতি তুমি ৰাজ্যৰ নন্দন ।
তযু আজ্ঞা পালিবাক লাগে সৰ্বক্ষণ ॥
যি কথা পুছিলা আতি পৰম গহন ।
কেনে পদ নিৱন্ধিবো আমি মূৰ্খ জন ॥ ২৫

এহি বুলি কৃষ্ণৰ চৰণ মনে ধৰি ।
গুৰুৰ চৰণে মনে নমস্কাৰ কৰি ॥
জয়কৃষ্ণ জয়কৃষ্ণ মনে উচ্চাৰিলা ।
পুৰাতন কথা কহিবাক আৰম্ভিলা ॥ ২৬

বিশ্বসিংহৰ পূৰ্ব-
পুৰুষৰ বিষয়ে
কথন
পূৰ্বে চন্দ্ৰবংশী ৰাজ্য হৈহৈয় তনয় ।
সহস্ৰ অৰ্জুন নামে ভূপাল দুৰ্জয় ॥
মুগয়াক গৈলা ৰাজ্য সৈন্যগণ লৈয়া ।
যমদগ্নি ঋষিৰ আশ্ৰম পাইলা গৈয়া ॥ ২৭

যমদগ্নিৰ আশ্ৰমত
অতিথি স্বৰূপে
সহস্ৰাৰ্জুনৰ
আগমন
অনন্তৰে অষ্টাঙ্গত ভৈলা দিবাকৰ ।
ঋষিৰ আশ্ৰমে বহিলেক নৃপবৰ ॥
নৃপতি বহিলা দেখি যমদগ্নি ঋষি ।
সাদৰ কৰিলা তাম্ৰ পৰম হৰিষি ॥ ২৮
যড়ৰসে পঞ্চামৃতে কৰাইলা ভোজন ।
বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিয়া সন্তোষিলা মন ॥

নৃপতিৰ লগে সৈন্ত আছিল যতেক ।
গাৱে গাৱে সমস্তকে ভুজাইলা প্ৰত্যেক ॥ ২৯

বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিয়া সবাকো তুমিলা ।
দেখি নৃপতিৰ মনে বিস্ময় মিলিলা ॥
পৰম আশ্চৰ্য্য কৰ্ম অতি অদ্ভুত ।
কামধেনু আছে হেন মানিলা প্ৰস্তুত ॥ ৩০

ঋষি ধৰ্ম হুহি কামধেনু পুৰিবাৰ ।
আমাৰে সে যোগ্য কামধেনু নাম যাৰ ॥
এহি বুলি কামধেনু হৰিলা ঋষিৰ ।
আপন গৃহক চলি গৈলা মহাবীৰ ॥ ৩১

সহস্ৰাজ্ঞ নববাৰা পুনৰ্ত্তবে পশুৰাম গৃহে আসিলন্ত ।
কামধেনু হৰণ সকল বৃত্তান্ত যমদগ্নি কহিলন্ত ॥
কামধেনু হৰি নিলে নৃপ দুবাচাৰ ।
এই শুনি পশুৰাম ক্ৰোধিলা অপাৰ ॥ ৩২

পশুৰামৰ পিতৃৰ আগত কহে প্ৰতিজ্ঞা বচন ।
প্ৰতিজ্ঞা, সত্যে কামধেনু আনি দিবোঁ এতিক্ষণ ॥
সহস্ৰাজ্ঞ ন নিধন এহি বুলি পশুৰাম নাথাকিল বই ।
আৰু কামধেনু হৰণ সহস্ৰাজ্ঞ নৰ গৃহে প্ৰৱেশিলা গই ॥ ৩৩

নৃপতিক বোলে শুন মহাছুষ্ট মতি ।
কি কাৰণে কামধেনু হৰিলি সস্ত্ৰতি ॥
শুনি তান বাক্য নসহিলা নৃপবৰ ।
পশুৰাম সমে ঘোৰ কৰিলা সমৰ ॥ ৩৪

সমৰত বামে শিৰ কাটিলা বাজাৰ ।
কামধেনু লৈয়া আসিলন্ত পুনৰ্বাৰ ॥

পিতৃৰ আগত কৈলা বিদ্বৰণ যত ।
শুনিয়া আনন্দ ভৈলা ঋষিৰ মনত ॥ ৩৫

কতিপয় দিন আছিলন্ত বঙ্গমনে ।
পশুৰাম গৈলা তীৰ্থ কৰিবাক মনে ॥
সেহি বেলা সহস্রাজুৰ্নৰ পুত্ৰগণ ।
সবে মিলি এক থানে কৰি আলোচন ॥ ৩৬

আমাৰ পিতৃক কাটিলেক যিটো জন ।
তাহাৰ পিতৃৰ শিৰ কাটিবোঁ এখন ॥
অনন্তৰে চৰ মুখে বাৰ্তাক পাইলন্ত ।
গৃহে নাহি পশুৰাম তীৰ্থক গৈলন্ত ॥ ৩৭

সহস্রাজুৰ্নৰ
পুত্ৰসকলৰদ্বাৰা
যমদগ্নি-হত্যা
আৰু বেণুকাৰ
বিলাপ

অকলে আছয় যমদগ্নি মহাশয় ।
হেন শুনি তাসম্বাৰ আনন্দ হৃদয় ॥
চোৰ ৰূপে সবে গৈলা অস্ত্র-শস্ত্ৰ ধৰি ।
সমাধিত আছে ঋষি হৰিক সুমৰি ॥ ৩৮

আগ-পাচ নচাইলেক ৰাজপুত্ৰ গণে
ঋষিৰ শিৰক কাটিলেক তেতিক্ষণে ॥
শিৰ লৈয়া গৈলা সবে আপোন গৃহক ।
কান্দিলা বেণুকা শোক কৰিয়া অনেক ॥ ৩৯

হাঁ হাঁ প্ৰাণ স্বামী কোথা গৈলা এৰি ।
এহি বুলি বেণুকা পাৰয় দীৰ্ঘ গেৰি ॥
এখনে আছিল প্ৰভু কৃষ্ণক ধিয়াই ।
ৰাজপুত্ৰ হাতে ভৈলা এমুৱা বিলাই ॥ ৪০

সেহি সময়ত পশুৰাম ভগৱন্ত ।
তীৰ্থক সমাধা কৰি গৃহে আসিলন্ত ।

নেদেখি পিতৃক ৰামে অসন্তোষ ভৈলা ।
মাতৃক বোলয় মোৰ পিতৃ কৈক গৈলা ॥ ৪১

বেণুকাৰদ্বাৰা
পদ্ম ৰামক পিতৃ-
হত্যাৰ সন্ধান
দান আৰু
পদ্ম ৰামৰ
প্ৰতিজ্ঞা

বেণুকা বোলয় বাপু শুনিয়ে বচন ।
মহাচুৰ্ত্ত সহস্ৰাজ্ঞনৰ পুত্ৰগণ ॥
তযু পিতৃ বসি আছে চিস্তিয়া হৰিক ।
সেই বেলা কাটিলেক তোমাৰ পিতৃক ॥ ৪২

শিৰ গোট লৈয়া গৈলা আপুন ভৱনে ।
হেন শূনি ক্ৰোধিলন্ত ৰাম নাৰায়ণে ॥
প্ৰলয়ৰ মেঘে যেন সঘনে গৰ্জন্তু ।
সেহি মতে ৰামে ক্ৰোধে গৰ্জিয়া বোলন্ত ॥ ৪৩

শূনা মাতৃ তযু আগে কৰোঁ অঙ্গীকাৰ ।
সত্যে সত্যে সত্যে মঞি বোলো বাৰদ্বাৰ ॥
যত ক্ষত্ৰীগণ আছে পৃথিৱীক ভৰি ।
নিষ্কত্ৰীয় কৰিবোঁ সকলে বশুন্ধৰী ॥ ৪৪

এহি বুলি মাহেশ্বতী নগৰক গৈলা ।
ৰাজপুত্ৰ সমে ঘোৰ সমৰ কৰিলা ॥
অন্তকালে কদ্ৰে যেন প্ৰজা সংহৰন্তু ।
সেহিমতে ৰামে সব সেনাক মাৰন্তু ॥ ৪৫

হয় হস্তী প্ৰজাগণ কাটিল যতেক ।
তাহাৰ সংখ্যাক আমি কহিবোঁ কতেক ॥
সমস্তৰে শিৰ কাটি দৌলক বান্ধিলা ।
তেবে সে ৰামৰ নিজ প্ৰতিজ্ঞা বাখিল ॥ ৪৬

তাৰে বাৰ জন ৰাজপুত্ৰ পলাই গৈলা ।

সহস্ৰাজ্ঞনৰ বাৰ-
জন পুত্ৰৰ
পলায়ন আৰু
মেচগীৰ গমন

চিকণাবাৰীত গৈয়া সোমাই বহিলা ॥
ৰামে পিতৃ-শিৰ লৈয়া গৈলন্ত গৃহক ।
বেণুকাৰ হাতে দিয়া জীয়াইলা পিতৃক ॥ ৪৭

পৃথিৱীক বিচাৰিলা তিনি সাতবাৰ ।
 ক্ষত্ৰী সকলক কৰিলেক বৃন্দামাৰ ॥
 সহস্ৰাৰ্জুনৰ পুত্ৰ যিটো বাৰ জন ।
 বাম ভয়ে মত্ত-ভাত কৰিলা ভোজন ॥ ৪৮

ভয়তে থাকিয়া মেচগীত দিলা জাত ।
 তান বীৰ্য্যো পুত্ৰগণ ভৈলা অসংখ্যাত ॥
 অন্তৰ্দ্ধমে বাঢ়িলেক তাহাৰ সম্ভতি ।
 পাচে যেন কথা ভৈলা শুনিয়ে সম্প্ৰতি ॥ ৪৯

কতো দিন অনন্তৰে অৰাজক হৈলা ।
 হৈহৈৰ সম্ভতিৰ বাৰ ঘৰ মেচ ভৈলা ॥
 তামস্বাৰ নাম কহৌ তোমাৰ আগত ।
 মহাপৰাক্ৰমী সৱ শিৱৰ ভকত ॥ ৫০

বাৰ-মেচৰ নাম পানবৰ, ভেদেলা আৱৰ গুৱাবৰ ।
 ফেদফেদা বৰিহনা মেচ শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥
 কাঠিয়া বৈহাণ্ড মেঘা যুদ্ধাবৰ নাম ।
 গড়কাটা জগাই ডোখোৰা অনুপাম ॥ ৫১

মেচ শ্ৰেষ্ঠ হাৰিয়া এহি বাৰ জন মেচ পৰম প্ৰবল ।
 আৰু তেওঁৰ পত্নী সবাৰ উপৰি শ্ৰেষ্ঠ হাৰিয়া মণ্ডল ॥
 হীৰাৰ বিষয়ে কথন তান ভাৰ্যা হীৰা নামে পৰমা সুন্দৰী ।
 সাক্ষাতে দেখিয়ে যেনমত বিত্যাধৰী ॥ ৫২

আপন স্বধৰ্মে গৃহ কৰ্মে আচৰয় ।
 ৰাত্ৰি দিনে মহেশ্বক চিন্তিয়া থাকয় ॥
 অনন্তৰে আলচ কৰিয়া মেচ গণে ।
 গাঁড়িক্ কাটই সবে কপাসক মনে ॥ ৫৩

গৃহক নাসয় একেমনে থাকে ভাত ।
মেচনী সকলে তৈতে দেয় মদ-ভাত ॥
একদিনা মহেশ্বৰ দেৱ ত্ৰিনয়নে ।
অৰাজ ভৈলন্ত দেখি গুণিলন্ত মনে ॥ ৫৪

মহাদেৱৰ হাবিয়া কৈলাসৰ হস্তে হৰ পৃথিৱীক আমি ।
মণ্ডলৰ কপ হাবিয়া মণ্ডলকপে থাকিলা প্ৰকাশি ॥
ধাৰণ পূৰ্বক আৱকজোৰাৰ তীৰে ভৈলা উপসন ।
হীৰাক হৰণ বৃক্ষৰ মূলত বৈলা কৰি ভেশচন ॥ ৫৫

হাবিয়াক লাগিয়া হীৰাই নেস্তভাত ।
দেখিলন্ত বসি আছে আৱকজোৰাত ॥
কি কাৰ্য্যে বসিছাঁ বুলি পুছিলা হীৰাই ।
হাবিয়া মণ্ডলে বোলে ভোকে প্ৰাণ যাই ॥ ৫৬

হেন শুনি হীৰা আথে-বেথে পানী আনি ।
থানক পবিত্ৰ কৰি দিলা মনে জানি ॥
টোপোলা মেলিয়া দিলা বড়বস অন্ন ।
পৰম আনন্দে শিৱে কৰিলা ভোজন ॥ ৫৭

মহাৰঞ্জে সদাশিৱে হাসি কোতুহলে ।
হীৰাক হৰিলা সেই শিলিখাৰ তলে ॥
হীৰাৰ জন্মৰ কথা শুনিও সম্প্ৰতি ।
পূৰ্ব জন্মে হীৰা আছিলন্ত ভগৱতী ॥ ৫৮

হীৰাৰ পূৰ্বজন্ম এক দিনা কৈলাসত আছে ত্ৰিনয়ন ।
কখন হাসিয়া পাৰ্বতী হেন বুলিলা বচন ॥
কেনে মহুগ্ৰৰ মুণ্ডমালা পিন্ধা গলে ।
আদি অস্তে কথা মোত কহিও সকলে ॥ ৫৯

মহেশ বদতি তুমি শূনিও পাৰ্বতী ।
তোমাৰেমে মুণ্ডমালা পিন্ধিছো সম্প্ৰতি ॥
তোমাৰ মৰণ হৈয়া আছে দশবাৰ ।
বিজ্ঞমানে দেখাঁ হেৰা কঠত আমাৰ ॥ ৬০

পাৰ্বতী বোলয় মৰি আছোঁ দশবাৰ ।
তোমাৰ মৰণ এবে হোক একবাৰ ॥
দেৱী শাপে এক অঙ্গ পৃথিৱীক আমি ।
শঙ্কৰ আচাৰ্য্যৰূপে আছিলো প্ৰকাশি ॥ ৬১

বিনা দোষে মহেশক শাপিলো সাক্ষাত ।
সেহি দোষে দেৱী মেচণীত ভৈলো জাত ॥
এহি হেতু তান নাম হীৰা অপেশ্বৰী ।
হাবিয়া মণ্ডলে বিহাইলন্ত যত্ন কৰি ॥ ৬২

এতেকেমে মহাদেৱে তাক বমিলন্ত ।
অন্তৰ্ধ্যানে তেতিক্ষণে কৈলাসে গৈলন্ত ॥
উলটি গৈলন্ত হীৰা আপন ভৱনে ।
হাবিয়া মণ্ডল আছে অসন্তোষ মনে ॥ ৬৩

অনন্তৰে চলি গৈলো আপোনাৰ ঠাই ।
হীৰাক বোলয় মোৰ ভোকে প্ৰাণ যাই ॥
হীৰাই বোলন্ত মঞি লৈয়া গৈলো ভাত ।
বলিয়া আছিলো তুমি আৱকজোৰাত ॥ ৬৪

হীৰা আৰু	তাতে ভাত দিলোঁ মঞি খাইছোঁ কোতুহলে ।
হাবিয়ামণ্ডলৰ	মোহোক হৰিছাঁ সেই শিলিখাৰ তলে ॥
পৰম্পৰৰ ভিতৰত	এহি শূনি দন্দ কৰি থাকিল যুঁমাই ।
কলহ আৰু	বাতি আসি মহাদেৱে সপোন দেখাই ॥ ৬৫
মহাদেৱৰদ্বাৰা	
হাবিয়াৰ স্বপ্ন দৃষ্ট	

সদাশিৱে বোলে মঞি তোৰ ৰূপ ধৰি ।
টোপোলাৰ ভাত মঞি খাইলো পেট ভৰি ॥
ছল কৰি তোৰ ভাৰ্য্যা কৰিলোঁ ৰমণ ।
হেন জানি তঞি নকৰিবি কষ্ট মন ॥ ৬৬

মোৰ বীৰ্য্যে জানিবিহি তোহোৰ ভাৰ্য্যাত ।
মহাবলৱন্ত এক পুত্ৰ হৈব জাত ॥
সেহি পুত্ৰ হৈব ধৰণীৰ অধিপতি ।
নকৰিবি কষ্ট তঞি কহিলোঁ সম্প্ৰতি ॥ ৬৭

নিয়মে থাকিবি নকৰিবি অনাচাৰ ।
এহি বুলি কৈলাসক গৈলা পুনৰ্বাৰ ॥
চেতন লভিয়া উঠি হাৰিয়া মণ্ডলে ।
ভাৰ্য্যাৰ আগত গৈয়া প্ৰিয় বাক্য বোলে ॥ ৬৮

সপোনৰ বাৰ্তা যত সকলে কহিলা ।
মোৰ ৰূপে মহাদেৱে তোহোক হৰিলা ॥
তোহোৰ গৰ্ভত মহেশ্বৰ বীৰ্য্যে জাত ।
পুত্ৰ এক হৈব সিটো জগতে প্ৰখ্যাত ॥ ৬৯

সেহি পুত্ৰ ৰাজা হৈব ধৰণী মণ্ডলে ।
আকে জানি নিয়মে থাকিও কৌতুহলে ॥
নিয়মে থাকন্তে দশ মাস য়েবে গৈলা ।
প্ৰথম বিষুবৰ দিনা উতপতি ভৈলা ॥ ৭০

হীৰাৰ পুত্ৰ
বিস্তৰ জন্ম

যেতিয়কৈ শিৱ পুত্ৰ ভৈলা উতপন ।
আপুনিয়ে বাজিলেক ব্যাল্লিশ বাজন ॥
হস্তী ঘোঁড়া সব ৰঙ্গে কৰিলা চিহাৰ ।
আনো স্নমজল যত মিলিল অপাৰ ॥ ৭১

আপুনি বন্দুক ছুটি পঞ্চ শব্দ ভৈলা ।
উকলি মঙ্গল আদি উৎসৱ মিলিলা ॥
ব্রাহ্মণ দৈৱজ্ঞগণ আছিল। যতেক ।
বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিয়া তুঘিলা প্রত্যেক ॥ ৭২

আপোন স্বধৰ্মে কৰ্ম কৰিলন্ত যত ।
সংক্ষেপ পয়াৰে তাক কহিবোহঁ কত ॥
অপৰ ভাৰ্য্যাৰ নাম আছিলেক জীৰা ।
হাৰিয়া মণ্ডলে তাক কৰিলন্ত ক্ৰীড়া ॥ ৭৩

জীৰাৰ পুত্ৰ
শিশুৰ জন্ম

তান বীৰ্য্যে পুত্ৰ এক ভৈলা অমুপাম ।
দয়াত থাকিয়া তান থৈলা শিশু নাম ॥
আজি কালি কৰি গোবখীয়া কাল ভৈলা ।
দ্বিতীয়াৰ চন্দ্র যেন মতে বাঢ়ি গৈলা ॥ ৭৪

বৰগৰখীয়া বিষ্ণু

সবে গোবখীয়া মিলি কৰি অভিষেক ।
বৰ গোবখীয়া নাম দিলন্ত বিষ্ণুক ॥
অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ধনুৰ্বেদ সবাকো শিখন্ত ।
গণ্ডাৰ মহিম্ব ব্যাজ্জ মাৰিয়া ফুৰন্ত ॥ ৭৫

মালত্ৰমে ধৰে কতো ববাহ হৰিণ ।
ৰূপে গুণে বলে বীৰ্য্যে পুহি কয় হীন ॥
সবাত অধিক বল ভীমৰ আনয় ।
গকড়ে যেহেন মতে ভুজঙ্গ ধৰয় ॥ ৭৬

সেই মতে খেদি ধৰে যত বিপক্ষক ।
কোনে কহি অন্ত পালে তাহান বলক ॥
এক দিনা শবত কালীয়া সময়ত ।
গকক চাৰিয়া ফুৰে পশিয়া বনত ॥ ৭৭

দুৰ্গাক পূজিবে প্ৰতি কৰিলেক মন ।
গোবখীয়া সকলক তুলিলা বচন ॥
বিশ্ব দুৰ্গা পূজা শুন গোবখীয়া সব মোৰ আজ্ঞা ধৰ ।
ফৰিঙ্গ ধৰিয়া আনি দিওক সন্তৰ ॥ ৭৮

দুৰ্গাক পূজিবে মোৰ লাগে ভক্তি ভাৱে ।
পূজা কৰি নমস্কাৰ কৰোঁ তান পাৱে ॥
গোবখীয়া সবে শুনি প্ৰচণ্ড বচন ।
বনত পশিলা সবে ফৰিঙ্গক মন ॥ ৭৯

বিচাৰি ফৰিঙ্গ ধৰি অসংখ্যাত পাইলা ।
সমস্তে ফৰিঙ্গ আনি বিস্তুত যোগাইলা ॥
উভতাই লক আনি তথাতে পুতিলা ।
কাকোৱা বাঁহৰ চৌচ খড়্গ কৰিলা ॥ ৮০

ভক্তি ভাবে উচৰ্গিলা ফৰিঙ্গ যতেক ।
সমস্তকে কাটি পূজা কৰিলা প্ৰত্যেক ॥
এক গোবখীয়া পাচে ফৰিঙ্গ নাপাই ।
বৰগোবখীয়া আগে কহিলন্তু যাই ॥ ৮১

গৰ্জিয়া বোলয় বাক্য শিৱৰ নন্দনে ।
সমস্তে পাইলেক ইটো নাপাইলেক কেনে ॥
এহি বুলি তাক ধৰি উচৰ্গিয়া দিলা ।
কাকোৱা বাঁহৰ চৌচে তাহাকো কাটিলা ॥ ৮২

দণ্ডৱতে পৰি কৰিলন্তু নমস্কাৰ ।
হুয়ো সুপ্ৰসন্ন মাও জননী আমাৰ ॥
উমা আত্মা সনাতনী পতিত পাৱণী ।
নাৰায়ণী তব নাম নাৰকী-তাৰিণী । ৮৩

অশ্বৰ বখিলা দেৱতাৰ ভিত্তি ।
কবियो মোহোক দায়া ভৱানী-পাৰ্বতী ॥
সহস্ৰেক নেত্ৰ তথু অগ্নি সূৰ্য্য সম ।
কোটি ইন্দু সম কাস্তি শৰীৰ শোভন ॥ ৮৪

মধ্যক্ষিণী মুক্তকেশী ঘণ্টা স্তম্ভিত ।
অতি উগ্র দশন দেখিতে ভয় ভীত ॥
ঐবাত স্কন্ধে চৰি থাকা সৰ্বক্ষণ ।
তুমি ইন্দ্ৰাণীৰ পাৱে পশিলোঁ শৰণ ॥ ৮৫

বিশ্বৰ প্ৰতি
দুৰ্গাৰ বৰ

আনো অসংখ্যাত স্তুতি কৰিলা যতেক ।
তুষ্ট হৈয়া মাও দেখা দিলন্ত প্ৰত্যেক ॥
পাৰ্বতী বদতি পুত্ৰ লৈয়ো ইষ্ট বৰ ।
তঞি ৰাজ্য হয়ো এহি সংসাৰ ভিতৰ ॥ ৮৬

যুদ্ধত জিনিতে নোৱাৰোক একোজনে ।
এহি বুলি গৈলা দেৱী আপোন ভৱনে ॥
সেহি বাঁহ গাজিয়া হৈলেক অনুপাম ।
চিকণীয়া দেবোৰ থৈলেক তাৰ নাম ॥ ৮৭

অশ্বে অশ্বে বোলে কিনো অন্তত মিলিলা ।
পুখান লৰুৱে কেনে আপুনি গাঁজিলা ॥
জুহিকে মানুষ ইটো জানিলো নিশ্চয় ।
কোনোবা দেৱতা আসি জন্মিয়া আছয় ॥ ৮৮

এহিমতে বোড়শ বৰিষ যেবে ভৈলা ।
কামাখ্যা প্ৰসন্ন হৈয়া মোৰ বুলি লৈলা ॥
অনন্তৰে ধিক্ জয়া বণক ধৰয় ।
অনুক্ৰমে কিছু ভূঞা কৰিলেক ক্ষয় ॥ ৮৯

বিশ্বব হাতত
ভূঞা সবব
পৰাজয়

ভূঞা সকলব গুনা যাব যেন নাম ।
ব্রাহ্মণ কুলত ববভূঞা অমুপাম ॥
বিষয় গুচায়া তান রাজ্য লৈলা কাটি ।
আরব ব্রাহ্মণ সক ভূঞাক দিলা ধাৰি ॥ ১০

তাহাক খেদিয়া সিয়ো রাজ্য কাটিলন্ত ।
ঔগুৰীয়া ব্রাহ্মণ ভূঞাক খেদিলন্ত ॥
দৈবজ্ঞ কুলত আছিলন্ত ছুটি ভূঞা ।
তাহাকো খেদিয়া লৈলা রাজ্যক কাটিয়া ॥ ১১

কুসুম ভূঞাক পাচে খেদিয়া গৈলেক ।
আপুনিয়ে বিষয় কুসুমে এবিলেক ॥
তাত পাচে দীঘলা ভূঞাক মাৰিলন্ত ।
কলীয়া ভূঞাক মাৰি রাজ্যক লৈলন্ত ॥ ১২

ঝাৰগয়া ভূঞাক মাৰিল অনন্তবে ।
কবিলাস ভূঞাক মাৰিলা তাতপবে ॥
অনন্তবে তুর্গাক ভৈলেক বিন্মরণ ।
কর্ণপুৰ ভূঞাক খেদিয়া দিলা বণ ॥ ১৩

বিশ্বব পৰাজয়

ধুমাজয় বণ ভৈলা ভূঞায়ে সহিত ।
যতেক মৰিল সৈন্ত নাই পৰিমিত ॥
অস্ত্রে শস্ত্রে জাঠি জোঙ্গে খাণ্ডা বাক হানে ।
অসংখ্য মৰিল সৈন্ত বন্দুক সন্ধানে ॥ ১৪

ছকুৰি মৰিল হস্তী ঘোঁড়া পাঞ্চ শত ।
ছতয় শতেক উট বণে ভৈলা হত ॥
যুদ্ধত নিপুণ বব শিৱব নন্দন ।
দশ হাজাৰেক সৈন্ত কবিল উচন ॥ ১৫

ভূঞায়ো ধৰিলা পাচে অগ্নায় সমৰে ।
শিৱৰ নন্দনে যুদ্ধ কৰে একেশ্বৰে ॥
যিদিনা দুৰ্গাৰ পাৱে নভৈলা ভকতি ।
এতেকতে মনৰে ভৈলেক আশকতি ॥ ৯৬

মেচণী স্বৰূপে
দুৰ্গাৰ আগমন
আৰু বন্ধন

সেহি হেতু ভক্ত ভৈলা ভূঞাৰ বণত ।
মহেশ্বৰ পুত্ৰ গৈয়া পশিলা বণত ॥
তিনিদিন নিবাহাৰে ফুৰে ছুখ পাই ।
মেচণী স্বৰূপে দেৱী মিলিল মিঠাই ॥ ৯৭

মায়াবলে সেহিবনে গৃহ সাজিলন্ত ।
শিৱৰ নন্দন সেহি থানে বহিলন্ত ॥
দেৱীয়ে কুকুৰা মাৰি ভাতক ৰাঙ্কিলা ।
ভুঞ্জিবাক লাগিয়া বিম্বৰ আগে দিলা ॥ ৯৮

ক্ষুধাত থাকিয়া অগ্নে গ্ৰাস মাৰিলন্ত ॥
পুৰিলেক মুখ মেচণীয়ে দেখিলন্ত ॥
মায়াবী মেচণী বোলে একো নাজানস ।
তপত ভাতত গ্ৰাস কিমতে মাৰস ॥ ৯৯

তঞি নাজানস একো পূৰ্বাপৰ কথা ।
বৰ গোৰখীয়াৰ ভৈলা এনয় অৱস্থা ॥
জুৰাইবাক নেদিগিহি যেন মতে ভাত ।
ভোৰ মুখ পুৰিলেক দেখিলৌ সাক্ষাত ॥ ১০০

অন্নক জুৰাই যিটো কৰয় ভোজন ।
সমস্তে শৰীৰ স্তম্ভ হোৱে তেতিক্ষণ ॥
জুৰাইবাক নেদিয়া যিজন খাই ভাত ।
চাৰি ঠাই পোৰে গল-জিহ্বা-তালু-হাত ॥ ১০১

ছদ্মবেশিনী দুর্গাব আগ পাচ মুণ্ডণয় বৰ গোবখীয়া ।

উপদেশ

হঠাতে কৰয় বণ জিনিবেক কিয়া ॥

হেন শুনি বিম্ব বোলে মেচনীক চাই ।

কিমত হঠাত বণ কমন উপাই ॥ ১০২

কেনে একো নজানয় বৰ গোবখীয়া ।

সকলে কহিয়ো তুমি সমাজ কৰিয়া ॥

মায়াবী মেচনী বোলে শুন মন কৰি ।

যিমতে হাৰয় যেন মতে বলে পাৰি ॥ ১০৩

হোক বল পৰাক্রম বুদ্ধি যাব নাই ।

শশাই মাৰিলা সিংহ কুপত পেলাই ॥

শৃগালে মাৰিলে হস্তী পঙ্কত পেলাই ।

কাকে কৰিলেক কেন সৰ্পৰ বিলাই ॥ ১০৪

ইহাৰ কাৰণ ভাল মতে নজানয় ।

আগ পাচ মুণ্ডণিয়া সমৰ কৰয় ॥

বণক চলয় ঢোল কৰতাল বাই ।

ভূঞাও থাকয় সবে সৈন্তক খন্তাই ॥ ১০৫

অস্ত্র-শস্ত্র অসংখ্যাত বন্দুক আছয় ।

বুদ্ধি বিনে তাক জিনিবাক নপাৰয় ॥

বৈশাখৰ বিষ্ণু আসি হৈব উপসন ।

সৈন্তক বিদায় দিব সন্তোষিয়া মন ॥ ১০৬

সেহি শূণ্য সময়ত বণে দিব ধাৰ ।

তেবে বৰ ভূঞাক কৰিব বুল্লামাৰ ॥

ঢোল কৰতাল আদি সবে বাছ এৰি ।

মনে মনে চলি যাইব অস্ত্র-শস্ত্র ধৰি ॥ ১০৭

দগাহিব লাগয় ভূঞাৰ সৈন্ত যত ।
 তেবে বণ জয় হৈব কৈলৌ স্বৰূপত ॥
 দুৰ্গাৰ চৰণ বীৰে শিৰোগত কৰি ।
 আপন গৃহক গৈলা মোঁন পৰিহৰি ॥ ১০৮

কবিৰ উপদেশ

দেখা সাধুসব কেন মহন্তৰ হুথ ।
 অনিত্য সংসাৰ কিঞ্চিতেকো নাই সুখ ॥
 যত দেখা ধন জন সবে অকাৰণ ।
 কেৱলে যশস্তা বহে সবে হৱে চন ॥ ১০৯

বলৱন্ত কপৱন্ত ধনুৰ্ধৰ হুই ।
 ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা যেন সেই মাত্ৰ হুই ॥
 মহাবল পৰাক্ৰমী শিৱৰ নন্দন ।
 ক্ষুদ্ৰবল ভূঞাত যে হাৰিলেক বণ ॥ ১১০

যিহেতু ভকতি কৈলা দুৰ্গাৰ চৰণ ।
 তাতে যে মনৰ বাঞ্ছা হৈলেক পূৰণ ॥
 ব্ৰহ্মাণ্ডৰ জীৱ যত সবেও সমান ।
 উচ নীচ বঢ়া-টুটা ভক্তি যে প্ৰধান ॥ ১১১

মহাব্যাধ বান্ধীকি নাৰদ দাসীসুত ।
 নামৰ প্ৰভাৱে ভৈলা জীয়েন্তে মুকুত ॥
 মহাবেশা পিঙ্গলা আছিল শতপতি ।
 নামৰ প্ৰসাদে পাইলা জীয়েন্তে মুকুতি ॥ ১১২

মহামাতকীও তৰে লৈলে যাৰ নাম ।
 ধৰ্ম-অৰ্থ-কাম-মোক্ষ সিজে চাৰি কাম ॥
 আকে জানি কৃষ্ণৰ চৰণ সাৰ কৰি ।
 নিৰন্তৰে নবে ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ১১৩

ছবি

দশভুজাৰ মূৰ্তি
প্রাপ্তি, পূজা
আৰু স্তুতি

অনন্তৰে বিষ্ণু বীৰ, চলি যাস্তু ধীৰে ধীৰে,
দুৰ্গাৰ চৰণ মনে ধৰি ।
পৰ্বতৰ সমীপত, ভৈল্য গৈয়া উপগত,
দেখে এক মূৰ্তি আছে পৰি ॥
সাবিধানো মহাবাই, হাতত তুলিয়া চাই,
দেখে দশভুজা ভগৱতী ।
পৰম হৰিষ ভৈল্য, শিৰোগত কৰি লৈল্য,
কৰিলন্ত অনেক ভকতি ॥ ১১৪

আপোন ঘৰক গৈয়া গোঁসানী ঘৰত থৈয়া,
বলি দিয়া কৰিলা পূজন ।
বুলিলা অনেক তুতি, শুনা মাঞো ভগৱতী,
আমাত ছয়েক সুপ্ৰসন্ন ॥
স্বৰ্গে পূজে দেৱগণে, পাতালত নাগজনে,
ত্ৰিভুবনে পূজে যত লোক ।
কৰিয়ো দাসক দায়া, তুমি আদি মহামায়া,
তোমাৰ চৰণে ভক্তি হোক ॥ ১১৫

নমো নমো মহাগৌৰী নমো দেৱী শাকম্ভৱী,
তুমি দুৰ্গা সমস্তৰ মাতা ।
নমো নমো কাত্যায়নী, নমো চণ্ডী ত্ৰিনয়নী,
সেৱক জনক বৰদাতা ॥

নমো মাতৃ মহেশ্বৰী,   সবস্বতী বিতাম্বী,
 তুমি লক্ষ্মী জগত জননী ।
 উমা সাবঙ্গিনী মেধা,   ইন্দ্রাণী ঈশ্বৰী স্বধা,
 দাস বুলি বাখী নাৰায়ণী ॥ ১১৬

দুৰ্গাৰ ৰূপা

এহি মতে পৰি তুতি,   কৰিলা ভকতি নতি,
 দণ্ডতে কৈলা প্ৰণিপাত ।
 দেখিয়া তাহান ভক্তি,   সন্তোষ লভিলা শক্তি,
 সুপ্ৰসন্ন ভৈলেক সাক্ষাত ॥
 ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি যত,   সবে ভৈলা উপগত,
 যেবে দুৰ্গা সুপ্ৰসন্ন ভৈলা ।
 বল বুদ্ধি পৰাক্ৰম,   বাঢ়িল যেহেন যম,
 দেখি শত্ৰুগণ ভয় হৈলা ॥ ১১৭

ভূঞাৰ পৰাভব

কতিপয় দিন আছে,   চৈত্ৰমাস গৈলা পাচে,
 বৈশাখৰ বিষু সময়ত ।
 ভূঞাসব যি আছিল,   সৈন্তক বিদায় দিলা,
 বিনা সৈন্তে বহিলা গৃহত ॥
 সেই বেলা বিশুৰাই,   শূণ্ণ সময়ত যাই,
 কৰ্ণপুৰ ভূঞাক মাৰিলা ।
 তাৰ লগে সৈন্ত যত,   সবাকৈ কৰিয়া হত,
 মনৰঞ্জে দুৰ্গাক স্মৰিলা ॥ ১১৮

ফুলগুৰি ভূঞাৰ যাই,   খেদি গৈলা মহাবই,
 সেহিকপে মাৰিলেক তাক ।
 শিৱ বীৰ্য্যে ভৈলা জাত,   বল পৰাক্ৰমে খ্যাত,
 ইন্দ্রৰ সদৃশ দেখি যাক ॥

ভাব কিবি বৎসৰত, চৈত্ৰ বিষ্ণু উপগত,
 বৈশাখৰ বিষ্ণু আহি ভৈলা ।
 বেজিনীয়া যিতো ভূঞা, সৈন্তক বিদায় দিয়া,
 মহানুখে নিজ ঘৰে বৈলা ॥ ১১৯

শিৱৰ নন্দনে যাই, সেহি সময়ত পাই,
 সৈন্ত সমে কৰিলা সংহাৰ ।
 হৰিণক যেন মত, ব্যাঘ্ৰে পাই বাবে হত,
 বিক্ৰমে কৰিলা বুনামাৰ ॥
 পৰতাপ যাৰ নাম, কপে গুণে অনুপাম,
 সমস্ত ভূঞাত শ্ৰেষ্ঠতৰ ।
 মহাপৰাক্ৰমী বীৰ, গহীন গন্তীৰ ধীৰ,
 পাণ্ডুনাথে ভৈলা যাৰ ঘৰ ॥ ১২০

তাহাৰ কনিষ্ঠ ভাই. বলে যেন গজৰাই,
 স্নান কৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ জলে ।
 শিৱৰ নন্দনে যাই, সেহি সময়তে পাই,
 তথাতে মাৰিলা বাহু বলে ॥
 ভাতৃ মৰিবাক দেখি, প্ৰতাপ হইল হুখী
 মন হুখে কৰিলা ক্ৰন্দন ।
 হা হা মোৰ প্ৰাণভাই, এৰি গৈলা কোন ঠাই,
 কিনো মোৰ বিধিবিড়ম্বন ॥ ১২১

হৰিক চিন্তিয়া পাচে, যত দ্ৰব্য বস্তু আছে,
 নৌকাত আনিয়া ভৰা দিলা ।
 আপোনাৰ সৈন্ত যত, সোমাইল অসমত,
 আপুনিও তথাকে চলিলা ॥

প্রতাপ ভূঞা যে গৈলা, তাত পাচে যেন ভৈলা,
 বেহাৰত বাজধানী শুনিয়োক তাত অনন্তৰ ।
 হাপন আৰু বিলব সমস্তে শত্ৰুক মাৰি, বেহাৰত পাট কৰি,
 বাজ অভিষেক নগৰ সাজিলা ভয়ঙ্কৰ ॥ ১২২

নগৰৰ মহাজ্যোতি, যেন জলে অত্মাৱতী,
 উপমা দিবাৰ ঠাই নাই ।
 গঢ় প্ৰাঞ্চি গৃহ যত, হীৰা মণি মৰকত,
 অসংখ্যাত শোভে ঠাই ঠাই ॥
 সকলে সম্পূৰ্ণ হৈল, পাচে যেন কথা ভৈল,
 শুনিয়োক চৰিত্ৰ বিশেষ ।
 হয় হস্তী প্ৰজাগণ, চাপিলেক তেতিক্ষণ,
 আনো ৰাজা আসিলা নিশেষ ॥ ১২৩

শুভ বাৰ তিথি যোগ, নক্ষত্ৰ কৰণ ভোগ,
 দৈৱজ্ঞ সকলে দিলা চাই ।
 সমস্তকে শুভ জানি, শিৱপুত্ৰ মহামানী,
 দূতক পাঞ্চিলা ঠাই ঠাই ॥
 তাহান আদেশ পাই, দূত সব শীঘ্ৰে যাই,
 গৈলা সবে দ্বীপ দ্বীপান্তৰ ।
 গজা গয়া বাৰাণসী, লৌহিত্য পুষ্কৰ কাশী
 গোদাৱৰী নৰ্মদা সাগৰ ॥ ১২৪

বিশ্বসিংহৰ বাজ যমুনাই সবস্বতী, কাবেৰী পৰম গতি,
 অভিষেকৰ বৰ্ণনা আনো তীৰ্থ আছিল যতেক ।
 সমস্তৰে আনি জল, কৰিলেক স্নানজল,
 অভিষেক কৰিলে প্ৰত্যেক ॥

শঙ্খ ঘণ্টা কবতাল,   ছন্দভি বজারে ভাল,
 ঢাক ঢোল ডগৰ নাগাৰা ।
 বামবেনা কবিলাস,   যাহাব মধুৰ ভাষ,
 খঞ্জৰীকা মোহৰী দোতাৰা ॥ ১২৫

ববাব সাৰিঙা বাঁশী,   ঝিলি ঝিঞ্জিৰিকা বাশি,
 কড়ক টোকাৰী বাৰে তুড়ি ।
 মৃদঙ্গ মন্দিৰা খোল,   ধোমচিৰ শুনি বোল,
 গোগোনা (গগণা ?) যে বজারে মুকৰী ॥
 উপাঙ্গ যে বৰকাঙ্খ,   মুচুৰই বাৰে জম্ব,
 জয়কালি বজাৰুই ভেৰী ।
 বামশিঙা বামতাল,   ঝোঞ্জৰা বজারে ভাল,
 গোমুখ বজারে উচ্চ কৰি ॥ ১২৬

বীৰকালি সিংঘবান,   তবল বজারে ঘন,
 পূৰয় অশ্বক বাত্ৰচয় ।
 পালি বণ শব্দ আতি,   দোচৰি ঢোলক জাতি,
 আনো বাত্ৰ অসংখ্য বাজয় ॥
 উকলী জোকাৰ গীত,   কন্যাগণ আনন্দিত,
 চৌদিশে বেঢ়িলা হৰিধ্বনি ।
 অসংখ্য বন্দুকচয়,   হস্তী ঘোড়া চিহ্নবয়,
 মাত বোল থিতাতে মুগুনি ॥ ১২৭

কুবাচ কছাৰীগণে,   মাদল বজারে ঘনে,
 তাৰমতে সিও গারে গীত ।
 ভাতে তোলে দেওখাই,   অদম্য ভাতক খাই,
 সমস্তৰে মন আনন্দিত ॥

অসম্ভ্যাত বিপ্রচয়,   বেদমন্ত্র উচ্চাৰয়,
ভাটগণে ভটিমা পঢ়য় ।
নট নটী গারে গীত,   শুনি আতি আনন্দিত,
তাক দেখি সন্তোষ মিলয় ॥ ১২৮

হোম যজ্ঞ আদি যত,   অর্চিলস্তু নানামত,
যজ্ঞ সাঙ্গে দক্ষিণা কবিল। ।
ব্রাহ্মণ দৈবজ্ঞগণ,   অর্চিলস্তু জনে জন,
সমস্তবে মন সন্তোষিলা ॥
দুখী ভিখী দেশান্তরী,   সমস্তবে মনপূরী,
অদরিদ্র করি দিলা দান ।
সেহি বেলা লোকজন,   আবরিলা তেতিক্ষণ,
চতুর্পার্শে ধরিলা যোগান ॥ ১২৯

দণ্ড ছত্র সিংহাসন,   আনি দিলা তেতিক্ষণ,
শুক্র বর্ণ চামর শোভন ।
ধ্বজ যে পতাকাচয়,   শোভা কবে অতিশয়,
আনি দিলা আনো অস্ত্রগণ ॥
শিৱ দুর্গা চিন্তি মনে,   বসিলস্তু সিংহাসনে,
কনক আঞ্চলী দান দিলা ।
বস্ত্র অলঙ্কার যত,   দাস দাসী নানামত,
শস্য সমে ভূমি উৎসর্গিলা ॥ ১৩০

ব্রাহ্মণ দৈবজ্ঞগণ,   বৈষ্ণৱ ভকতজন,
দান লৈয়া আনন্দিত ভৈল। ।
পবন তেজস্বী দেখি,   মনত হৈলস্তু সুখী,
তান নাম বিশ্বসিংহ থৈলা ॥

স্তন্যৈক সভাসদ,   বৈষ্ণৱ ৰাজ্যৰ পদ,
                          মহাবীৰ শিৱৰ নন্দন ।
 কবিল অনেক কৰ্ম,   নানাতীৰ্থ দেৱধৰ্ম,
                          পুত্ৰৱতে প্ৰজাক পালন ॥ ১৩১

বিশ্বসিংহৰ মহিমা যতেক মহিমাৱাক,   কোনে কহিবেক তাক,
 আৰু   মাহাত্ম্যৰ   যত গুণ অক্ষয় অব্যয় ।
 বৰ্ণনা   ব্ৰহ্মাৰ স্বৰূপ ধৰি,   সৃষ্টিকৰে উচ্চকৰি,
                          আপুনি গাৱয় শাস্ত্ৰচয় ॥
 জ্যৈষ্ঠকেশ ৰূপধৰি,   প্ৰজাক পালন কৰি,
                          বিভূতি স্বৰূপে নৰেশ্বৰ ।
 যত সাধু সমুচয়,   গো ব্ৰাহ্মণ যত আছয়,
                          সবাক পালন্ত নিৰন্তৰ ॥ ১৩২

মহা ছুট চোৰ যত,   দণ্ড দ্বাৰা কৰে হত,
                          বৈৰী সকলক ক্ষয় কৰে ।
 ধৰিয়া মহেশ ৰূপ.   পৰম গহন ভূপ,
                          ছুট প্ৰজাসবক সংহাৰ ॥
 অজৰ অমৰ কায়,   ধৰিলন্ত মহাৰায়,
                          প্ৰাণ সঞ্চয়ন কৰিলন্ত ।
 ধৰি ৰূপ ইন্দ্ৰ সম,   দৰ্শনাৰে পৰাক্ৰম,
                          যুদ্ধৰ সময়ে বলৱন্ত ॥ ১৩৩

আদিত্য স্বৰূপ ধৰি,   জগত প্ৰকাশ কৰি,
                          একে থানে বসিয়া থাকয় ।
 তাতে থাকি কৰে দান,   বহি যাই নানা থান.
                          গুৰু যশে সংসাৰ ঢাকয় ॥

বায়ু কপে নবেশ্বৰ,   ক্ৰোধ কৰে গুৰুতৰ,
 দূতগণ পাঞ্চে দশোদিশ ।
 বায়ুৰ ক্ৰোধত থাকি,   মেঘগণ চলে ঢাকি,
 সেহিকপ বায়ুৰ সদৃশ ॥ ১৩৪

খাগিতেকে শাস্ত হয়,   বোলে মুছ বাক্যচয়,
 বায়ুকপ এতেক লক্ষণ ।
 ধৰিয়া বকণ কপ,   পৰম গহন ভূপ,
 সবে দেৱ কৰয় পূজন ॥
 ধ্যান মন্ত্ৰ জপচয়,   হোম যজ্ঞ আচৰয়,
 এহিমন্ত্ৰে দেৱ আৰাধয় ।
 বকণে যেহেন মতে,   জল দিয়ে জগতকে,
 প্ৰাণীক সন্তোষ কৰায় ॥ ১৩৫

কাল কপে নবেশ্বৰ,   ক্ৰোধ কৰে ভয়ঙ্কৰ,
 সংহাৰে ধৰয় যমকপ ।
 অগণিৰ কপচয়,   তেজস্বী নিৰ্মল হয়,
 নৃপতিৰ এনয় স্বকপ ।
 কুব্জৰ স্বকপ ধৰে,   দৰিদ্ৰক দান কৰে,
 অদৰিদ্ৰ কৰে নিৰন্তৰ ।
 ধৰিয়া গণেশ কপ,   অগ্ৰভাগ ভূঞ্জে ভূপ,
 এহি কপ জানা নৃপবৰ ॥ ১৩৬

চন্দ্ৰৰ স্বকপ ধৰি,   প্ৰকৃতিৰ মন পুৰি
 ধৰ্মকাৰ্য্য কৰে প্ৰকাশিত ।
 সুশীতল বাক্যচয়,   দেব দ্বিজ আৰাধয়,
 পূৰে প্ৰাণী সবৰ বাঞ্চিত ॥

সিন্ধু বিজ্ঞাধৰ ৰূপে, আনন্দ কৰয় নৃপে,
যক্ষৰূপে ধনক সাধয় ।
গন্ধৰ্ব স্বৰূপে পুষ্প, চন্দন পিঙ্কয় উচ্চ,
নানা বৰ্ণ বস্ত্ৰক পিঙ্কয় ॥ ১৩৭

বাসুকীৰ ৰূপচয়, মণিগণ প্ৰকাশয়,
বত্ন আদি যত অলঙ্কাৰ ।
সমস্তকে পিন্ধি আতি, শোভা কৰে মহাজ্যোতি,
যেন ঝিলিমিলি পেচন্দাৰ ॥
দানৱৰ বল আতি, ৰূপ যুক্ত মহীপতি,
প্ৰকাশ কৰয় আতিশয় ।
ধৰিয়া তুৰ্গাৰ ৰূপ, তেজস্বী হৱয় ভূপ,
শত্ৰুগণ সংহাৰ কৰয় ॥ ১৩৮

সৰ্বভোগ কৰে যত, সত্য কহে নানামত,
পাৰ্বতী স্বৰূপে নৰপতি ।
যতেক বিভূতি আছে, থাকে নৃপতিৰ কাছে,
তাক সবে দেখিও সম্প্ৰতি ॥
পৃথিৱীৰ যত নৰে, খাটে নৃপতিৰ ঘৰে,
এহিৰূপ জানা সাগৰৰ ।
গহীন গম্ভীৰ ধীৰ, মহাবলৱন্ত বীৰ,
সবাতে কৰিয়া শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥ ১৩৯

নানা শাস্ত্ৰ গ্ৰন্থচয়, তত্ত্বক ভেদিয়া লয়,
ধৰ্ম কাৰ্য্য চলায়ে সম্প্ৰতি ।
বেদ ৰামায়ণ যত, নিত্যে পঢ়ে ভাগৱত,
সেহিখানি ৰূপ সৰস্বতী ॥

গজ্জাকপ নবেশ্বৰ,   মহাপুৰুষ কলোৱৰ,
 যাক দৰশনে পাপ ক্ষয় ।
 অধৰ্মক কৰে নাশ,   ধৰ্ম কৰে পৰকাশ,
 গজ্জাশূণ ৰাজ্যতে আছয় ॥ ১৪০

লক্ষ্মীৰ স্বৰূপ যত,   নৃপতিৰ শৰীৰত,
 সৰ্ব ধৰ্ম কৰে নিয়োজিত ।
 প্ৰচণ্ড স্বৰূপ ধৰি,   চক্ষুক কটাক্ষ কৰি,
 চণ্ডৰূপ কৰয় বিদিত ॥
 যি বেলা আনন্দ হয়,   শূনি গীত বাগ্‌চয়,
 অপেশ্বৰা ৰূপ তেতিয়া ৷
 বৃহস্পতিৰূপ হয়,   সত্ত্বগুণ প্ৰকাশয়,
 দেৱতাক কৰয় পূজন ॥ ১৪১

বিপ্ৰ বৈষ্ণৱক দান,   সাধুৰ বঢ়াৱে মান,
 সত্ত্বগুণ এতেক লক্ষণ ।
 পৰশুৰূ দিবাৰে,   আত্মাক প্ৰকাশ কৰে,
 চন্দ্ৰে আসি প্ৰকাশয় মন ॥
 বল সত্ত্ব নিৰন্তৰে,   মঙ্গলে প্ৰকাশ কৰে,
 বুধে আসি বাক্য বোলায় ।
 বুদ্ধিক বঢ়াৱে অতি,   দেৱগুৰু বৃহস্পতি,
 কামে শুক্ৰ জানিবা নিশ্চয় ॥ ১৪২

শনি ৰাহ কেতু তিনি,   ৰূপে নৃপশিৰোমাণ,
 প্ৰজাসকলক কৰে ক্ষয় ।
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতালত,   আছয় বিভূতি যত,
 নৃপৰ শৰীৰে প্ৰকাশয় ॥

আনো যত দেৱঝাকে,   নৃপৰ শৰীৰে থাকে,
 এতে বিশ্বকপ নবেশ্বৰ ।
 হেনয় মহেন্দ্ৰ ৰাজা,   পুত্ৰৱতে পালে প্ৰজা,
 মহাবল শিৱৰ কুমাৰ ॥ ১৪৩

সিংহাসনে বসি বীৰে,   প্ৰকাশয় নিবস্তবে,
 যেন দেখি সাক্ষাতে বীৰিজ ।
 সংসাৰৰ গুণচয়,   শৰীৰত প্ৰকাশয়,
 এতে তান নাম বিশ্বসিংহ ॥
 শুনা সভাসদচয়,   নৃপতিৰ মহোদয়,
 যদি আত শঙ্কা কৰা মনে ।
 বিভূতি যোগত কৃষ্ণে,   অৰ্জুনত কৈলা নিষ্ঠে,
 বুজিয়োক তাহান বচনে ॥ ১৪৪

হৰগোৰী সম্বাদত,   নৃপতিৰ আখ্যানত,
 আপুনি কহিছে ত্ৰিনয়নে ।
 বিশ্বকপ নৰপতি,   সকলে প্ৰাণীৰ গতি,
 শুনিয়োক সভাসদগণে ॥
 তাক বিচাৰিয়া চাই,   যদি দেখা কথা নাই,
 তেবে নিন্দা কৰিবা আমাক ।
 নিবিচাৰি গ্ৰন্থগণ,   নিন্দা কৰে সাধুজন,
 তেবে আমি কি বলিবো কাক ॥ ১৪৫

মঞি মহা মূঢ়মতি,   নাজানো ভকতি নতি,
 এক কৃষ্ণ চৰণে শৰণ ।
 অভয় চৰণে মোক,   দাস বলি বাখিয়োক,
 তয়ু পায়ৈ কৰোহোঁ বন্দন ॥

কৃষ্ণে সে দেৱৰ দেৱ,
কৃষ্ণ বিনে নাহি কেৱ,
এৰী সবে ভাসভুষ কাম ।
আপুনি সংসাৰ ভৰী,
পুৰুষ উদ্ধাৰ কৰী,
নিবন্তৰে বোলা বাম বাম ॥ ১৪৬

পদ

আত অনন্তৰ কথা শুনা মহামতি ।
বিশ্বসিংহ নাম যিতো প্ৰধান নৃপতি ॥
মহাদানী মানী সৰ্ব ধৰ্মত পাৰ্গত ।
অম্ৰাৱতী পুৰে পুৰন্দৰ যেন মত ॥ ১৪৭

তান সম কোন আছে ভকত বৎসল ।
একহত্ৰে পালিলন্ত খৰণী মণ্ডল ॥
আনো নানা পৰাক্ৰম কৰিলা যতেক ।
সংক্ষেপ পৰাৰে তাক কহিবো কতেক ॥ ১৪৮

একদিনা সভামধ্যে কৰি আলোচন ।
মন্ত্ৰীক সম্বুদ্ধি ৰাজা বুলিলা বচন ॥
মাঙ্গল্য ৰজত দ্ৰব্য আন শীত্ৰ কৰি ।
যুৱৰাজ শিশুক পাতিবো আজি ধৰি ॥ ১৪৯

যৌৱৰাজ্য পদত
জাত শিশু

নৃপতিৰ শূনি হেন প্ৰচণ্ড বচন ।
আনিল সকলে দ্ৰব্য যত ভূত্যাগণ ॥
সমস্ত তীৰ্থৰ জল কৰি এক ঠাই ।
ব্ৰাহ্মণ দৈৱজ্ঞগণ অনাইলা মতাই ॥ ১৫০

বিজয় মুহূৰ্ত ক্ৰণ তেমনে কহিলা ।
 সেহি বেলা যুৱৰাজ শিশুক পাতিলা ॥
 শঙ্খ ঘণ্টা ঢাক ঢোল শিক্কা কালি ভেৰী ।
 জয় কালি ৰামবেনা বজায়ে মহৰি ॥ ১৫১

খোল কৰতাল বাৱে নাগাৰা মৃদঙ্গ ।
 দোতাৰা সাৰিণ্ডা বাঁশী ৰবাব উপাঙ্গ ॥
 ৰামতাল ৰামবীণা বাৱে বৰকাঙ্ক ।
 সপ্তস্বৰা কলন্দাৰ বজায়ে অসংখ্য ॥ ১৫২

আনো অসংখ্যাত গাও অনেক বাজয় ।
 সংক্ষেপ কহিলোঁ পদ বাহুল্যক ভয় ॥
 সেহি সময়ত সৈন্য আছিল যতেক ।
 তাৰ সংখ্যা কৰি কোনে কহিব প্রত্যেক ॥ ১৫৩

গাৱে গাৱে সমস্তৰে সন্তোষিলা মন ।
 যাক যতোচিত ধন বস্তু দিলা দান ॥
 দুখী ভিখী দেশান্তৰী যতেক আছিল ।
 অদৰিঙ্গ কৰি সমস্তকে দান দিলা ॥ ১৫৪

পণ্ডিত ব্রাহ্মণগণ দৈৱজ্ঞ যতেক ।
 সমস্তকে গাৱে গাৱে তুষিলা প্রত্যেক ॥
 ৰাজ্যক পুষিলা অন্ন জল কৰি দান ।
 নাহি কয় যুৱৰাজ তাহান সমান ॥ ১৫৫

সুন্দর খবীর ধীর গম্ভীর স্বভাব ।
দেব দ্বিজ সাধুভক্ত পূজে সর্বভাব ॥ ১৫৬

নাহি লোভ মোহ উপবাসে সদামন ।
ছষ্টক দণ্ডয় বৈব কবে সংহারণ ॥
সত্যবাদী জিতেন্দ্রিয় জানে কাল দেশ ।
পৰ উপকারে মতি ধর্মান্বা বিশেষ ॥ ১৫৭

মন্ত্রীবাক্য সদা নেবে সবাতে বিনয় ।
বল বীৰ্য্য পরাক্রম বুদ্ধি আতিশয় ॥
আনো নানা গুণগণ যতেক আছেয় ।
সংক্ষেপে কঁহিলো কবি বাহুল্যক ভয় ॥ ১৫৮

যুরবাজ চবিত্রক এহি মানে থওঁ ।
তাত পাছে যি কবিলো তাক কিছু কওঁ ॥
যুরবাজ পাতি পাচে শিরব নন্দন ।
কাহাক পাতিবোঁ মন্ত্রী গুণে মনেমন ॥ ১৫৯

শ্রেষ্ঠ মন্ত্রীর
গুণায়নী

ভালবেসে ভাল হয় হীন বংশে হীন ।
ধনী বংশে ধনী হয় দুখী বংশে দীন ॥
চোর বংশে চোর হয় সমস্ত বংশে সমস্ত ।
শ্রেষ্ঠ বংশে মন্ত্রী সর্ব শাস্ত্রত কহন্ত ॥ ১৬০

অসমস্ত বস্তুর কৈতো নাহিকে প্রকাশ ।
সমস্ত বস্তু হৈল কদাচিতো নাই নাশ ॥
এহি মনে গুণি সার কবিয়া মনত ।
দূতক সম্বোধি বাক্য বোলে সমাজত ॥ ১৬১

শ্ৰেষ্ঠ বংশে জন্ম যিটো মেচ বাৰ ঘৰ ।
মোহোৰ আদেশে তাক আনিও সম্ভৱ ॥
এহি বুলি শীঘ্ৰে দূত পাখিয়া দিলন্ত ।
বাৰয় ঘৰৰ বাৰ গোটা অনাইলন্ত ॥ ১৬২

বাৰমেচ

পাণবৰ বৰিহনা ফেদফেদো ৰাই ।
ভেদেলা যে গুৱাবৰ বৈহাণ্ড জগাই ॥
নামত কাঠিয়া মেঘা গড়কাটা বীৰ ।
ডোখোৰা যে যুদ্ধাবৰ বুদ্ধিমন্ত ধীৰ । ১৬৩

এহি বাৰ জন আনি শুভক্ষণ চাই ।
সবাকৈ পাতিলা কাৰ্জি আজ্ঞাক শুনাই ॥
বৰিহনা বৈহাণ্ড ছতয় বুদ্ধিমন্ত ।
মন্ত্ৰী কাৰ্য্যে তাৰা ছইকো আদেশ দিলন্ত ॥ ১৬৪

মন্ত্ৰী বৰিহনা

বৰিহনা চৰিত্ৰ শুনियो যেন হয় ।
বুদ্ধিৰ সাগৰ কাল দেশক জানয় ॥
সন্ধি বিগ্ৰহক জানে শাস্ত্ৰত পণ্ডিত ।
সাৰথিৰ কৰ্ম বুজে ৰাজাৰ ইঙ্গিত ॥ ১৬৫

নৃপতিক চিন্তে জিতেন্দ্ৰিয় গুণৱন্ত ।
যুদ্ধত নিপুণ সৰ্ব ধৰ্মক জানন্ত ॥
ছুষ্টৰ সম্বন্ধি যেন অন্তক সমান ।
অপ্ৰমত্ত দয়াৱন্ত বুদ্ধিত স্নজন ॥ ১৬৬

মন্ত্ৰী বৈহাণ্ড

জাত অনন্তবে বৈহাণ্ডৰ যেন নয় ।
সংক্ৰেপ কৰিয়া কঁহো জানিবা নিশ্চয় ॥

লোভ মোহ খল দম্ভ ক্রোধ বিবর্জিত ।
পৰম মন্ত্ৰজ্ঞ ধন পুত্র প্রতিষ্ঠিত ॥ ১৬৭

ধর্ম শাস্ত্র জানে শৌচাচাৰে সদা মন ।
মিত্রলাভ আদি মন্ত্ৰণাত শ্রেষ্ঠজন ॥
উত্তম মধ্যম প্রাকৃতৰ যেন নয় ।
দৃষ্টি মাত্রে সমস্তৰে চিন্তক বুজয় ॥ ১৬৮

দেৱত পিতৃত ভক্ত সৰ্বগুণাঙ্ঘিত ।
হুষ্টক দণ্ডিত মন সন্তক পালিত ॥
এহি হুই মন্ত্ৰী তান জগততে সাৰ ।
শুনায়োক সেনাপতি যেহেন ৰাজাৰ ॥ ১৬৯

সেনাপতি

বুদ্ধাবৰ নাম তান জগতে বিদিত ।
মহা বুদ্ধিমন্ত সৰ্ব শাস্ত্ৰত পণ্ডিত ॥
ঐশ্বৰ্য্য যুগুত জিতেন্দ্রিয় অপ্রমত্ত ।
ধনুৰ্বেদ জানে দৃষ্টিশিক্ষাত পার্গত ॥ ১৭০

দিনে ৰাত্রি নৃপতিক চিন্তিয়া থাকয় ।
ত্যাগত কুশল স্নানৰত শুচি নয় ॥
অশ্ব শিক্ষা বিশাৰদ লোকহিতকাৰী ।
যুদ্ধাযুদ্ধ সন্ধি বিগ্রহৰ অধিকাৰী ॥ ১৭১

নাহি বাগ ঘেৰ শুদ্ধচিন্ত সত্যবাদী ।
নিতাস্তে পূজয় দেৱদ্বিজভক্ত আদি ॥
পৰম কৃতজ্ঞ দেশ কালক জানয় ।
মহা তত্ত্বগামী ধর্ম কাৰ্য্যে প্রৱর্তয় ॥ ১৭২

বাজ পুৰোহিত

হেনয় লক্ষণ যুক্ত ভৈল সেনাপতি ।
 বিপ্ৰৰ চৰিত্ৰ কহেঁ শুনিয়ো সম্প্ৰতি ॥
 সাৰ্বভৌম নামে ভৈল বাজ পুৰোহিত ।
 চাৰি বেদ চৈধ্য শাস্ত্ৰ সবাত পণ্ডিত ॥ ১৭৩

শ্ৰুতি স্মৃতি বেদ বেদাঙ্গৰ তত্ত্ব জানে ।
 জ্ঞানয় বিশেষ চতুৰ্ঘটি কলা মানে ॥
 বাৰ কল্প ভাগৱত পুৰাণ যতোক ।
 সপ্তকাণ্ড ৰামায়ণ ভাৰত প্ৰত্যেক ॥ ১৭৪

অঠৰয় তত্ত্ব কাব্যগণ যত যত ।
 গীত বাছ আদি কৰি সবাত পাৰ্গত ॥
 বাঁহ কাঠ আদি কৰি আনো যত কাম ।
 সবাকো জানয় এতে সাৰ্বভৌম নাম ॥ ১৭৫

ধ্যান মন্ত্ৰে তুমিলোক পাৰ্বতী গোঁসানী ।
 যেহি ৰোলে সেহি হৰে বাক্য নহে হানি ॥
 পৰম গহন ধৰ্ম শাস্ত্ৰত পাৰ্গত ।
 নৃপতিক ধৰ্ম শিক্ষা দেস্ত নানামত ॥ ১৭৬

দৈৱজ্ঞ

আতপৰে দৈৱজ্ঞৰ শুনা যেন নয় ।
 জীৱৰ যাহাৰ নাম প্ৰকাশ কৰয় ॥
 গ্ৰহ নক্ষত্ৰৰ গতি ৰাশি যোৰা গ্ৰহ ।
 ভূত ভৱিষ্যত বৰ্তমানক জানন্ত ॥ ১৭৭

মহাশাস্ত্ৰমতি ধীৰ পৰম পণ্ডিত ।
 নৃপতিৰ হিত মাত্ৰ বাঞ্ছে প্ৰতিনিতি ॥

নূপে যত ধৰ্ম কাৰ্য্য কৰে নিবন্তৰ ।
গণিয়া কহয় তিখি নক্ষত্ৰ বাসৰ ॥ ১৭৮

কালচক্ৰ গণি শুভ অশুভ যতেক ।
নূপতিৰ আগে গৈয়া কহন্তু প্ৰত্যেক ॥
অশুভ হৱয় গ্ৰহগণ যত যত ।
সমস্তকে পূজা কৰে নূপৰ সন্মত ॥ ১৭৯

বৈষ্ণৱ

আত পৰে বৈষ্ণৱ চৰিত্ৰ শুনিয়েক ।
যাহাৰ কাৰণে সবে গুচে বোগ শোক ॥
বেদ শাস্ত্ৰ জানে ব্যাধি চিনয় নিশেষ ।
মহৌষধি গুণ গুণ জানয় বিশেষ ॥ ১৮০

সৰে ব্যাধি নষ্ট কৰে ঔষধৰ বলে ।
অভিচাৰ মন্ত্ৰ যন্ত্ৰ জানয় সকলে ॥
সাম যে অৰ্থৰ বেদ শাস্তি কৰ্ম যত ।
ভোজনৰ হিতাহিত জানন্তু সমস্ত ॥ ১৮১

তামূলী

সবে গুণাৱিত সিটো পৰম প্ৰধান ।
যাত পৰে বৈষ্ণৱ আৰ নাহি আন ঠান ॥
নূপৰ তামূলী যেন শুনা আত পৰে ।
শাস্ত্ৰত পণ্ডিত ধৰ্ম জানে নিবন্তৰে ॥ ১৮২

পৰম নীতিজ্ঞ ধীৰ সূচাক ৰচন ।
প্ৰসিদ্ধে জানয় তামূলৰ গুণগণ ॥
অহোৰাত্ৰ তামূলক সদা যৌগাৱয় ।
নূপতিত পৰে অস্ত্ৰ দেৱ নজানয় ॥ ১৮৩

সুপকাৰ
(বাহন)

হেনয় লক্ষণ যুক্ত তাম্বুলী নূপৰ ।
সুপকাৰ লক্ষণ শুনিয়ো আত পৰ ॥
কুলীন গম্ভীৰ জীতেন্দ্রিয় সত্যবাদী ।
সমস্ত গুণ শাস্ত্র দৃষ্টে কৰে কৰ্ম আদি ॥ ১৮৪

গৌৰ বৰ্ণ দেহা প্রিয়বাক্যে সদা বতি ।
সুকোমল নখ কেশ স্নিগ্ধ স্বচ্ছ আতি ॥
বৈষ্ণৱ শাস্ত্র বিশাৰদ দ্রব্য গুণ জানে ।
যথা প্রিয় বস্তু হৰে নূপৰ ভোজনে ॥ ১৮৫

বাত পিত্ত কফ গ্লেছ্মা যেন নলজ্বয় ।
ভোজনৰ দ্রব্য সেহিমতে মিলায় ॥
যি তিথিত যি ব্যঞ্জন খাইতে নিষেধন ।
সবাকে জানয় সুপকাৰ শুদ্ধ জন ॥ ১৮৬

ভগাবী
(ভড়ালী)

ভগাবীৰ লক্ষণ শুনিও অনন্তৰ ।
সমস্ত কৰ্মতে শ্ৰেষ্ঠ নাহি যাত পৰ ॥
দেৱ-দেৱী পূজনে সদায় যাৰ চিত ।
শৌচাচাৰ জানে সৰ্ব শাস্ত্রত পণ্ডিত ॥ ১৮৭

অলুদ্ধক জীতেন্দ্রিয় ব্রতে নিষ্ঠ মন ।
দম্ভ মোহ বিবৰ্জিত লাবণ্য বচন ॥
আয় ব্যয় দুইটো সমভাৱে প্রৱৰ্তয় ।
নূপৰ ভগাবী হেন জানিবা নিশ্চয় ॥ ১৮৮

মজিন্দাব

আতপৰে শুনা মজিন্দাবৰ লক্ষণ ।
পৰম পণ্ডিত ধৰ্ম শাস্ত্রে যাৰ মন ॥

কুলীন গহীন সত্য ধর্ম গুণাষিত ।
দর্শন মাত্রকে বুজে বাজাব ইঙ্গিত ॥ ১৮৯

সন্ধি বিগ্রহক মিত্রলাভ সুহৃদভেদ ।
মন্ত্রণা জানয় সিদ্ধান্তব পরিচ্ছেদ ॥
লঘুহস্ত জিতাক্ষর জানে শৌচাচাৰ ।
হেনয় লক্ষণ যুক্ত রাজমজিন্দাৰ ॥ ১৯০

চাৰ (দূত) নূপৰ চাৰৰ শুনা লক্ষণ যেনয় ।
ইঙ্গিততে বুদ্ধি মন তত্বক বুজয় ॥
মহা বলরস্ত ভেশধাৰী প্রিয়বাদী ।
সত্যতেসে প্ররর্তয় নহে অপ্রমাদী ॥ ১৯১

যি দেশত যেহি কাৰ্য্য হৱে উপগত ।
নিশেষ জনাই গৈয়া বাজাব আগত ॥
হেনয় লক্ষণ চাৰ অনেক আছয় ।
সংক্ষেপে কহিলো পদ বাতল্যক ভয় ॥ ১৯২

দ্বাৰী দ্বাৰীৰ লক্ষণ কহো হৱে যেন মত ।
অহোবাত্রে নিবাস কৰয় ছৱাৰত ॥
পৰম ধাৰ্মিক শৌচাচাৰে সদা বতি ।
নূপতিৰ হিতক বাঞ্ছয় প্রতিনিতি ॥ ১৯৩

সুখ দুখ প্রাণীৰ বুজয় নিবস্তব ।
নূপৰ আগত গৈয়া কহে পূৰ্বাপৰ ॥
বিদেশৰ দূতগণ দ্বাৰে উপস্থিত ।
তাৰ তত্ব বুদ্ধি গৈয়া কৰে নূপতিত ॥ ১৯৪

ইসবক আজ্ঞা কৰি শিৱৰ নন্দন ।
 বিষয়া পাতিবে প্ৰতি কবিলন্ত মন ॥
 ধৰ্ম্মিষ্ঠ নীতিস্ত বুদ্ধি বলবন্ত চাই ।
 যুদ্ধত প্ৰপন্ন সংগ্ৰামক আগুৱাই ॥ ১১৫

ঠাকুৰীয়া
 শইকীয়া

গণনাতে গণি ভাল ভাল ভৃত্য যন্ত ।
 বিষয়া পাতিবে লৈলা সভাৰ মধ্যত ॥
 বিংশতি পাইকৰ অধিকাৰী ঠাকুৰীয়া ।
 শতেকৰ অধিপতি পাতি শইকীয়া ॥ ১১৬

হাজাৰী
 (হাজৰিকা ?)
 উম্বা
 নবাব

সহস্ৰৰ অধিকাৰী পাতিলা হাজাৰী ।
 উম্বাও তিনি হাজাৰৰ অধিকাৰী ॥
 বাইশ উম্বাৰ পতি নবাব পাতিলা ।
 এহি মতে ভাগে ভাগে আদেশ কৰিলা ॥ ১১৭

সৈন্ত সামন্ত

বুদ্ধ বালকক এৰি যুবত যতেক ।
 ভাগে ভাগে গণি গণি বুজিলা প্ৰত্যেক ॥
 বারান্ন যে লক্ষ সৈন্ত পঞ্চিশ হাজাৰ ।
 সমূহে লেখিলে সৈন্ত অসংখ্য অপাৰ ॥ ১১৮

হস্তী ঘোঁড়া গৰ্ভ মৰ্হিষ উট যত ।
 অসংখ্য আছয় তাৰ লেখা কৈবোঁ কত ॥
 এহি মতে সৈন্তগণ কৰি নিরুদ্ধন ।
 অসমক মাৰিবাক কবিলন্ত মন ॥ ১১৯

শুনা মন্ত্ৰীসব মোৰ আদেশক ধৰাঁ ।
 গজ বাজি সৈন্তসব শীঘ্ৰে সাজ কৰাঁ ॥

আহোম ৰাজ্য
আক্রমণ

নৃপতিৰ শূনি হেন অচণ্ড বচন ।
অস্ত্রে শস্ত্রে সৈন্য সব সাজিলা তেখন ॥২০০

হস্তী ঘোঁড়া আদি যত যুদ্ধৰ সজ্জাৰ ।
উট বলধিত লৈয়া খৰচ অপৰ ॥
সৈন্যসব সজে লৈয়া পাচে নৰেশ্বৰ ।
গড়গাঁও মাৰিবাক চলিলা সত্তৰ ॥ ২০১

অধৰ্মত মতি নাই ধৰ্ম ব্যতিৰেকে ।
ৰাজ্য লুটিবাক প্ৰতি বাধা কৰিলেকে ॥
আপোনাৰ খৰচ আনিছে যত যত ।
তাকে সে ভুঞ্জোক সবে মোহোৰ সন্মত ॥ ২০২

এহি বুলি চলি যাস্ত শিৱৰ কুমাৰ ।
ত্ৰিদশ সহিতে যেন দেৱ পুৰন্দৰ ॥
অসংখ্য কটক সৈন্য লেখা জোখা নাই ।
সৈন্যৰ হিঙ্গনি পান্থ ধূলি উৰি যাই ॥ ২০৩

কতো দিন যাস্তে পাইলা গাওঁৰ সমুখ ।
ধুকাইল খৰচ ভৈল সমস্তৰে দুখ ॥
মনে মনে গুণে পাচে শিৱৰ তনয় ।
ৰাজ্য লুটিবাক দিলে অধৰ্ম হৱয় ॥ ২০৪

নেদিলেও মৰে দেখোঁ মোৰ সৈন্যগণ ।
মন্ত্ৰীক সমুদ্ৰি ৰাজ্য বুলিলা বচন ॥
শুনা মন্ত্ৰীসৱ মোৰ বিশেষ উপাই ।
ধৰ্ম বিনে মোৰ অধৰ্মত মতি নাই ॥ ২০৫

নকবোহৌ বণ ফিবি বেহাবক যাওঁ ।
 অধিক খবচ আনি লেটাই লগাওঁ ॥
 অসমক মাৰিয়া কৰিবৌ বুনামাৰ ।
 শুনি মজ্জীগণে প্ৰসংশিলা বাবদ্বাৰ ॥ ২০৬

এহি হৌক বুলি সবে পাক্সাত আসিলা ।
 কাস্ত নামে নগৰত আনন্দে বহিলা ॥
 নগৰ প্ৰকাশে যেন কৈলাস সমান ।
 দক্ষিণ পশ্চিম পূব দ্বাৰ তিনিখান ॥ ২০৭

কমতেস্বৰীদেৱীৰ অগ্নি কোণে দেৱীগঞ্জ আহয় সাক্ষাত ।
 মন্দিৰৰ বৰ্ণনা নামত কমতেস্বৰী দেৱী আছে তাত ॥
 গন্ধে পুষ্পে ধূপে দীপে যি জনে পূজয় ।
 মনৰ কামনা সিদ্ধি আৱশ্যকে হয় ॥ ২০৮

পাষাণে ইষ্টকে মঠ কাৰছে নিৰ্মাণ ।
 দ্বিতীয় কৈলাস যেন শোভে থানখান ॥
 পাৰিষদ সমে হৰি লিখিছে সাক্ষাত ।
 হৰগৌৰী নন্দী ভৃঙ্গী লিখি আছে তাত ॥ ২০৯

ইন্দ্ৰ আদি দিকপাল লিখিয়া আহয় ।
 বাহন সহিতে সবে প্ৰকাশ কৰয় ॥
 মৎস্য কুৰ্ম আদি কৰি দশ অৱতাৰ ।
 ত্ৰীকৃষ্ণক লিখিছন্ত গোপিনীবিহাৰ ॥ ২১০

লক্ষ্মী সৰস্বতী লিখি আছন্ত তহিত ।
 অনন্তক লিখিছন্ত কচ্ছপে সহিত ॥

বান্ধুকিক আদি কবি অষ্ট নাগগণ ।
সুতলব বলি বাজা কবিছে লিখন ॥ ২১১

অপেশ্ববা লিখিছে লিখিছে পাৰিজাত ।
বিদ্বাধব গন্ধর্ব লিখিছে অসংখ্যাত ॥
আদিত্যক আদি কবি নর গ্রহগণ ।
গারে গারে সমস্তকে কবিছে লিখন ॥ ২১২

গকড়ক আদি কবি পক্ষী সমস্তয় ।
ভাগে ভাগে সমস্তক লিখিয়া আছয় ॥
মৃগেন্দ্রক আদি কবি পশুগণ যত ।
যাব যেন বর্ণ তাক লিখিছে সমস্ত ॥ ২১৩

চতুঃষষ্টি যোগিনী আরব ভূতগণ ।
প্রমথ ভৈরব লিখি আছে জনে জন ॥
জ্যোতিব প্রভারে চক্ষু মেলন নযাই ।
তাত্র কাংস বজতে শোভয় ঠাই ঠাই ॥ ২১৪

হীরা মবকত কতো বৈদূর্য্য বাথবে ।
ফটিক কাঞ্চনে দীপ্তি কবে নিবস্তবে ॥
মুকুতা মুবাৰি ধোপা আঁরি আছে তাত ।
দণ্ড ছত্র চামর প্রকাশে অসংখ্যাত ॥ ২১৫

অগক সুবতি গন্ধে দিশ আমোদিত ।
পুষ্পবস পিয়া ভ্রমবাই কবে নৃত্য ॥
প্রাতসবে পবা বিপ্রগণে পূজা কবে ।
বেদ স্তুতি চণ্ডী পাঠ পড়ে উচ্চস্ববে ॥ ২১৬

ବିଷ୍ଣୁସିଂହ
ଗୌରୀ ପୂଜା

ପୂଜା ଅବସାନେ ବିପ୍ରଗଣେ କରେ ଜପ ।
ସେହି ବେଳା ଉପସ୍ଥିତ ବିଷ୍ଣୁସିଂହ ନୃପ ॥
କୁଶ ହସ୍ତ ହେୟା ବସି ବିଷ୍ଣୁକ ମୁଖି ।
ଗୌରୀନୀଳ ପୂଜା କରେ ମୂଳ ମନ୍ତ୍ର ଅବି ॥ ୨୧୭

ବଳି ଦିଆ ଶ୍ରୁତି କବି ପ୍ରଣାମ କରଇ ।
ବେଦ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ବିପ୍ରଗଣେ ଆଶୀର୍ଷଇ ॥
ନଟେ-ଭାଟେ ଗାୟନେ ବାୟନେ ଗାରେ ଗୀତ ।
ଏହି ମତେ ଗୌରୀନୀଳ ସେବେ ପ୍ରତିନିତ ॥ ୨୧୮

ବାଞ୍ଛେଶ୍ଵର ମହିମା
ବର୍ଣ୍ଣନା

ଉକ୍ତବେ ଆଛଇ ଶିର ବାଞ୍ଛେଶ୍ଵର ନାମ ।
ଯାକ୍ ସେରି ପାରେ ଧର୍ମ ଅର୍ଥ ଶ୍ରୋକ୍ତ କାମ ॥
ଥାନବ ମହିମା ଯତ୍ କହନ ନୟାହି ।
ଅଦ୍ଭୁତ ମହିମା ଉପମାବ ଠାହି ନାହି ॥ ୨୧୯

ଥାନେ ଥାନେ ଆଛେ ତାତ ଦିବ୍ୟ ସର୍ବୋବ ।
ଉତ୍ପଳ କୁମୁଦ ପଦ୍ମ ଆଛେ ନିରନ୍ତର ॥
ଥଳେ ଆଛେ ଥଳ ପୁଷ୍ପଗଣ ଅସଂଖ୍ୟାତ ।
ପଦ ବାହୁଲ୍ୟକ ଭୟେ ନିଲିଖିଲେ ଆତ ॥ ୨୨୦

ଅସଂଖ୍ୟାତେ ବିପ୍ରେ ପୂଜା କରନ୍ତୁ ସଦାହି ।
ତାଳ ଯନ୍ତ୍ର ଆଦି ବାଦ୍ୟ ଅପରୀକ୍ଷିତ ବାହି ॥
ନଟେ ଭାଟେ ପ୍ରାର୍ଥୀଗଣେ ପରି କରେ ଶ୍ରୁତି ।
ସେହି ସମୟତ ବିଷ୍ଣୁସିଂହ ନବପତି ॥ ୨୨୧

ବୋଢ଼ିଶୋପଚାରେ ପୂଜା ଆମ୍ଭୁନି କରଇ ।
ବ୍ରହ୍ମାନ୍ତ୍ର ଜପି ମୂଳମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଇ ॥

দণ্ডহতে পৰি স্তুতি কৰন্তু বিস্তৰ ।
তাহান স্তুতিত তুষ্ট হৱন্তু শঙ্কৰ ॥ ১১২

পূজা অৱসানে ব্ৰাহ্মণক দন্ত দান ।
অতিথি লোকক গৈয়া কৰন্তু সন্মান ॥
সমস্তকে তুৰি পাচে স্তনয় পূৰাণ ।
হৰিৰ চৰিত্ৰ স্তুনি কৰয় ভোজন ॥ ১১৩

শুচি আচমন হৈয়া তাম্বুল ভুঞ্জয় ।
শত পদ গৈয়া মধ্য চোৰাত বহয় ॥
সম দম দয়া ভেদ নীতি প্ৰবৰ্ত্তয় ।
যাক যথা যোগ্য সুধি সিদ্ধান্ত কৰয় ॥ ১১৪

কতিপয় দিনমান এহি মতে আছে ।
আত অনন্তৰে কথা স্তন্যোক পাচে ॥
এক দিনা কাৰ্ত্তিক মাসত নবপতি ।
মধ্য নিশা ভাগে পূজা কৰি ভগৱতী ॥ ১১৫

অমাবস্তা তিথি মধ্য ৰাত্ৰি সময়ত ।
ৰণ কৰিবাক প্ৰতি সঙ্কল্প মনত ॥
মন্ত্ৰজপি ধ্যান কৰি চক্ষু মুদি বৈলা ।
নিজৰূপে মহাকালী উপস্থিত ভৈলা ॥ ১১৬

বিশ্বসিংহৰ
স্বপ্ন হুই

মহাকালী বোলে পুত্ৰ স্তন্যো বচন ।
ৰণ এৰি বিবাহ কৰিতে কৰা মন ॥
মোৰ বৰে অষ্টাদশ পুত্ৰ হৈব জাত ।
মহাবলৱন্ত সবে জগত প্ৰখ্যাত ॥ ১১৭

তথিঃ বণ কৰিতে লাগয় কোন গুণি ।
 তযু পুত্ৰগণে সবে জিনিব ধৰণী ॥
 মহাকালী বাক্য শুনি পাছে নৰেখৰ ।
 ভকতি প্ৰগতি তুতি কৰিলা বিস্তৰ ॥ ২২৮

দণ্ডৱতে পৰি নমস্কাৰ কৰিলন্ত ।
 পূজা কৰি বলি দান অসম্ভা দিলন্ত ॥
 পৰম সন্তোষে কালী কৈলাসক গৈলা ।
 আত অনন্তৰে শুনা যেন কথা ভৈলা ॥ ২২৯

বিশ্বসিংহৰ
বিবাহ

একদিনা পাত্ৰ মন্ত্ৰী সবাকৈ চপাই ।
 আজ্ঞা কৰিলন্ত দিব্য সভা মাজে যাই ॥
 বোলে পাত্ৰ মন্ত্ৰীলোক শুনিয়ে বচন ।
 বিচাৰি আনিও কহা বত্ৰিশ লক্ষণ ॥ ২৩০

বাজাৰ আদেশ সবে কৰি শিৰোগত ।
 বিচাৰ কৰিতে গৈলা সমস্তে বাজ্যত ॥
 নেপাল দেশত বড়কাস্তি নামে কহা ।
 পৰম সুন্দৰী তেহে ৰূপে গুণে ধন্য ॥ ২৩১

হেমপ্ৰভা পদ্মাৱতী ছুই বৰনাৰী ।
 গোড় দেশ মধ্যে তাক পাইলন্ত বিচাৰি ॥
 চন্দ্ৰকাস্তি পূৰ্ণকাস্তি হেমকাস্তি ৰতি ।
 কামৰূপে চাৰি কহা পাইলা মহাসতী ॥ ২৩২

কাশ্মীৰ দেশত পাইলা তিলোত্তমা নাম ।
 পৰম ৰূপসী গুণে অমুপাম ॥

চন্দ্রা চন্দ্রাননা জয়া বিজয়া জয়ন্তী ।
কাশী দেশে পাইলা পাঞ্চকন্যা কপরন্তী ॥ ২৩৩

ললিতা লারণারতী নামে পদ্মমালা ।
শোণিতপূৰত তিনি কন্যা পাইলা ভালা ॥
শতকুপা কাঞ্চনমালিনী কন্যা ছই ।
দর্শন মাত্রকে মহাজনো মোহ ছই ॥ ২৩৪

মিথিলাত ছই কন্যা পাইলন্ত বিচারি ।
পৰম কপসী ছই যেন বিছাধৰী ॥
বাসব সজয়া আনি থৈলা ভিনে ভিনে ।
সমস্তকে বিহা কৰাইলন্ত একে দিনে ॥ ২৩৫

গন্ধৰ্ব বিবাহে বিহা কৰাইলা সাক্ষাত ।
নৃত্য গীত বাঢ় ভণ্ড বজাই অসজ্জাত ॥
ব্রাহ্মণ দৈবজ্ঞ সন্ত মহন্ত যতেক ।
দানে মানে সমস্তকে তুষিলা প্রত্যেক ॥ ২৩৬

দুখী ভিখী দেশান্তরী ব্রহ্মচারীগণ ।
অদরিদ্র কৰি সমস্তকে দিলা ধন ॥
বস্ত্র অলঙ্কার দান দিলা ভাল মত ।
তাসহ্যাক নেলৈখিলেঁ সংক্ষেপ পদত ॥ ২৩৭

ব্রহ্মাণ্ডৰ বিভূতি ভৈলেক এক ঠাই ।
যতেক ঐশ্বর্য্য ভৈলা লেখা জোখা নাই ॥
নাহি দণ্ডবাদ প্রজা আনন্দে বঞ্চয় ।
দেশতো ভৈলন্ত লক্ষ্মী অক্ষয় অব্যয় ॥ ২৩৮

অষ্টাদশ মন্দির সজাইলা ভালমতে ।
 জনে জনে ভার্যা সব থৈলন্ত তহিতে ॥
 পৰম আনন্দে কতিপয় দিন আছে ।
 পুষ্পাংসর বিবাহ কবাইলা তাত পাচে ॥ ২৩৯

অষ্টাদশ
 রাজকুমার জয়

গর্ভাধান করিলন্ত সমস্তে ভার্যাত ।
 পাচে দশ মাসে সমস্তরে পুত্র জাত ॥
 বঙ্গকান্তি ভার্যা হস্তে যিটো পুত্র ভৈলা ।
 দৈরজ্ঞে গণিয়া নরসিংহ নাম থৈলা ॥ ২৪০

হেমপ্রভা হস্তে যিটো পুত্র উতপন ।
 গণিয়া দিলন্ত নাম নবনাৰায়ণ ॥
 পদ্মারতী হস্তে যিটো পুত্র উতপতি ।
 তান নাম গুরুধ্বজ থৈলন্ত সম্প্রতি ॥ ২৪১

চন্দ্রকান্তি পুত্র যিটো অতি সুকোমল ।
 তাহান থৈলন্ত নাম গৌহাই কমল ॥
 পূর্ণকান্তি পুত্র যিটো পৰম প্রধান ।
 তাহান গণিয়া নাম থৈলন্ত ময়দান ॥ ২৪২

হেমকান্তি হস্তে যিটো পুত্র জাত ভৈলা ।
 তুলা বাশি হেতু বামচন্দ্র নাম থৈলা ॥
 বতি হস্তে যিটো পুত্র পৰম বীৰজ ।
 কুন্ত বাশি পদে নাম থৈলা নৃবসিংহ ॥ ২৪৩

তিলোত্তমা গর্ভ হস্তে পুত্র জাত ।
 মানসিংহ নাম থৈলা জগতে প্রখ্যাত ॥

চন্দ্রা ভার্য্যা হস্তে যিটো পুত্র উপজিল ।
সিংহ বাশি হেতু তান মেচা নাম দিল ॥ ২৪৪

চন্দ্রাননা হস্তে জন্ম ভৈলা পুত্র যিটো ।
গণিয়া পঢ়িয়া নাম থৈলা বৃষকেতু ॥
জয়া ভার্য্যা হস্তে যিটো পুত্র উতপন ।
তাহান থৈলস্তু নাম বাম নাৰায়ণ ॥ ২৪৫

বিজয়া ভার্য্যাব গৰ্ভে যি পুত্র ভৈলস্তু ।
পণ্ডিতসকলে নাম অনস্তু থৈলস্তু ॥
জয়ন্তী মহিষী হস্তে ভৈলা যিটো স্নাত ।
দীপসিংহ তান নাম থৈলস্তু প্রস্তুত ॥ ২৪৬

ললিতা বণিতা হস্তে যি জন কুমাৰ ।
দৈবজ্ঞসকলে নাম থৈলা হেমধৰ । ।
লারণ্যবতীর গৰ্ভে যি পুত্র শোভন ।
তাহান থৈলস্তু নাম মেঘনাৰায়ণ ॥ ২৪৭

পদ্মমালা হস্তে যিটো তনয় বেকত ।
গণিয়া তাহান নাম থৈলস্তু জগত ॥
শতকপা হস্তে পুত্র যিজন জন্মিলা ।
মঙ্গল পূর্বকে কপটাদ নাম দিলা ॥ ২৪৮

কাঞ্চনমালিনী গৰ্ভে যিটো পুত্র ভৈল ।
মঙ্গল কৰিয়া তান নাম সূর্য্য থৈল ॥
একদিনা বিশ্বসিংহ রাজা গুণে মনে ।
কাহাক পাতিবৌ রাজা হৈব কোনজনে ॥ ২৪৯

এহিমতে গুণি গান্ধি আছা নূপবৰ ।
 সেহি দিনা আসি দেখা দিলন্তু শঙ্কৰ ॥
 শঙ্কৰ বদতি পুত্ৰ নকৰিবি ভয় ।
 যি জন হৈবন্তু ৰাজা দেখিয়ো প্ৰত্যয় ॥ ২৫০

ভাবী নূপতি
 নিৰ্বাচন

অষ্টাদশ দ্ৰব্য আনি কৰি এক স্থান ।
 ভিনে ভিনে টোপোলা বান্ধিবা বিছমান ॥
 মৃত্তিকাৰ টোপোলাক যি জনে নিৱয় ।
 সেহি জনে ৰাজা হৈব নাহিকে সংশয় ॥ ২৫১

এহি বুলি সদাশিৱ ভৈল। অন্তৰ্ধান ।
 বিশ্বসিংহে কৰিলন্তু কথাৰ প্ৰমাণ ॥
 সোণা কপা তাম্ৰ কাংস সেতু ৰাজ সীহা ।
 মুকুতা পিতল মাটি যৱধাতু লোহা ॥ ২৫২

কপাস সৰিষ মাষ অস্থি ভস্ম কাষ্ঠ ।
 গুপ্তভাবে টোপোলা বান্ধিলা কৰি নিষ্ঠ ॥
 যজ্ঞ কৰি সভাৰ মধ্যত থাপিলন্তু ।
 পুত্ৰ সকলক পাচে আদেশ দিলন্তু ॥ ২৫৩

শুন পুত্ৰ সব মোৰ আদেশ বচন ।
 জনে জনে টোপোলাক আন এতিক্ষণ ॥
 ৰাজাৰ বচন শুনি পাচে পুত্ৰগণ ।
 টোপোলাক আনিয়া দিলন্তু জনে জনে ॥ ২৫৪

কৰ্ম বিভাজন

স্বৰ্ণৰ টোপোলা নৰসিংহে আনিলন্তু ।
 বিদেশত ৰাজা হৈব আজা কৰিলন্তু ॥

মল্লদেৱে মৃত্তিকাৰ টোপোলা আনিলা ।
এস্তে ৰাজা ছইব বুলি আদেশ কৰিলা ॥ ২৫৫

গুৰুধ্বজে আনিলন্ত লোহাৰ টুপলী ।
বোলে যুবৰাজ হৈব এহেঁ মহাবলী ॥
অশ্বত শাস্ত্ৰত ইটো হৈবন্ত পাৰ্গত ।
বণ ধৰ্ম সমস্তকে জানিব সাম্প্ৰত ॥ ২৫৬

যৱধাণ্ড আনিলন্ত গোহাঁই কমল ।
বোলে গুৰু যশ হৈব স্কৃতি নিৰ্মল ॥
আলি মঠ পুষ্কৰ কৰিব থানে থান ।
গোহাঁই কমলক দিলা এতেক বিধান ॥ ২৫৭

ৰূপৰ টোপোলা ৰামচন্দ্ৰে আনিলন্ত ।
ভণ্ডাৰৰ অধিকাৰৰ তাক্স পাতিলন্ত ॥
সেতুৰ টোপোলা আনিলন্ত ময়দান ।
শিল সাঁকো বান্ধিবে বুলিলা থানে থান ॥ ২৫৮

মেচায়ে আনিলা যিতো সীহাৰ টুপলি ।
বুলিলা বন্দুকী হৈব ইটো মহাবলী ॥
ৰাজৰ টোপোলা সুবসিংহে আনিলন্ত ।
সোণাৰীৰ অধিকাৰ তাক্স পাতিলন্ত ॥ ২৫৯

পিতলৰ টোপোলা আনিলা বৃষকেতু ।
কমাৰ কঁহাৰ অৰ্পিলন্ত তান হেতু ॥
হৰিসিংহে কাংসৰ টোপোলা আনিলন্ত ।
গায়ন বায়ন যত তাহাঙ্ক দিলন্ত ॥ ২৬০

মাঘৰ টোপোলা নিলে ৰামনাৰায়ণ ।
 তাক দিলা সত্ৰসভা কৰি নিয়োজন ॥
 সৰিষাৰ টোপোলাক আনিলা অনন্ত ।
 তেলী সকলৰ অধিকাৰ পাতিলন্ত ॥ ২৬১

অস্থিৰ টোপোলা আনি দীপসিংহে দিলা ।
 হস্তী ঘোঁড়া গৰু পশু পক্ষী তাক দিলা ॥
 তামৰ টোপোলা নিলা যিতো হেমধৰ ।
 বোলে নীতি প্ৰৱৰ্তাইব ব্ৰাহ্মণ সবৰ ॥ ২৬২

কপাসক আনিলন্ত মেঘনাৰায়ণ ।
 তাক দিলা ধোবা তাঁতী যত জোলাগণ ॥
 মুকুতাক আনিলা যি জন সূৰ্য্যবৰ ।
 তাহাক নিলন্ত যত আছে সদাগৰ ॥ ২৬৩

কাঠৰ টোপোলা গোট জগতে আনিলা ।
 যত দেবালয় গণ তাক সমৰ্পিলা ॥
 ভস্মৰ টোপোলা কপটাদে আনিলন্ত ।
 পঞ্চশস্য আদি যত তাহাক দিলন্ত ॥ ২৬৪

মল্লদেৱ আৰু
 গুৰুধ্বজৰ
 বাৰাণসী গমন

সন্ন্যাসী বৈৰাগী দুখী ভিখা দেশান্তৰী ।
 তাসম্বাক পূজা কৰিবহি আজি ধৰি ॥
 এহি মতে ভাগে ভাগে আজ্ঞা কৰিলন্ত ।
 মল্ল গুৰু দুইকো পঢ়িবাক পঠাইলন্ত ॥ ২৬৫

পিতৃৰ চৰণ দুই ভাই বন্দিলন্ত ।
 পঢ়িবাক লাগি বাৰাণসীক গৈলন্ত ॥

ব্রহ্মানন্দ সন্ন্যাসীক পাইলা দৰিষন ।
সেহি স্থানে পঢ়িয়া বহিলা ছুইজন ॥ ২৬৬

পঢ়াৰ বিষয়

সন্ন্যাসীও দায়া কৰি ছহাকো বাখিলা ।
গুৰুৰ বচনে ছয়ো শাস্ত্ৰ অভ্যাসিলা ॥
ব্যাকৰ্ণ পুৰাণ শ্ৰুতি স্মৃতি মীমাংসাৰ ।
শিকিলন্তু অস্ত্ৰশাস্ত্ৰ অথৰ্ববেদৰ ॥ ২৬৭

সম দম দায়া ভেদ হ্যায় নীতি যত ।
জ্যোতিৰ্বেদ তৰ্ক শাস্ত্ৰ শিকে নানামত ॥
এক মনে পঢ়ে ছয়ো ত্যজি আন কাম ।
ভণে সূৰ্য্যখড়ি ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২৬৮

লেচাৰি

বিশ্ব সিংহৰ
পিতৃৰ বিষয়ে
পুত্ৰ নৰসিংহৰ
প্ৰশ্ন

একদিনা নৰসিংহ দেৱ   পিতৃৰ চৰণে কৰি সেৱ,
বুলিলন্তু তযু পিতৃ হন্ত কোন জন ।
নৃপতি বদতি শুনা স্মৃত   ইটো কথা আতি অদভুত,
মোৰ পিতৃদেৱ যিটোজন ত্ৰিয়নয় ।
ব্রহ্মা আদি যাক কৰে সেৱ   চৈধ ভুবনত তেহে দেৱ,
দেৱতাৰ দেৱ তাকে বোলে মহেশ্বৰ ।
নৰসিংহে বোলে শুনা বাণী,   যদি তযু পিতা শূলপাণি
মোক আজি দেখা দিয়ন্তোক দিগম্বৰ ॥ ২৬৯

বিশ্বসিংহ আৰু
নৰসিংহবাবাৰ
শিৱ দৰ্শন

শুনি বিশ্বসিংহে কষ্ট কৰি তিনি দিন মৌন ব্ৰত ধৰি
একাগ্ৰে চিন্তিলা সিটো দেৱ সদাশিৱ ।

পুত্ৰৰ চিন্তনে ত্ৰিনয়ন, আসিলন্ত শীঘ্ৰে তেতিক্ষণ
বোলে পুত্ৰ মোক চিন্তিলিহি আজি কিয় ॥

পিতৃৰ চৰণে নৰপতি দণ্ডৱতে পৰি কৰি নতি,
স্তুতি স্তোত্ৰ মন্ত্ৰে বুলিলা অনেক বাক ।

নালাগয় মোক আন বৰ নালাগে বিভূতি ব্ৰহ্মাণ্ডৰ
দেখা দিয়' নাতি নৰসিংহ বোলে যাক ॥ ২৭০

পুত্ৰৰ বচনে ত্ৰিনয়ন নৰসিংহ আগে দৰিশন,
দিয়া বোলে নাতি লৈয়ো আজি ইষ্টবৰ ।

নৰসিংহে বোলে পশুপতি যদি দায়া আছে মোক প্ৰতি,
দিয়' বৰ মোক হৈবোহোঁ যেন অমৰ ॥

শিৱে বোলে কলি যুগ ইটো খুজিলিহি তঞি বৰ যিটো
দেৱৰো অযোগ্য হুহিকে দিবে উচিত ।

তথাপিতো তোক দিলোঁ মঞি প্ৰভাততে শিশু
হৈবি তঞি,

মধ্যাহ্নত যুবা হৈবিহি বাল বৰ্জিত ॥ ২৭১

সায়াক্ৰান্ত বুদ্ধ ৰূপ হৈবি ত্ৰহি মতে দিনে দিনে বৈবি,
মধ্য নিশাভাগে দুই দণ্ড মৃত্যু হৈব ।

পুনৰোপি জীবি পূৰ্বৱতে, ৰাজা হৈয়া বৈবি পৰ্বততে
ধৰ্মাৰাজা নাম সংসাৰৰ লোকে কৈব ॥

মৃত্যু অধিকাৰ কালদেৱ তাহাক পূজিবি কৰি সেৱ,
এতেকতে তঞি হৈব জানা জাতিস্মৰ ।

দিলন্ত কালৰ মূল মন্ত্ৰ পূজা সেৱা স্তৱ জপ যন্ত্ৰ,
কালৰ কৃপাত হৈবিহি তঞি অমৰ ॥ ২৭২

লেচাৰি

এহি বুলি শিৱ মৌন ভৈলা আপন পুত্ৰক দায়া কৈলা,
সুৱৰ্ণৰ হনুমন্তী দণ্ড গোটে দিলা ।

এহি দণ্ড গোটে সুৱৰ্ণৰ   সমুখ হোৱয় যি দিশৰ
সেহি দিশে জয় হৈবন্তু শিৱে বুলিলা ॥

এহি বুলি অন্তৰ্ধান ভৈলা কৈলাস পুৰক চলি গৈলা
শুনিয়োক আত অনন্তৰে যেন কথা ।

পাচে বিশ্বসিংহ নৰপতি   ভুঞ্জি অকণ্ঠৰা বসুমতী
পঞ্চিশ বৎসৰ পৃথিৱী পালিলা তথা ॥ ২৭৩

কৈলাসক নিবে শিবৰ মন,   স্বপ্নত দিলেক দৰ্শন
বোলে পুত্ৰ তঞি নাথাকিবি পৃথিৱীত ।

এহি বুলি অন্তৰ্ধান ভৈলা   বিশ্বসিংহ ৰাজা স্বস্থ
পাইলা,

বিশ্বসিংহৰ নিৰ্দেশ   কৈলাসে চলিতে ভৈলন্তু তাহান চিত ॥
ক্ৰমে ব্ৰাহ্মণৰ বৃদ্ধ মহাকালে আসি লগ লৈলা, নৃপতিৰ মতিভ্ৰম ভৈলা,
আঙ্গুলী ছেদন   এক ব্ৰাহ্মণত পুচিলন্তু প্ৰয়োজন ।
ব্ৰাহ্মণৰ অভিষাপ   ব্ৰাহ্মণৰ বৃদ্ধ আঙ্গুলীত   মনুষ্যে সেৱয় কি নিমিত্ত
আৰু মৃত্যু   মোহোৰ আগত কহিয়ো তুমি এখন ॥ ২৭৪

ব্ৰাহ্মণ বদতি মহাৰাজ,   বৃদ্ধাঙ্গুলী মध्ये গুৰু তেজ,
ব্ৰাহ্মণেজ হেতু সেৱন্ত সমস্ত প্ৰাণী ।

ব্ৰাহ্মণৰ আয়ু অৱসান   ৰাজ্যায়ো নকৰি অৱধান,
ফলাইলা আঙ্গুলী নৃপতি বটালী হানি ॥

দেখে নাহি গুৰু বৰ্ণ তেজ, লগাইলন্তু আনি বহু বেজ
ব্ৰাহ্মণৰ ৰক্ত নভৈলা তভো ৰক্ষণ ।

ব্ৰাহ্মণে বোলন্তু নৰপতি   কৰিলি মোহোৰ যেন গতি
তেমতে খজতে হৈবেক তোৰ মৰণ ॥ ১৭৫

এহি বুলি নাম স্মৰি দ্বিজ কৃষ্ণৰ চিন্তিলা মন্ত্ৰ বীজ,
জাপিয়া ব্ৰাহ্মণে ত্যজিলা তেবেজীৱন ।

বিশ্বসিংহৰদ্বাৰা
ব্ৰাহ্মণৰ প্ৰেত
কৰ্মাদি সম্পাদন

দেখি মন কষ্ট ভৈলা ৰাজ্যৰ বিপ্ৰৰ কৰাইলা সংস্কাৰ
প্ৰেত কৰ্ম ক্ৰিয়া কৰাইলা সবে তেখন ॥

দানোৎসৰ্গ ব্ৰহ্মভোজ আদি সঙ্কলিলা যত কৰ্মবিধি
আপোনাৰ অৰ্থে কৰাইলন্তু প্ৰায়শ্চিত্ত ।

বিপ্ৰৰ কাৰণে দিলা দান ব্ৰাহ্মণে পাইলন্তু সজ স্থান,
যজ্ঞ কৰি ৰাজ্য বিলাইলন্তু ধন বিত ॥ ২৭৬

বিশ্বসিংহ
খহৰোগত
আক্ৰান্ত

পক্ষেক অন্তৰে নৰেশ্বৰ শাপ লাগ লৈলা ব্ৰাহ্মণৰ
জ্বৰত পৰিয়া বৰ খন্সু দেখা দিলা ।

উমান পাইলন্তু মহামানী অৱশ্যে মৰিবোঁ মনে জানি,
পুত্ৰ পাত্ৰ মন্ত্ৰীসকলক মাতি নিলা ॥

মোৰ বাক্য শুনা সাৱধান নকৰিবাঁ কেৱেঁ অশু কাণ
মোৰ বংশে কত্ৰা নানিব অশু জাতিৰ ।

বিশ্বসিংহৰ নিৰ্দেশ

ভাল ভাল ৰূপ গুণ চাই যথাত সুন্দৰ কত্ৰা পাই
আনিবাহাঁ কত্ৰা কোঁচ মেচ কছাৰীৰ ॥ ২৭৭

আক মোৰ বংশে ব্ৰাহ্মণৰ নকৰিব দ্ৰোহ একোনৰ,
নকৰিব দণ্ড অঙ্গুলীকো নোটোৱাইব ।

অশু জাতিৰ কত্ৰা আনে ব্ৰাহ্মণক দণ্ডে দোষবিনে
নিশ্চয়ে তাহাৰ ছত্ৰখান ভঙ্গ যাইব ॥

এহি বাক্য বুলি নৰপতি শিৱৰ চৰণে দিয়া মতি,
জপিলা হৃদয়ে শিৱ ৰাম নিৰঞ্জন ।

পুত্ৰৰ শঙ্কট জানি মনে নন্দীক পাঞ্চিলা ত্ৰিনয়নে
মোহোৰ পুত্ৰক আনি যোগোৱাঁ এখন ॥ ১৭৮

বিশ্বসিংহৰ
মৃত্যু

শিৱৰ আদেশ শিবে ধৰি গৈলা সেনাপতি শীঘ্ৰ কৰি,
লগত গৈলন্ত ভূত প্ৰেত দৈত্যচয় ।

পাইলন্ত শোণিতপুৰী যাই, বিশ্বসিংহ ৰাজা আছে
যি ঠাই,

তথা গৈয়া আজ্ঞা সেনাপতি নন্দী কয় ॥

শুনা ৰাজা তয় পিতৃবাক্য মোহোক পঠাইছে
নিবে তোমাক

এহি বিমানত উঠিয়ো সত্তৰ কৰি ।

ৰাজা চক্ষু মেলি চাইলা আগত নদীক দেখা
পাইলা

উঠিলা বিমানে শিৱ শিৱ নাম স্মৰি ॥ ২৭৯

কৈলাসৰ বৰ্ণনা

জয়ধ্বনি বাজ-ভণ্ডৰোল লজ্জিলোক গৈয়া স্বৰ্গ কোল,
শিৱলোক পাইলা যথা আছে মহাদেৱ ।

তথা গঙ্গা দুৰ্গা ভগৱতী নন্দী ভৃঙ্গী কাৰ্ত্তি গগনপতি
দেখিয়া সবাকৈ কৰিলন্ত লক্ষ সেৱ ॥

চৌপাশে আবৰি ভূতচয় দানবে ভৈৰৱে উপাসয়
বৃন্দ বৃন্দ প্ৰেত পিশাচৰ সীমা নাই ।

প্ৰথম গুহ্যক বিজ্ঞাধৰ গঙ্গৰ্ব অঙ্গৰা নিবন্তৰ
তেনেহে চৌপাশে উপায়ন্ত গীত গাই ॥ ২৮০

ধানৰ মহিমা কি কৈবো আতি প্ৰকাশ কৰন্ত
দিনেৰাতি

কোটি সূৰ্য্য চন্দ্ৰ সম জ্বলে ফট ফট ।

সুৱৰ্ণ ৰজত বৈদ্যৰ ইন্দ্ৰনীল পান্না মাণিকৰ
প্ৰকাশে প্ৰবাল হীৰা মণি মৰকত ।

সৌৰভ শূগন্ধ আমোদিত   মজয়া পৱন বহে নিত,
 নাহি ক্ষুধা তৃষ্ণা জৰা মৃত্যুভয় শোক ।
 নাহি দণ্ডবাদ কায় ক্লেৰ   ইবিষা মৎসৰ দম্ভ দ্বেষ
 সৰ্বত্ৰে কল্যাণ এতে বোলে শিৱলোক ॥ ২৮১

পুত্ৰক দেখিয়া সদাশিৱ,   আনন্দে বুলিলা জীৱ জীৱ
 পাৰিষদ পাতি থৈলন্ত নিজ সঙ্গত ।
 দেৱৰ সম্পত্তি লৈলা লাগ,   দিলা সদাশিৱে পূজাভাগ,
 থাকিলন্ত তথা দেৱৰ মধ্যে বঙ্গত ॥
 বায় ৰাজেশ্বৰ নৃপবৰ   পয়ান শুনয় যিটো নৰ,
 তাহাৰ বিভূতি সম্পত্তি সুখ মিলয় ।
 কৃষ্ণৰ চৰণ শিৰে ধৰি   ভনিলা লেচাৰি সূৰ্য্যখড়ি
 বোলা ৰাম ৰাম পাপৰ হৌক প্ৰলয় ॥ ২৮২

পদ

চলিলা কৈলাসে যদি শিৱৰ নন্দন ।
 শোণিতপুৰত তেবে ভৈলেক ক্ৰন্দন ॥
 বিশ্বসিংহৰ মৃত্যুত   একে লগে কান্দে ভাৰ্য্যাগণ ঠাই ঠাই ।
 পুত্ৰ ভাৰ্যা আৰু   পাত্ৰ মন্ত্ৰীসকলৰ
 ক্ৰন্দন   পাত্ৰে পুত্ৰে কান্দে গুণ বৰ্ণাই বৰ্ণাই ॥ ২৮৩

ক্ৰন্দনৰ উৰ্মি উথলিলা মহাৰোল ।
 পূৰ্ণিমা দিৱসে যেন সাগৰ কল্লোল ॥
 কতোক্ষণে স্বস্থ ভৈলা প্ৰজাগণ যত ।
 নিত্য নৈমিত্তিক কৰ্ম কৰিলা সমস্ত ॥ ২৮৪

নবসিংহ
অভিষেক

তিথি বাৰ খেন লগ্ন শুভ যোগ চাই ।
সেহি পাটে বাজা ভৈলা নবসিংহ বাই ॥
তীর্থোদক অনায়া কৰিলা অভিষেক ।
অসংখ্যাত ধনবস্ত্ৰ বিলাইলা প্রত্যেক ॥ ২৮৫

ব্রাহ্মণ দৈৱজ্ঞ সন্ত মহন্ত সকলে ।
সিঞ্চিলা শিৱত শাস্তি বেদ গুরু জলে ॥
গায়নে বায়নে নটে ভাটে নিবন্তৰে ।
তেসম্বে গাইলন্ত গীত শুভ মঙ্গলৰে ॥ ২৮৬

নাৰীগণে গীত গাই দিলন্ত জোকাৰ ।
তাসম্বাক দিলা বস্ত্ৰ বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ॥
সন্ন্যাসী বৈবাগী যতী যোগী ব্রহ্মচাৰী ।
বাণপ্রস্থী দুখিত দৰিদ্ৰ ভেষধাৰী ॥ ২৮৭

নবসিংহ কীর্তি

অ-দৰিদ্ৰ কৰি সমস্তকে দিলা দান ।
নাহিকন্ত বাজা নবসিংহৰ সমান ॥
গুরু কীর্তি যশস্তা গৈলেক তিনি লোক ।
মিত্ৰে পাইলা আনন্দ শত্ৰুৱে পাইলা শোক ॥ ২৮৮

মল্লদেৱ আৰু
গুরুধৰ্ম্মজলৈ পিতৃৰ
স্বত্বাসংবাদ আৰু
নবসিংহ বজা
হোৱাৰ বাৰ্তা
প্ৰেৰণ

মল্ল গুরু ছুইব ধাই মাতৃ আছিলন্ত ।
তাহান মনত দুখ ভৈল অপৰ্য্যন্ত ॥
মনে বোলে বিশ্বসিংহ বাজা আজ্ঞা দিলা ।
মল্ল গুরু ছুইক বাজা হৈবাক বুলিলা ॥ ২৮৯

আজি দেখোঁ সেহি বাক্য ভৈল বিপৰ্য্যয় ।
দেখোঁ কেন মতে নবসিংহ বাজা হয় ॥

এহি বুলি মনে মনে পত্র লেখিলন্তু ।
বাবাণসী থানে শীঘ্ৰে দূত পঠাইলন্তু ॥ ২১০

পত্র সন্দেশ

স্বস্তি শ্রীশ্রীমৎ মল্ল গুরু ছই ভাই ।
তযু পিতা পবলোক জানা সমুদায় ॥
নবসিংহ রাজা ভৈলা পিতৃৰ রাজ্যত ।
তোবা ছই পাচে রাজা হৈবা কেন মত ॥ ২১১

এহি লিখা দেখি শীঘ্ৰে আহা ছইজন ।
রাজ্য লৈয়া সাধা আপুনাৰ প্রয়োজন ॥
পত্র সমে দূত গৈয়া বাবাণসী পাইল ।
মল্ল গুরু ছইৰ আগে পত্রক দেখাইল ॥ ২১২

সেহি লিখা পত্র দিলা গুরু হাতত ।
পত্র দেখি সন্ন্যাসীৰ বিষাদ মনত ॥
বোলে মল্ল গুরু ছয়ো লৈয়ো ইষ্টবৰ ।
অস্ত্রশাস্ত্র বিদ্যা ছয়ো জানা নিবন্তৰ ॥ ২১৩

অভেদ কবচ দিলা ছহাস্তৰ গারে ।
বোলে ছই জন যাযো আপোনাৰ ঠারে ॥
যেহি দিশে যোরা সেহি দিশে হৈব জয় ।
শুদ্ধ চিন্তে আশীৰ্বাদ ছইকো দিলোঁ মঞি ॥ ২১৪

নবসিংহৰ সৈতে - এহি বুলি আশীৰ্বাদ সন্ন্যাসীয়ে দিলা ।
মল্লদের আৰু গুরুক অৰ্চিয়া নিজ দেশক আসিলা ॥
গুরুধ্বজৰ যুদ্ধ যেতিঞে নিজদেশ পাইলা ছই ভাই ।
আৰু নবসিংহৰ ধুমাজয় বণ দিলা নবসিংহ পাই ॥ ২১৫
পলায়ন

বণ হাৰি নবসিংহে পুত্ৰ হাতে ধৰি ।
 মৰঙ্গ দেশক গৈলা পলাই লৱৰি ॥
 দেখি ছয়ো ভাই পাচে পিচতে খেদিলা ।
 মৰঙ্গৰ ৰাজা আমি সসৈন্তে বৰিলা ॥ ২১৬

তেৰপৰা ৰাজা নেপালত সোমাই বৈলা ।
 গুৰুক সেবিয়া ছয়ো ভাই খেদি গৈলা ॥
 নেপালৰো ৰাজা সৈন্ত সমে বৰিলন্ত ।
 তেৰপৰা কাশ্মীৰ দেশক চলিলন্ত ॥ ২১৭

খেদিয়া দুৰ্গম পন্থ আসিলন্ত ফিৰি ।
 পিতৃৰাজ্য পাইল ছয়ো ভৈল ৰাজচিৰি ॥
 পাত্ৰমন্ত্ৰী সকলে আসিয়া লগ লৈলা ।
 শুনা নবসিংহ ৰাজা যৈক লাগি গৈলা ॥ ২১৮

পলাতক নবসিংহ কাশ্মীৰ দেশৰ হন্তে শিৱক চিন্তিয়া ।
 ভোটৰ ৰজা পুত্ৰ সমে হিমৱন্ত গিৰী পাইল গৈয়া ॥
 শঙ্খ যে হিন্দোলা দুই নদীৰ মধ্যত ।
 শৈল্য নুপতিৰ পাট আছিল পূবতি ॥ ২১৯

নব গোটা স্বৰ্ণগৃহ নিৰ্মিছে বিধাতা ।
 জ্যোতিৰ্ময় স্থান তান নাম পূৰ্ণাখাতা ॥
 সেহি গৃহ মধ্যে ঘণ্টা আছে অসংখ্যত ।
 ৰুণ ৰুণ বাণ্ড সৰ্বকালে বাজে তাত ॥ ৩০০

মধ্যে মহাকালী মূৰ্তি প্ৰকাশন্তে আছে ।
 অনেক গোসাই মূৰ্তি আছে চাৰি কাষে ॥

শুগন্ধ প্ৰদীপ ধূপ বিচিত্ৰ চামৰ ।
দিব্য চন্দ্ৰ তাপ আছে সবাৰ উপৰ ॥ ৩০১

অনেক গেলেঙ্গ ভোটে পৰিচৰ্যা কৰে ।
সেহি থানে বৈলা নৰসিংহ নৃপবৰে ॥
নিশাভাগে স্বপ্নে দেখা দিলা ত্ৰিনয়ন ।
এহি থানে থাক তঞি বুলিলো বচন ॥ ৩০২

মোৰ বৰে তোক ভোটগণে ৰাজা লোক ।
পৰ্বতৰ যতলোক সবে বশী হোক ॥
এহি বুলি সদাশিৱ অন্তৰ্ধ্যান ভৈলা ।
মহাকাল কালী ছুইৰো মন্ত্ৰ তন্ত্ৰ কৈলা ॥ ৩০৩

চেতন লভিয়া পাচে নৰসিংহ ৰাই ।
মহাকাল কালীকাৰ সম্ভাৰ যন্তাই ॥
মন্ত্ৰে তন্ত্ৰে ষোড়শোপচাৰে পূজিলন্ত ।
পুৰন্দৰণ কৰি তথা বহিলন্ত ॥ ৩০৪

বাৰশ নেলৈঙ্গ সমে নিতে গান গাই ।
পৰম আনন্দ হয় বহিলা সদাই ॥
দেবাক পাতিলা সৰ্ব ৰাজ্য অধিকাৰী ।
তাহান আঙাত চলি থাকে:নৰনাৰী ॥ ৩০৫

ৰজা নৰসিংহৰ
তিনি বিষয়া

পাতিলা পল্লৱ পূবে:নামত দাগাৰ ।
দক্ষিণৰ পল্লৱৰ নামত টংচাৰ ॥
পটিমৰ পল্লৱৰ পাৰ যাৰ নাম ।
এহি তিনি বিষয়া সবাতে অনুপাম ॥ ৩০৬

ই তিনিৰ নামে বৰ জোংপেন পাভিলা ।
 টাচিৰ জোনৰ থানে অধিকাৰ দিলা ॥
 এক গোটা জোংপেন পূৰ্ণ যে খাতাৰ ।
 আৰু গোটা জোংপেন উন্দি যে ফোৱাৰ ॥ ৩০৭

দোনেৰ কালেৰ এক বৰ যে দেৱান ।
 পত্ৰৰ বাহেব এক সবাতে প্ৰধান ॥
 জেমাদাৰী গৰে পাতা পন অসংখ্যাত ।
 প্ৰধান বিষয়া সবে জগতে প্ৰধান ॥ ৩০৮

আৰু জোংপেন্ বেহাৰত আছে এক ।
 আৱৰ বিৰাজচূঙ্গা জানিবা প্ৰত্যেক ॥
 জোঙ্গাৰ দেশত জোংপেন এটা আছে ।
 জাহুঙ্গ আৰ্তিয়া ছুপ্পা কাৰ্জি তাত পাচে ॥ ৩০৯

উজিৰ ঠাকুৰ ডুমা পাত্ৰ অসংখ্যাত ।
 পদ বাহুল্যক ভয়ে নেলৈখিলেঁ আত ॥
 ইটো সবে ৰাজ্যক কৰয় প্ৰতিপাল ।
 এহিমতে আছে নৰসিংহ মহীপাল ॥ ৩১০

ধৰ্মা নৃপতিৰ কথা এহিমনে থওঁ ।
 মল্লৈ শুক্লৈ যি কৰিলা তাক কিছু কওঁ ॥
 নৰসিংহ নৃপতিক খেদিয়া নাপাই ।
 ফিৰিয়া আসিলা ছয়ো বেহাৰক লাই ॥ ৩১১

মল্লদেৱ আৰু
 গুৰুধ্বজৰ
 বেহাৰলৈ
 প্ৰত্যাগমন

মল্লদেৱৰ
 অভিষেক

বাপেকৰ ৰাজ্যখনি সীমা ফুৰি চাইলা ।
 দেখি সব সৈন্তগণে আনন্দক পাইলা ॥

বিজয় মুহূৰ্ত্ত শুভক্ষণে লগ্ন চাই ।
অভিষেক দ্ৰব্যমানে আনিলা চাই ॥ ৩১২

সমস্ত তীৰ্থৰ জলে স্নান কৰাইলন্ত ।
বাপেকৰ দণ্ডে পাটে নৃপতি ভৈলন্ত ॥
আপুন ভাতৃক যুব নৃপতি পাতিলা ।
আনন্দতে সংগ্ৰামসিংহ যে নাম দিলা ॥ ৩১৩

ব্ৰাহ্মণ দৈৱজ্ঞ সন্ত মহন্ত যতেক ।
গাঁৱে গাঁৱে সবাহাঁকে তুঘিলা প্ৰত্যেক ॥
অদৰিদ্ৰ কৰি দান সবাকে দিলন্ত ।
যতেক দক্ষিণা নাহি আদি অন্ত ॥ ৩১৪

পাইকৰ নিবন্ধন পাচে ৰাজ্য পাইকৰ মোহোলা কৰিলা ।
ৰাৱণ লক্ষ পঞ্চাশ হাজাৰক পাইলা ॥
চাৰি পোৱা দৰে গোট একৈক পাইকৰ ।
নব শাখীয়াক শুনিয়েক আতপৰ ॥ ৩১৫

ৰজক সোণাবী তন্তুবায় নট তেলী ।
চমাৰ কুমাৰ আদি আনো যত মালী ॥
ই সবক বাজে লোক লক্ষৰ অনেক ।
সংক্ষেপ পদত তাক কহিবো কতেক ॥ ৩১৬

একদিনা নবনাৰায়ণ নৃপবৰ ।
আহোম ৰাজ্য বোলে শুনিয়েক প্ৰজাগণ নিবন্তৰ ॥
আক্ৰমণ কৰাৰ পূৰ্বে মম পিতৃ অসমক ধাৰ দিলা ।
প্ৰস্তুতি খৰচ ঢুকাল জানি ফিৰিয়া আসিলা ॥ ৩১৭

পিতৃৰ বাক্যক পুত্ৰে লাগে কৰিবাক ।
নকৰিলে লোকে দুৰাচাৰ বোলে তাক ॥
এতেকে পিতৃৰ বাক্য কৰিবাক লাগে ।
জানি নিবন্তৰে আলি বান্ধিগোক আগে ॥ ৩১৮

শুনিয়ে কমল ভাতৃ মোহোৰ বচন ।
সৈন্ত্য সব লৈয়া সাজ হয়ো এক মন ॥
আলি এক বান্ধ পশু কুঠাৰক লাগি ।
নকৰিবি সৰু যেন হৱে বৰ ঘাগি ॥ ৩১৯

আলি বান্ধিবলৈ
ভাতৃ গোঁহাই
কমলৰ প্ৰতি
মল্লদেৱৰ নিৰ্দেশ

দুই প্ৰহৰৰ অন্তে এক সৰোবৰ ।
তাতে যেন জলপান কৰে নিবন্তৰ ॥
হেন বাক্য শুনি পাচে গোঁহাই কমল ।
সৈন্ত্য সব বাচি লৈলা পৰম প্ৰধান ॥ ৩২০

দো দো প্ৰহৰৰ অন্তে এক সৰোবৰ ।
বেহাৰৰপৰা খান্দিগন্ত নিবন্তৰ ॥
দিনে ৰাত্ৰি আলি বান্ধিলন্ত্য অবিজ্ঞান্তে ।
প্ৰবন্ধে বান্ধিলা পশু কুঠাৰ পৰ্য্যন্তে ॥ ৩২১

আলি নিৰ্মাণ

ৰাজ্যত কহিলা এক বছৰ অন্তৰে ।
আলি বান্ধা ভৈল মহাৰাজ নিবন্তৰে ॥
শুনি নৃপতিৰ মনে আনন্দ মিলিলা ।
পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমস্তক আদেশ কৰিলা ॥ ৩২২

পূৰ্বে মোৰ পিতৃ অসমক খেদি গৈলা ।
খবচ ঢুকাইল হেতু ফিৰিয়া আসিলা ॥

এতেকে খৰচ সব লও ভৰি পূৰি ।
চিপাহী চলোক উট বজাধিক জুৰি ॥ ৩২৩

এহি বুলি পণ্ডিতগণক মাতি আনি ।
শুভযাত্ৰা চাইলন্ত নৃপতি মহামানী ॥
মঙ্গল কৰিয়া ওলাইলন্ত নৰপতি ।
অসম ৰজাৰ ৰাজ্য মাৰিবাক প্ৰতি ॥ ৩২৪

প্ৰথম নিশাত দেখা দিলা সদাশিৱ ।
মল্লদেৱৰ সপোন বোলে আপোনাৰ নীতি এৰিলিহি কিয় ॥
কছাৰীৰ মতে এভো কৰিও নাচন ।
তোৰ জয় হৈব কৈলো স্বৰূপ বচন ॥ ৩২৫

এহি বুলি মহাদেৱ অস্তুৰ্ধান ভৈলা ।
চেতন লভিয়া ৰাজ্য সম্ভাৰ ছপাইলা ॥
সোণকোষ নদীৰ তীৰত থানা গাৰি ।
পাতিলা নাচন যত আনিয়া কছাৰী ॥ ৩২৬

হংস পাৰ মদ ভাত মহিষ শূকৰ ।
কছাৰী নৃত্য কুকুৰা ছাগল উপহাৰ নিবন্তৰ ॥
পাতিলা নাচন তথা মাদল বজাই ।
সবাবো মাজত তুলিলন্ত দেওধাই ॥ ৩২৭

পূজা পাই-তুষ্ট ভৈলা যত দেৱগণ ।
দেওধাই বুলিলন্ত স্বৰূপ বচন ॥
শুনা মহাৰাজা পাইলো পূজা যত বিধি ।
এখনে যায়োক কাৰ্য্য হৈব সৰ্ব সিদ্ধি ॥ ৩২৮

ৰোটাৰ বড়ি

সসৈন্তে সহিতে নবনাৰায়ণ বায় ।
সংগ্রাম সিংহক আগ কৰি চলি যায় ॥
টামটুমনিত বৈল ৰোটাৰ বড়িত ।
তাতে বাৰখান দলে ভেটিলা স্বৰিত ॥ ৩২৯

বাঢ়য় দলৰ ভেটি প্ৰথমতে লৈলা ।
সেহিতো গ্ৰামৰ নাম বাৰদলা থৈলা ॥
তৈবপৰা বৈলা গই ভ্ৰমবাকুণ্ডত ।
ত্ৰিশূল দেৱীৰ ধনেশ্বৰীৰ মধ্যত ॥ ৩৩০

পৰ্বতত গড় বান্ধিলন্ত যত্ন কৰি ।
পৰম দুৰ্জয় গড় দেখি যাক ডৰি ॥
ত্ৰিশূল দেৱীৰ পূৰ্ব পাৰে কৰি থান ।
এক গোটা মঠ তাতে কৰিলা নিৰ্মাণ ॥ ৩৩১

মঠ নিৰ্মাণ

দেৱীৰ প্ৰতিমা থাপি কৰি নমস্কাৰ ।
মঠৰ দিলন্ত নাম নল যে খামাৰ ॥
সুৱৰ্ণৰ ভূঙ্গাৰ আৱৰ বাৰি এক ।
ৰজতৰ দণ্ডত্ৰ দিলন্ত প্ৰত্যেক ॥ ৩৩২

ষোড়শোপচাৰে বলি দিলন্ত অপাৰ ।
ষোড়শোপচাৰে পূজা কৰি চণ্ডিকাৰ ॥
তিনিখান পাটি দিলা মহ পঠা কাটা ।
ৰজতৰ খাটি খোৱা দিলা চাৰি গোটা ॥ ৩৩৩

সিংহাসন মাইহাজ বটা ঠগি দিলা ।
শংখ ঘণ্টা আদি দ্ৰব্য উচৰ্গা কৰিলা ॥

এঘৰ কছাৰী দিলা তাহান দেউৰী ।
যুপি নৃপতিক দিলা প্ৰধান পূজাৰী ॥ ৩৩৪

সাতো ছুৱাবৰ ভোট কছাৰী আনিলা ।
আদেশ কৰিয়া সত্য শপত খুৱাইলা ॥
ফুলগুৰী বিজনীৰ নৃপতি সহিতে ।
প্ৰজা সকলক তৈক নিয়াইলা স্বৰিতে ॥ ৩৩৫

শপত খুৱাই ৰাজা বুলিলা বচন ।
শুনियो সমস্তে মোৰ বাক্য নিবন্ধন ॥
গৌঁহাইকমল আলি মধো সীমা কৰি ।
উত্তৰৰ ফালে আছে যতেক কছাৰী ॥ ৩৩৬

পূজা নিবন্ধন   সেই ফালে দেৱালয় আছে যত যত ।
কোচে মেচে পূজিবেক মোহোৰ বাক্যত ॥
দক্ষিণৰ ফালে পূজা ব্ৰাহ্মণে কৰিব ।
এহি নিবন্ধনে সবে ধৰ্ম প্ৰৱৰ্ত্তিব ॥ ৩৩৭

ভোট কছাৰীয়ে তঞি মদ ভাত খাবি ।
মাটিৰ কাৰণে মোক সোণা ঘোঁড়া দিবি ॥
এহি নিবন্ধন বান্ধি পাচে নৰেশ্বৰ ।
শিঙ্গৰিত বৈল গই সজাই বাসৰ ॥ ৩৩৮

নীতি নিবন্ধন কৰি নৃপ মহামানী ।
গোপেশ্বৰ গৌঁসাইক দিলন্ত পূজা পানী ॥
তৈৰপৰা ভৈৰবীত বৈল নৰপতি ।
দেখে ভৈৰবীৰ আছে ছুই সোতা খাতি ॥ ৩৩৯

সংগ্রামসিংহৰ
নাম চিলাষায়

ভাৰে এক গোটা সোঁত ঘোঁড়ায়ৈ সহিত ।
সত্বৰে সংগ্রামসিংহে চেৰাইলা স্বৰিত ॥
ঝাম্প দিয়া বীৰে যদি ভৈৰৱী চেৰাইলা ।
প্রশংসিয়া সবে চিলাৰাই নাম থৈলা ॥ ৩৪০

গড়গাঁওত
আহোম ৰাজ্যৰ
আলোচনা

আত অনন্তৰে শুনা গড়গাঁওৰ কথা ।
অসমৰ ৰাজ্য মেল কৰিলন্ত যথা ।
বড়গোঁহাই বুঢ়াগোঁহাই বৰপাত্ৰ সমে ।
বড়চেউটিয়া বড়বকৰা আদি অল্পক্ৰমে ॥ ৩৪১

ৰাজখোৱা ফুকন আছয় যত যত ।
সবাকৈ অনায়া ৰাজ্য বসিয়া মেলত ॥
সবে আলচিয়া মন্ত্ৰ কৰিল প্রত্যেক ।
সবে মিলি লোহাৰ গড়িলা পঠা এক ॥ ৩৪২

আহোম
স্বৰ্গদেৱৰদ্বাৰা
নৰনাৰায়ণৰ
ওচৰলৈ কটকী
প্ৰেৰণ

কটকীক আনি ৰাজ্য বুলিলা বচন ।
পঠা লৈয়া যাও যথা নৰনাৰায়ণ ॥
যদি একে ঘাৱে পঠা কাটিবাক পাৰে ।
তেবে মোৰ ৰাজ্য পাইব কৈলো সাৰে সাৰে ॥ ৩৪৩

ৰাজ আজ্ঞা শিৰে ধৰি কটকী গৈলন্ত ।
নৰনাৰায়ণ ৰাজ্য যথাত আছন্ত ॥
কটকী আসিল দেখি পাত্ৰ মন্ত্ৰীগণে ।
নৃপতিৰ আগে গৈয়া জনাইলা তেখনে ॥ ৩৪৪

নৰনাৰায়ণে বোলে শুনা পাত্ৰলোক ।
কটকীক বাসা দিয়ো তথাতে ৰহোক ॥

শুনি পাত্রে বাসা দিলে বাজার আদেশে ।
ভোজন সম্ভূত যত দিলেক নিশেষে ॥ ৩৪৫

স্বৰ্গ নৃপতিৰ বার্তা সন্দেশক কই ।
থাকিল কটকী সুখে বাসাঘৰ লই ॥
পাচে নবনাৰায়ণ নৃপতি দুৰ্জয় ।
বিপবীত কথা শুনি মনত গুণয় ॥ ৩৪৬

শুনি থিৰ কবিলন্ত নৃপ মহামানী ।
ভ্রাতৃ গুরুধ্বজক কহিলা হেন বাণী ॥
আমার দেৱীসে ইষ্টদেৱ সৰ্বকাল ।
ঈশ্বৰীক চিন্তনে আমার হৈবে ভাল ॥ ৩৪৭

তান অল্পগ্ৰহতেসে সৰ্ব কাৰ্য্য হয় ।
বুলিলন্ত গুরুধ্বজে শুনা মহাশয় ॥
হবিষ্য কৰিয়া তুমি চিন্তিয়ো দেৱীক ।
অৱশ্যে সিজিবে কাৰ্য্য চিন্তা কৰা কিক ॥ ৩৪৮

এহি শুনি বাজা নিবাহাৰ ব্রত ধৰি ।
দেৱীক চিন্তিয়া থাকিলন্ত নিদ্রা কৰি ॥
স্বপ্নতে দেৱীক দেখিলন্ত নৃপবৰে ।
নিজ ৰূপে আসিলন্ত তাক দয়া তৰে ॥ ৩৪৯

নবনাৰায়ণৰ
ব্রত আৰু স্বপ্ন

গৌসানী বোলন্ত পুত্ৰ চিন্তা নকৰিবি ।
এক হাল পঠা কাটি মোহোক পুজিবি ॥
পাচে অসমৰ সিতো লোহাৰ পঠাক ।
বলি দিবি মোহোক বুলিলো নিষ্ট বাক ॥ ৩৫০

নবনাৰায়ণৰ
দেৱী পূজা

হেন স্বপ্ন দেখি ৰাজা নিদ্ৰাৰ জাগিয়া ।
জ্ঞান দান কৰি নিত্য কৰ্ম সমাপিয়া ॥
গোঁসানীক ভূতি তোত্ৰ কৰিয়া বিস্তৰ ।
এক হাল পঠা বলি দিলা নৃপবৰ ॥ ৩৫১

পাচে কটকীক আনিলাস্ত সেহি থানে ।
লোহাৰ পঠাক ধুৱাইলাস্ত বিছমানে ॥
অদভুত দেখি সৰ্বজনে চাহি আছে ।
তীক্ষ্ণস্তৰ খড়্গ ৰাজা ধৰিলস্ত পাচে ॥ ৩৫২

লোহাৰ পঠা
হেদন

একে ঘাৱে লোহাৰ পঠাক কাটি বলে ।
পৃথিৱীকো ভেদি খড়্গ লুকাইলা সচলে ॥
আজুৰিয়া খড়্গ ৰাজা তুলি অবিকলে ।
পঠাৰ মুণ্ডক পাচে আনি মহাবলে ॥ ৩৫৩

গোঁসানীৰ আগে সিয়ো মুণ্ড বঢ়াইলাস্ত ।
অদভুত দেখি আতি কটকী চাহস্ত ॥
আনো লোকে বিস্ময়ে দেখিয়া আছে চাই ।
লোহাৰ ছাগক কাটিলস্ত মহাৰাই ॥ ৩৫৪

আহোম কটকীৰ
প্ৰতি নবনাৰায়ণ

অনন্তৰে মহাৰাজা বুলিলা বচন ।
শুনিয়ে কটকী তঞি চলিও এখন ॥
লোহাৰ পঠাৰ মাথা গোঁসানী আগত ।
উচৰ্গিয়া দিয়া আছোঁ দেখিছ সাম্প্ৰত ॥ ৩৫৫

সেহি মুণ্ড নিয়া তোৰ ৰাজাক দেখাৱ ।
শীঘ্ৰে এই হস্তে তঞি মুণ্ড লৈয়া যাৱ ॥

মহা ভয়ে মুণ্ড লৈয়া কটকী গৈলন্ত ।
অসম ৰজাক সিটো মুণ্ড দেখাইলন্ত ॥ ৩৫৬

নৰনাৰায়ণ আৰু
চিলাৰাইৰ বল-
বিক্ৰমৰ বিষয়ে
আহোম কটকীয়ে
স্বৰ্গদেৱৰ ওচৰত
কয়
কটকী বোলন্ত শুনিয়োক স্বৰ্গদেৱ ।
নৰনাৰায়ণ সম ৰাজা নাহি কেৱ ।
আগতে আছিলো মঞি ছই নেত্ৰে চাই ।
লোহাৰ পঠাক ধৰিলন্ত মল্লৰাই ॥ ৩৫৭

একে ঘাৱে কচু যেন কাটিলন্ত বলে ।
মাটিত লুকাইল সিটো খড়্গ সমূলে ॥
হেন বলৱন্ত নৰনাৰায়ণ ৰাই ।
শুৰুধ্বজ নামে আৰো তানে ছোট ভাই ॥ ৩৫৮

নৰনাৰায়ণ
চিলাৰায়ৰ
সৈন্ত-সামন্ত
নাহি কয় আন তান সম মহাবলী ।
ঘোটকে সহিতে যিটো চেৰাইলা ভৰলী ॥
পাঞ্চলক্ষ বত্ৰিশ হাজাৰ ললে বীৰ ।
বলিষ্ঠ পাৰ্গত আতি নিকজ শৰীৰ ॥ ৩৫৯

স্বৰ্গদেৱৰ ভয়
বিহ্বল অৱস্থা
আনো অসংখ্যাত প্ৰজা আছয় লগত ।
তাক কোনে সমুখ হৈবেক সংগ্ৰামত ॥
এহি শূনি মহাভয় হৈয়া নৃপবৰ ।
পাত্ৰ মন্ত্ৰীসকলক মিলায়া সন্তৰ ॥ ৩৬০

বড়গোঁহাই বুঢ়াগোঁহাই চেউটিয়া নাম ।
বৰপাত্ৰ ফুকন বক্ৰা অম্বুপাম ॥
আনো পাত্ৰ মন্ত্ৰীক অনায়া আলোচিলা ।
নপাৰিও যুদ্ধে তাক সবেও বুলিলা ॥ ৩৬১

আহোম স্বৰ্গদেৱৰ পাচে পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমে অসম নৃপতি ।
 পলায়ন পলাই চৰাই খোবোজক গৈলন্ত সম্প্ৰতি ॥
 এহি কথা শুনি ৰাজা নৰনাৰায়ণে ।
 ভাভু সমে আলোচ কৰিয়া বজ্জমনে ॥ ৩৬২

সৈন্ত-সামন্তৰ সসৈন্তে গৈলন্ত ৰাজা গড়গ্ৰাম লাগি ।
 সৈতে গড়গাঁও দেখন্ত অসম নিৰন্তৰ গৈলা ভাগি ॥
 অভিযুখে ৰহিলন্ত ৰাজা তাতে সসৈন্তে সহিতে ।
 নৰনাৰায়ণৰ ভুঞ্জি খাই থাকিলন্ত আনন্দে তহিতে ॥ ৩৬৩

চুটিয়াৰজাৰ পূৰ্বে চুটিয়াৰ ৰাজা সিঠাৱে আছিল ।
 বৃত্তান্ত অশ্ৰায়ে অসম ছল কৰিয়া মাৰিল ॥
 যিমতে মাৰিল তাৰ শুনিয়ে কাহিনী ।
 বলে নপাৰিয়া স্বৰ্গী ৰাজা মনে গুণি ॥ ৩৬৪

ৰাজাৰ কন্যাক বিহাইলন্ত মিত্ৰ কৰি ।
 ৰাজায়ে দিলন্ত কন্যা তাহাক সাদৰি ॥
 এক দিনা কন্যাত পুছন্ত স্বৰ্গীদেৱ ।
 তোমাৰ পিতৃক বণে নপাৰন্ত কেৱ ॥ ৩৬৫

কিবা হেতু নপাৰে কহিয়ে প্ৰাণেশ্বৰী ।
 হেন শুনি কন্যা বাক্য বুলিলা সাদৰি ॥
 আমাৰ পিতৃৰ ঘৰে আছে এক জন্ত ।
 সোণাৰ বিড়াল তাৰ শুনিয়েক হেতু ॥ ৩৬৬

তাকে পূজা কৰি যদি বণক্ চলয় ।
 অৱশ্যকে সিভো বণ নৃপতি জিনয় ॥

হেন শুনি অসম ৰাজ্যে বুলিলন্ত ।
মোক প্ৰতি স্নেহ তযু কতেক আছন্ত ॥ ৬৬৭

কিবা মোত দায়া কিবা শশুৰত চাৰ ।
ঝাণ্টে কহা প্ৰাণেশ্বৰী আগত আমাৰ ॥
কহ্মা বোলে তুমি চাৰ সমস্ততে কৰি ।
হেন শুনি ৰাজা বাক্য বুলিলা সাদৰি ॥ ৬৬৮

সোণাৰ বিড়াল গোট মোক দিয়া আনি ।
আনি দিবো কহ্মায়ে বুলিলা হেন বাণী ॥
বাপেকৰ ঘৰে গই বিড়াল খুজিলা ।
হেন শুনি নৃপতিয়ে মনত গুণিলা ॥ ৬৬৯

দৈবে বিড়ম্বিলা মোক আন নাহিকন্ত ।
সুৱৰ্ণ বিড়াল আনি জীউক দিলন্ত ॥
অসম ৰাজ্যক নিয়া দিলন্ত তেখনে ।
তাক পাই শশুৰক মাৰিলন্ত ৰণে ॥ ৬৭০

তাৰ পুত্ৰ ভাই যত সকলে পলাইল ।
মিৰি মিচিমিত পশি প্ৰাণক ৰাখিল ॥
চুটিয়াৰ ৰাজ্যক মাৰিয়া ছলে বলে ।
লৈলা সেহি ৰাজ্যক অসমে কৌতূহলে ॥ ৬৭১

নৰনাৰায়ণৰ
গুচৰত চুটিয়া
ৰাজ্যৰ বংশধৰ-
সকলে শৰণ লয়

পলৰীয়া চুটিয়াৰ পুত্ৰ নাতি যত ।
মল্লদেৱ আসিবাৰ শুনিয়া সাম্প্ৰত ॥
শৰণে পশিয়া সবে বৃত্তান্ত কহিলা ।
হেন শুনি নৃপতিৰ দায়া সম্পজিলা ॥ ৬৭২

নকবিবি ভয় বুলি দিলন্ত নিৰ্ভয় ।
 দিলা বণ্টা তাসহাক নূপ মহাশয় ॥
 ভাণীদেশে যায়ে বুলি নূপতি পাঞ্চিলা ।
 বাঁহবাৰি নামে গ্রাম তথাতে থাপিলা ॥ ৩৭৩

আত অনন্তবে শুনা যেন কথা ভৈলা ।
 যেবে মল্লদের গড়গ্রাম মধ্যে বৈলা ॥
 ভাত শুক্লধ্বজক মাতিলা মহাবাই ।
 অসমৰ প্ৰতি দূত দিয়োক পঠাই ॥ ৩৭৪

আহোম বজাৰ
 ওচৰলৈ কটকী
 প্ৰেৰণ

বৰিষেক আছোঁ ঐত লোক নাহি কয় ।
 আতি ভয়াতুৰ হৈয়া অসম নাসয় ॥
 শুক্লধ্বজে বোলে দূত শীঘ্ৰে কৰি যায়ে ।
 নূপতিৰ আজ্ঞা গই ৰাজাত কহিও ॥ ৩৭৫

যদি যুদ্ধ কৰে শীঘ্ৰে আসক্তোক কাচি ।
 লুহি ময়ে চৰাই খোবোঙ্গকে যাওঁ যাচি ॥
 লুহি মোতে শৰণ পশোক শীঘ্ৰ কৰি ।
 হেন শুনি দূত চলি গৈল দৰদৰি ॥ ৩৭৬

নবনাৰায়ণ নূপতিৰ আজ্ঞাচয় ।
 অসম ৰাজাত কৈলা দূতে এৰি ভয় ॥
 শুনি স্বৰ্গী ৰাজা ভয়ে কম্পমান ভৈলা ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমে আলোচিয়া, মেল কৈলা ॥ ৩৭৭

মল্লদের ওচৰত
 আহোম স্বৰ্গদের
 শৰণ

বলে আমি নোৱাৰোহো শৰণে সে ভাল ।
 একে চিলাবাই আমাসাৰ হৈবে কাল ॥

এহি বুলি অসমে বৰিবে সাজ হৈল ।
এক চক সোণা কপা ছুই চক লৈল ॥ ৩৭৮

সুদৰ্শে কচাইলা এক হস্তী ময়মন্ত ।
আৰো এক হস্তীক যে কচাইল বজত ॥
মন্ত হস্তী তিনি কুড়ি দেখিতে অনিন্দ ।
তিনি কুড়ি বিচিত্র কাপোৰ কুনমিন্দ ॥ ৩৭৯

ষোলে ঘৰ মটীয়া অসম কুড়ি ঘৰ ।
আৱৰ দিলন্ত নামে সুন্দৰ কৌণ্ডৰ ॥
এহি সব দিলা আনি দূতৰ আগত ।
এক পত্ৰ লেখি তাৰ দিলন্ত হাতত ॥ ৩৮০

নৰনাৰায়ণ নৃপতিৰ ছোট ভৈলোঁ ।
এহি সব বস্ত্ৰ দিয়া বাজাক ভেলিলোঁ ॥
পত্ৰতো বিনয় বাক্য লিখিলা সম্প্ৰতি ।
সুন্দৰ কৌণ্ডৰে সেৱা কৰিব প্ৰণতি ॥ ৩৮১

মোহোৰ বদলে সিতো মাননি কৰিব ।
মোক প্ৰতি মহাৰাজা ক্ৰোধক ত্যাগিব ॥
হেন শুনি দূতে সিতো সমস্তকে লই ।
নৰনাৰায়ণ নৃপতিত কৈলা গই ॥ ৩৮২

হে প্ৰত্ন তোমাক ভয়তে অসমৰ ।
সকলে বিষ্ণুতি কাৰো নাহিকয় থৰ ॥
শৰণ মাগিলোঁ বুলি কহিলে আমাত ।
পত্ৰ এক দিয়া আছে বুজিয়ো সজ্ঞাত ॥ ৩৮৩

ৰাজ ইন্দু পাত্ৰ আৰু দামোদৰ কাৰ্জি ।
মেঘা মুকুতুম আনো বীৰগণ সাজি ॥
কুড়ি গোটা চিপাহী লৈয়োক বীৰ বাচি ।
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি সবে চলন্তোক কাচি ॥ ৩৯০

ৰাজ্যৰ আদেশে শুক্লধ্বজ মহাবীৰ ।
ঘোঁড়াত চৰিলা গৈয়া নিৰুজ শবীৰ ॥
পাত্ৰ বীৰ চিপাহীয়ো ঘোঁড়াত চৰিলা ।
মহাৰঙ্গে শুক্লধ্বজ হেড়ম্বে চলিলা ॥ ৩৯১

বীৰগণ সমে ফুৰি চাহিয়া নগৰ ।
ৰাজ্যৰ দুৱাৰে আসি বৈলা বৰাবৰ ॥
ছই চাবুকৰ কোব দুৱাৰে মাৰিলা ।
শীঘ্ৰ বেগে নৃপতিৰ সমীপে আসিলা ॥ ৩৯২

ভাগিল দুৱাৰ চাবুকৰ কোব পাই ।
হেন অদভুত দেখি হেমেশ্বৰ ৰাই ॥
বজ্ৰসম দ্বাৰ ইটো আতি অনিৰ্বাৰ ।
ইহাক ভাঙ্গিবে শক্তি আছয় কাহাৰ ॥ ৩৯৩

হেড়ম্ব ৰাজ্যৰ
ৰজা হেমেশ্বৰৰ
সন্তান

শুনি আছোঁ শুক্লধ্বজ মহাবীৰ বলী ।
দ্বাৰ ভাঙ্গি তেহেঁ পুনৰোপি গৈলা চলি ॥
এহি বুলি মন্ত্ৰী সমে আলোচন কৰি ।
মনে বোলে ভয় এৰাওঁ নৃপতিক বৰি ॥ ৩৯৪

শুনা নৰনাৰী শিৱবংশাৱলী কথা ।
চুস্বক কৰিয়া কৈবো নাহি অশ্ৰুতথা ॥

শুনন্তে আনন্দ মিলে আতি মনোৰম ।
কোন বীৰ আছে মল্লশূৰধ্বজ সম ॥ ৩৯৫

ইকথা থাকোক আপোনাৰ চিন্তা হিত ।
ৰাম নামে নিস্তৰিও দুৰ্ঘোৰ কলিত ॥
নামক ধৰিয়ো ডাটি আন কাম এৰি ।
মহন্তে সহিতে হৰি কথা শুনা বেৰি ॥ ৩৯৬

নাম বিনে আন বন্ধু নাই সংসাৰত ।
ডাকি ৰাম ৰাম বুলি বঞ্চা বৈকুণ্ঠত ॥

হুলড়ী

মঞ্জীৰ পগত
হেৰ্মেশ্বৰৰ
আলোচনা

হেৰ্মেশ্বৰে পাচে মনে:শুনি আছে
কিমতে এৰাও ভয় ।
চাহিয়া পাত্ৰক বুলিলন্ত বাক,
শুনা আৰো প্ৰজাচয় ॥
নৰনাৰায়ণ নৃপতি প্ৰধান,
যুবৰাজ চিলাবাই ।
তাহান সমান বলিষ্ঠ প্ৰধান
অন্ত কেহোঁ বীৰ নাই ॥ ৩৯৭

পশিবো শৰণ এৰি আন মন
শীঘ্ৰে কৰা সবে সাজ ।
বৰিলে এৰিবে যুদ্ধ নকৰিবে
তেবে বৈবে ইতো ৰাজ ॥

স্বর্ণে কচাই   আনা ভাল চাই,
ছই গোটা মস্তগজ ।
আবো ছই হাতী   ভাল চাই আতি
বজ্রতে কবিয়া সাজ । ৩২৮

চতুৰ বিংশতি আৰো মন্ত হাতী
 সূৰ্ণৰ বাৰী এক ।
 এ গোটা ৰূপৰ বাৰী চমৎকাৰ
 আনিয়ো শীঘ্ৰে প্ৰত্যেক ॥
 আৰু এক ঘৰ পুত্ৰ কুণ্ডলীৰ
 আনা পুত্ৰ পৰিয়ালে ।
 এক কুড়ি গিৰি আনা বাণ্ট কৰি
 আদেশ জানি আমাৰে ॥ ৩৯৯

নবনাৰায়ণৰ   স্তুনি পাত্ৰগণে   আনি তেতিক্ষণে
ওচৰত থকা   নৃপতিৰ আগে দিলা ।
ৰজা হেমেশ্বৰৰ   এহি সব লই   হেমেশ্বৰে গই
শৰণ   ৰাজ্যৰ পায়ে নমিলা ॥
দেখি ছয়ো ভাই   মহাবঙ্গ পাই
ৰাজ্যক দিলা নিৰ্ভয় ।
বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ   আনিয়া বিস্তৰ
বট্টা দিলা মহাশয় ॥ ৪০০

মল্লদের বাই হেড়ম্বক চাই
 বুলিলা নির্ভয় বাণী ।
 শুনা হেরেম্বর মোহোব উত্তর
 এৰিয়ে সংশয় জানি ॥

বৎসবে বৎসব   দিবা যত কব,
 তার শুনিয়োক সংখ্যা ।
 সন্তবি হাজাব   রূপৰ মোহৰ
 হাজাবেক সোণা লেখা ॥ ৪০১

খাবি গোটা হস্তী   ভাল চাই আতি
 যোগাইবা আমাৰ ঠাই ।
 এহি খানি কব,   বৎসবে বৎসব
 দিবাহা দূত পঠাই ॥
 নবনাৰায়ণ   এতেক বচন
 বুজি মৌন ছয়া বৈলা ।
 শুনি হেৰ্মেশ্বৰে   পৰম সাদৰে
 বাজাক মাতিবে লৈলা ॥ ৪০২

শুনা নবদেৱ   পাৱে কৰো সেৱ,
 তযু ইটো আজ্ঞাবাগী ।
 অৱশ্যেকৈ মঞি   কৰিবো নিচই
 জানিবাহা মহামানী ॥
 মোৰ ৰাজ্যভাৰ   তযু অধিকাৰ
 নাকাটি-বাখিলা ঘিণে ।
 আৰো আমাসাৰ   নাহি অধিকাৰ
 কেবলে তেখেতে চিনে ॥ ৪০৩

শুনি মল্লৰাই   দিলন্ত বিদায়
 পূৰ্বৰ পাটে থাকিয়ো ।
 মঞি বিত্তমানে   কি কৰিব আনে
 ইসৰ শঙ্কা এৰিয়ো ॥

শুনি হের্মেশ্বৰ   আনন্দিত বৰ,
 বাজাৰ নামি চৰণ ।
 আছে প্রজা যত   কৰিয়া লগত
 গৃহক কৈলা গমন ॥ ৪০৪

ছবি

আত অনন্তৰে কথা,   শুনা যেন ভৈল তথা
 নৃপতিৰ বিজয়বিক্রম ।
 মণিপুৰে যাইবে মনে,   পাচে নবনাৰায়ণে
 কবিলন্ত যুদ্ধক উত্তম ॥
 হেন দেখি চিলাবাই   বুলিলা বাজাক চাই,
 শুনা দাদা মোহোৰ বচন ।
 চাহি আতি বলিয়াৰ   দিয়া আজ্ঞা আপুনাৰ
 দূতক পাৰ্শ্বিয়ো এতিথণ ॥ ৪০৫

মণিপুৰলৈ
 কোচ কটকী
 প্রেৰণ

মণিপুৰে চলি যাউক,   বাজাৰ আগত কোঁক
 ববোক আসিয়া আমাসাত ।
 যদি নববয় জানি,   বুলিলো নিচয় বাণী,
 তেবে কৰিবোহো কন্ধপাত ॥
 ভাতৃৰ বচন শুনি   পাচে বাজা মনে গুণি
 পত্ৰ দিয়া দূতক পঠাইল ।
 দূত গৈয়া খবন্তবে   পশ্চিমন্ত মণিপুৰে,
 পত্ৰ দিয়া বাজাত যোগাইলা ॥ ৪০৬

পাচে মণিপুৰ ৰাজ্য মিলায়্য সমস্তে প্ৰজা
আলোচ কৰিয়া নৰপতি ।

প্ৰজাক্ষুণ্ণ নৰনাৰায়ণ ৰাজ্য তান সজে বহুপ্ৰজা,
লগত মণিপুৰৰ যুদ্ধে তাক নাহিকে শক্তি ॥
ৰজাৰ আলোচনা

তানে ভাউ চিলাবাই, যাৰ সম যোদ্ধা নাই,
তাক জিনিবেক কাৰ বাপ ।

এতেকেসে বৰিবোহো, নিচয় কৰিয়া কহৌ
লাগে ভয় শুনিয়া প্ৰতাপ ॥ ৪০৭

এতেকে বুলিয়া ৰাজ্য, গজ ৰাজী যত প্ৰজা
সজে লৈয়া বৰিবে আসিলা ।

নৰনাৰায়ণৰ হেন বৰ্তা দূতে পাচে গৈয়া নৃপতিৰ কাছে,
ওচৰত মণিপুৰৰ দগুৱতে প্ৰণাম জনাইলা ॥
ৰজাৰ শৰণ

শুনি নৰনাৰায়ণ ৰাজ্য ভৈলা ৰজমন
মেলঘৰে বসিল ওলাই ।

মগল দেশৰ ৰাজ্য আসি আছে যত প্ৰজা,
দিল মেল সবাকো অনাই ॥ ৪০৮

বিংশতি হাজাৰ ধন, এক সহস্ৰেক সোণ,
হস্তী দুই বিংশতি দিলন্ত ।

এহি সব ভেটি লই মেল গৃহ পশি গই
নৰনাৰায়ণক বৰিলন্ত ॥

শুনিলোক সভাসদ, শিৱবংশাৱলীপদ,
শ্ৰবণে আনন্দ হৱে মন ।

মহাবল পৰাক্ৰম তাক কোনে হৈব সম,
মল্লদেৱ নৃপতি গহন ॥ ৪০৯

ইকথা থাকোক এবে   সংসাৰ ভৰিবা য়েবে
 হৰিৰ চৰণে কৰা সাৰ ।
 এবিয়োক আন কাম   ডাকি বোলা ৰাম ৰাম
 তেবে পাইবা সংসাৰৰ পাৰ ॥ ৪১০

পদ

অনন্তৰে নৰনাৰায়ণ চিলাৰাই ।
 পৰম আনন্দ আতি ভৈলা ছয়ো ভাই ॥
 মণিপুৰ নৃপতিক প্ৰশংসি অপাৰ ।
 নিৰ্ভয় দিলন্ত ছয়ো ভাই বাৰম্বাৰ ॥ ৪১১

মণিপুৰৰ
 ৰজাৰ প্ৰতি
 নৰনাৰায়ণৰ
 নৰ্দেশ

পাচে নৰনাৰায়ণে বুলিলা বচন ।
 শুনা মণিপুৰ ৰাজা কৰি এক মন ॥
 নামাৰোঁ তোমাৰ ৰাজ্য জানিবাহা সাৰ ।
 বৎসৰে বৎসৰে মোক দিবা কৰ ভাৰ ॥ ৪১২

বিংশতি হাজাৰ ৰূপ তিনি শত সোণ ।
 দশ গোটা গজ দিবা পৰম নিপুণ ॥
 দূত পঠাই বৎসৰত দিবা এহি খানি ।
 তেবে নিৰোপজে ৰক্ষা পাইবে সবে প্ৰাণী ॥ ৪১৩

মণিপুৰ ৰাজা পাচে দিলন্ত উত্তৰ ।
 তোমাৰ আজ্ঞাক পালিবোহো নৰেশ্বৰ ॥
 হেন শুনি হাসি পাচে মল্লদেৱ ৰাই ।
 বঙা দিয়া নৃপতিক দিলন্ত বিদায় ॥ ৪১৪

জয়ন্তীয়া বজাৰ
লগত চিলাবাইৰ
যুদ্ধ ; জয়ন্তীয়া
বজাৰ পৰাভব
আত অনন্তবে স্তনা যেন কথা ভৈলা ।
তৈব হস্তে জয়ন্তা নগৰে চলি গৈলা ॥
জয়ন্তাৰ বজা সমে যুদ্ধ লাগিলন্ত ॥
বণে জিনি চিলাবাই তাক মাৰিলন্ত ॥ ৪১৫

ভয়ে পলাইলন্ত যত আছে মানে প্রজা ।
দেখিলন্ত তাক নবনাৰায়ণ ৰাজা ॥
দায়ায়ে তাহাৰ নিজা তনয়ক আনি ।
জয়ন্তাতে ৰাজা পাতিলন্ত মহামানী ॥ ৪১৬

জয়ন্তা ৰাজাৰ পুত্ৰে ঘোঁড়া একশত ।
দশ সহস্ৰেক ৰূপ দিলেক ভয়ত ॥
সোণ এক হাজাৰ আনিলা ভাল বাছি ।
বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ পিন্ধি আসিলন্ত কাচি ॥ ৪১৭

তবোৱাল নামে খাজা মুখ্য অস্ত্ৰ হয় ।
জয়ন্তীয়া বজাৰ
পুত্ৰই নবনাৰায়ণৰ
ওচৰত শৰণ লয়
হেন তবোৱাল খাণ্ডা আনি শতচয় ॥
এহি খানি ভেটি দিয়া জয়ন্তাৰ স্মৃত ।
দগুৱতে পৰি তুতি কৰিলা বহুত ॥ ৪১৮

বোলে মোক মোহৰ মাৰিবে আজ্ঞা কৰা ।
ৰাজা বোলে ইটো আশা দূৰে পৰিহৰা ॥
তথাপি পাৰ্থিলি যদি শুনিয়ে উত্তৰ ।
মাৰিবি মোহৰ বুলি জয়ন্তা নগৰ ॥ ৪১৯

ৰূপ দশ সহস্ৰ দিবিহি মোৰ ঠাই ।
সস্তৰি ঘোটক দিবি ভাল ভাল চাই ॥

ভিনি শত নাটক দাও দিবি ভীকৃত্তব ।
দূত পঠাই বৎসবে বৎসবে দিবি কব ॥ ৪২০

এহি বুলি বণ্টা দিয়া দিলন্ত বিদাই ।
বহিলন্ত আনন্দে তহিতে ছয়ো ভাই ॥
আত অনন্তবে শুনা যেন কথা ভৈলা ।
ত্রিপুরাৰ বাজাক যুঝিবে মন কৈলা ॥ ৪২১

আলোচলা বাজা পাত্র মন্ত্রীক মিলাই ।
অনন্তবে মাতিয়া বোলন্ত চিলাবাই ॥
শুনিয়েক দদা মণ্ডিঃ কথা কহো সাৰ ।
মোৰ লগে যুঝিবেক কমন যুদ্ধাৰ ॥ ৪২২

এহি শুনি নবনাৰায়ণ মহাবাই ।
সাধু সাধু মহাবীর চিলাবাই ভাই ॥
শীঘ্ৰে যাহা বাপু তুমি ত্রিপুরা বধিতে ।
শুনি গুরুধ্বজ ভৈলা আনন্দিত চিত্তে ॥ ৪২৩

চিলাবাইবদ্বাৰা
ত্রিপুরা বাজা
জয়

চল্লিশ হাজাৰ বীর চিপাহীক লই ।
ত্রিপুরা সহিতে ঘোৰ যুদ্ধ কৈলা গই ॥
মাৰিলন্ত তাক গুরুধ্বজে সমৰত ।
প্রজাক মাৰিলা বণে তিনি ষাঠি শত ॥ ৪২৪

আবে। যত সৈন্তমানে পলাইল নিশেষ ।
মহা ভয়াতুৰ হৈয়া গৈলা নানা দেশ ॥
ত্রিপুরাৰ ভাই আমি শরণ পশিল ।
দেখি চিলাবায়ৰ আতি দয়া সম্পজিল ॥ ৪২৫

দশ সহস্রেক রূপ লোণ এক শত ।
 তিনি দশ ঘোড়া আতি বণত পার্গত ॥
 এহি সব ভেটি সমে গুরুধ্বজ বাই ।
 আনিলন্ত তাক নবনাবায়ণ ঠাই ॥ ৪২৬

ভেটি সব দিয়া সিটো পশিলা শরণ ।
 তাক দেখি ভৈলা নবনাবায়ণ ॥
 দিলন্ত নির্ভয় তাক মল্লদের বাই ।
 বাজা ছই তঞি চলি যাহ নিজ ঠাই ॥ ৪২৭

বৎসবে বৎসবে কর যোগাইবি আমাত ।
 যিবাখিনি দিবি কহৌ শুনিয়ে সাম্প্রত ॥
 নর সহস্রেক সোণ যোগাইবি বৎসবে ।
 এবিলোহো তোক মঞি অতি দয়ান্তবে ॥ ৪২৮

শুনি ত্রিপুরার ভাই নামত বিশাল ।
 বোলে মহাবাজা যত কহিলাহা ভাল ॥
 সমস্তে কবিবো তযু আজ্ঞা মহামানী ।
 মোক দায়া নচাৰিবা তযু ভৃত্য জানি ॥ ৪২৯

হেন শুনি বাজা ভাল বর্টাক অনাই ।
 তাহাক পিঙ্কায়্য বঙ্গে দিলন্ত বিদাই ॥
 আত অনন্তবে শুনা যেন ভৈলা কাজ ।
 গুরুধ্বজ নবনাবায়ণ মহাবাজ ॥ ৪৩০

বান্ধিলন্ত আলি গড় পুখুরী খানিলা ।
 সমস্তে লোকক মহাবাজা বর্টা দিলা ॥

মাৰিলা জয়ন্তা ত্ৰিপুৰাৰ নৃপতিক ।
শুনি ত্ৰিপুৰাৰ মুখে বাৰ্তা অতিবেক ॥ ৪৩১

খৈৰামৰ ৰজাৰ
শৰণ

হেন মনে খৈৰামৰ ৰাজা গুণিলন্ত ।
অৱশ্যেক মোকো আসি ৰণে মাৰিবেক ॥
পাত্ৰ সমে আলোচিয়া কৰিলেক সাৰ ।
বৰিলেসে বৈব জানা জীৱন আমাৰ ॥ ৪৩২

মহাবলশালী ৰাজা ধৰ্মবন্ত বৰ ।
যাচি গৈলে আমাক ৰাখিবা নৰেশ্বৰ ॥
এহি বুলি তিনি কুড়ি ঘোটক লৈলন্ত ।
চল্লিশ দস্তাল হস্তী মহাবলৱন্ত ॥ ৪৩৩

চল্লিশ হাজাৰ ৰূপ সোণ দশ শত ।
আনো উপহাৰ দ্ৰব্য লৈলন্ত লগত ॥
নবনাৰায়ণ চিলাৰাই ছয়ো ভাই ।
ৰঞ্জে বসি আছে যেন মাহেন্দ্ৰ পৰাই ॥ ৪৩৪

খৈৰাম নৃপতি গই বৰিলা ৰাজাক ।
ভেঙি সব নিয়া বুলিলন্ত তুতি বাক ॥
হেন শুনি চিলাৰাই বুলিলা বচন ।
খৈৰাম নৃপতি আসি পশিল শৰণ ॥ ৪৩৫

খৈৰামৰ নৃপতিৰ হেন জানি দদা আৰু ৰাখিতে লাগয় ।
প্ৰতি নবনাৰায়ণৰ তুমি মহাধৰ্মী ৰাজা কি কৈতে লাগয় ॥
নিৰ্ভয়বাণী হেন শুনি ৰাজা খৈৰামক বোলে বাক ।
ভয় নকৰিবা মঞি ৰাখিলোঁ তোমাক ॥ ৪৩৬

আপুনি আসিছা যাচি বন্ধাৰ কাৰণে ।
 হেনয় ৰাজাক নাৰাখিবো কি কাৰণে ॥
 মোত তুমি কিবা খোজা কহিয়ো সম্ভৱ ।
 হেন শুনি ৰাজা পাচে দিলন্ত উত্তৰ ॥ ৪৩৭

খৈৰাম বদতি মহাৰাজা শুনিয়োক ।
 মোহৰ মাৰিবে প্ৰতি আজ্ঞা দিয়ো মোক ॥
 হেন শুনি সংগ্ৰামকেশৰী চিলাৰাই ।
 মাতিবাক লৈলা খৈৰামৰ মুখ চাই ॥ ৪৩৮

সুত ভৈলা বৰি তুমি আসি আমাসাৰ ।
 মোহৰ মাৰিবে যোগ্য নহয় তোমাৰ ॥
 মল্লদেৱ নামে তুমি মোহৰ মাৰিবা ।
 তোৰ নামে মাৰা য়েবে প্ৰতিকাৰ পাইবা ॥ ৪৩৯

হেন শুনি খৈৰামে মাতন্ত পুনৰ্বাৰ ।
 তযু আজ্ঞা কোন জনে নকৰিব আৰ ॥
 পাচে শুনি নবনাৰায়ণ মহাৰাজা ।
 দিলা বণ্টা খৈৰামক লগে যত প্ৰজা ॥ ৪৪০

বৎসৰে বৎসৰে শুনা কৰ দিবা যত ।
 ত্ৰিশ গোটা হস্তী আতি যুদ্ধত পাৰ্গত ॥
 পঞ্চদশ সহস্ৰ টঙ্কাক দিবা আনি ।
 নৱ শত সোণা দিবা কৈলো নিষ্ট বাণী ॥ ৪৪১

পঞ্চাশ ঘোটক দিবা ভাল ভাল চাই ।
 বৎসৰে বৎসৰে দিবা সবে মোৰ ঠাই ॥

এহি বুলি বিদায় দিলন্ত মহাৰাজা ।
 থৈবাম গৈলন্ত লগে লৈয়া নিজ প্ৰজা ॥ ৪৪২

আত অনন্তবে সবে শুনা পাচ কথা ।
 কবিলন্ত দুইভাই যিমত ব্যৱস্থা ॥
 গৈলেক থৈবাম য়েবে নিজ দেশে চলি ।
 আলোচ কৰিয়া ছয়ো ভাই মহাবলী ॥ ৪৪৩

আনো পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমে যুগুত কৰিয়া ।
 ভটিয়াই আইলা ৰাজা আনন্দিত হিয়া ॥
 আত অনন্তবে শুনা সভাসদগণ ।
 মৃগকান্ধ নামে ৰাজা আছিল গহন ॥ ৪৪৪

তানে বংশে ডুমকৰা দেশৰ নৃপতি ।
 ডুমকৰা ৰজাৰ মহা পৰাক্ৰমী ধৰ্মবন্ত মহামতি ॥
 সৈতে কোচসৈন্যৰ সেহি দেশে প্ৰবেশিলা নবনাৰায়ণ ।
 যুদ্ধ পৰাভব দেখি ডুমকৰা ৰাজা দিলে ঘোৰ বণ ॥ ৪৪৫

ৰণে জিনি চিলাৰাই ৰাজাক ধৰিলা ।
 নবনাৰায়ণ নৃপতিৰ আগে দিলা ॥
 বন্দী কৰি থৈলা দিয়া কটোৱাল হাতে ।
 আৰো এক কথা ৰাজা দেখিলা সাক্ষাতে ॥ ৪৪৬

বলয়া আকাৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ আছিলন্ত ।
 পাণ্ডুনাথ সীমা কাৰ দক্ষিণ কুলত ॥
 পাচে নবনাৰায়ণ ৰাজা চিলাৰাই ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমে আলোচিলা ছয়ো ভাই ॥ ৪৪৭

খাঙ্করা আকাৰে আছে ইতো তীৰ্থবৰ ।
 সৈন্ত সবে জাঠি জোজ্ঞ ধৰিয়া সন্তৰ ॥
 তবোৱাল চিপৰাজ ধৰিয়া এখনে ।
 সবে লোকে হেলা এবি খানিয়ো যতনে ॥ ৪৪৮

খৰ্গসোতা খনন হাজোৰ সোতাত মহাৰঞ্জে পেলাই দিয়ে ।
 চন্দ্রদিবাকৰে এক গোটা কীৰ্ত্তি থৈয়ো ॥
 যেবে ভাঙা কৰিলন্ত নবনাৰায়ণ ।
 খানিবে লাগিলা জাঠি জোজ্ঞে তেতিক্ষণ ॥ ৪৪৯

কতো চিপৰাজে খানে আতি কুতূহলে ।
 হাজোৰ সোতাত নিয়া পেলাইলা সকলে ॥
 এহিসে কাৰণে সোতা বহল ভৈলন্ত ।
 খৰ্গসোতা তাৰ নাম প্ৰসিদ্ধ ভৈলন্ত ॥ ৪৫০

চমু হৈল বহল ভৈলন্ত অদভুত ।
 দেখিয়া আনন্দ ভৈলা বিশ্বসিংহ সুত ॥
 পাচে মল্ল ৰাজা শুক্লধ্বজ দুই ভাই ।
 পাত্ৰ-মন্ত্ৰী সমে সবে সৈন্তক জস্তাই ॥ ৪৫১

তৈব হস্তে বহা নামে গ্ৰামক গৈলন্ত ।
 বহাত কোচসৈন্তৰ গড় বান্ধি সৰ্ব সৈন্তে তথা বহিলন্ত ॥
 স্থিতি পাত্ৰ-মন্ত্ৰী সৈন্তগণে আবৰি বহিলা ।
 ডুমকরা নৃপতিক বন্দি কৰি থৈলা ॥ ৪৫২

যোগ পক্ষীৰ বিৱৰণ আৰো এক কথা শুনা আতি বিপৰীত ।
 ছোগ নামে পক্ষী সৰ্বজনতে বিদিত ॥

সীমা সংখ্যা নাই পক্ষী আসিল বিস্তর ।
পৰিয়া থাকিলা সবে বৃক্ষ উপর ॥ ৪৫৩

অনাহাৰে পৰি আছে গোটেকো নযাই ।
হেন দেখি পাচে নবনাৰায়ণ বাই ॥
পাত্ৰ মন্ত্ৰী সবত পুছিলা নৃপবৰ ।
শুনা সবে সেনাপতি মোহোৰ উত্তৰ ॥ ৪৫৪

কি কাৰণে ইতো ঘোগ পক্ষী অপৰ্য্যাস্ত ।
নলবে নচৰে পানী আহাৰ নখাস্ত ॥
ইহাৰ কাৰণ মোত কহিয়ো সন্তৰ ।
হেন শুনি পাত্ৰ-মন্ত্ৰী দিলন্ত উত্তৰ ॥ ৪৫৫

শুনিয়েক মহাৰাজা আমাৰ বচন ।
কহিবাক নপাৰোহো ইহাৰ কাৰণ ॥
শুনি মহাৰাজা হেন সবাহাৰে বাণী ।
ডুমকরা নৃপতিত পুছিলা কাহিনী ॥ ৪৫৬

ডুমকরা বোলে শুনিয়েক মহাৰায় ।
মোক স্নেহে পক্ষীগণে এৰিয়া নজাই ॥
আহাৰো নাখাই নবলয় নচৰয় ।
ইহাৰ কাৰণ শুনিয়েক মহাশয় ॥ ৪৫৭

মৎস্ত নামাৰো মণ্ডি এখান বিলত ।
পক্ষীসবে মৎস্ত ভুঞ্জে আনন্দ মনত ॥
সেহিসে কাৰণে মোক এৰিয়া নযাই ।
তযু আগে কথা যত কৈলো মহাৰায় ॥ ৪৫৮

ডুমকরা বজাক
মুক্তিদান

হেন শুনি বিশ্বয় ভৈলস্তু নৃপবর ।
বক্ষা সকলক চাই বুলিলা উত্তর ॥
ভৈলো বর তুষ্ট শুনি বাজার বচন ।
বন্দিশালা হস্তে আক মলিয়ো এখন ॥ ৪৫৯

হেন শুনি কটোয়ালে মেলিলস্তু যাই ।
দেখি আতি মনোবঞ্চে বোলে চিলাবাই ॥
শুনা দদা ডুমকরা নৃপতি ধর্মিষ্ঠ ।
পক্ষীকো পালয় রাজা কিনো আতি শিষ্ট ॥ ৪৬০

বণ্টা দিয়া দেশক পঠায়ো পুনর্বার ।
বৎসবে বৎসবে রাজা দিবে কবভার ॥
সাত সহস্রেক রূপ দিবেক বৎসবে ।
হেন শুনি নবনাযায়ণ নৃপবরে ॥ ৪৬১

ভাতুর বচনে মনবঞ্চে মহাযায় ।
সুরণর বণ্টা অনাইলস্তু ভাল চাই ॥
দিলেক রাজাক আতি আনন্দিত মনে ।
দেশক যাইবাক আজ্ঞা কবিলা তেখনে ॥ ৪৬২

ডুমকরা রাজা আতি আনন্দে মনত ।
মল্লদের চরণে কবিয়া দণ্ডরত ॥
চলিলস্তু দেশে রাজা প্রজাগণ যত ।
ঘোগ পক্ষী সবো চলি গৈলস্তু লগত ॥ ৪৬৩

সেহি ধরি ডুমকরা রাজার বংশত ।
ঘোগ পক্ষী গোটেকো নকবে কেহোঁ হত ॥

আত অনন্তৰে সবে শুনা পাচ কথা ।
হুই ভাই কৰিলন্ত যি মত ব্যৱস্থা ॥ ৪৬৪

জয়ন্তাৰ নৈঋতে আছয় ৰাজা এক ।
চিৰাঠ দেশৰ সিতো পাংছা অতিবেক ॥
মহা পৰাক্ৰমী সৈন্ত বিস্তৰ আছয় ।
অনেক চিপাহী উট হস্তী ঘোঁড়া চয় ॥ ৪৬৫

চিলেট অভিমুখে তাক যুঝিবাক প্ৰতি মতি কৰিলন্ত ।
কোচসৈন্তৰ যাত্ৰা সৰ্ব সৈন্ত লৈয়া পাচে চিৰাঠে গৈলন্ত ॥
শুনক সভাসদ ৰাজবংশাৱলীচয় ।
যাতো মহেশ্বৰ অংশ তেসম্বে হোৱয় ॥ ৪৬৬

তাতে সেই সব কথা আতি কচিকৰ ।
ইকথা থাকোক আবে শুনা সবে নৰ ॥
ভাৰতে জনম লভিলাহা কত ভাগে ।
বোলা ৰাম ৰাম যেবে তৰিবাক লাগে ॥ ৪৬৭

হুলডী

পাচে নৰনাৰা য়ন চিলাৰায়
দূতক পাঞ্চি দিলন্ত ।

চিলেট দেশ
অভিমুখে কোচ
ৰাজদূত প্ৰেৰণ

আসোক চিৰাঠ নহোক পৰাঠ,
কহিবাহা ভাল মত ॥

শুনিয়া ছুই দূত   চলিয়া গৈলন্ত
চিবাঠৰ নগৰক ।
দ্বাৰীক বোলয়   শুনা মহাশয়
ভেটায়ো তোৰ বাজাক ॥ ৪৬৮

শিৱবংশে জাত,   জগতে প্ৰখ্যাত
নৰনৰায়ণ বাজা ।
ত্ৰাত্ চিলাৰায়   বলে সম নাই
সঙ্গে গজ বাজি প্ৰজা ॥
পাঞ্চিলা আমাক   কৈলো নিষ্টবাক
নৃপতিত দিয়া জ্ঞান ।
শুনিয়া ছুৱাৰী   আথ বেথ কৰি
গৈলেক বাজাৰ থান ॥ ৪৬৯

সকলে বৃত্তান্ত   কহিলা বাজাত
দ্বাৰী আতি ভয় মনে ।
শুনিয়া চিবাঠ   কৰি মনকষ্ট
চলি গৈলা তেতিয়কণে ॥
দূতক দেখিয়া   ক্ৰোধত জলিয়া
বচন বোলে প্ৰথৰ ।
নৰনাৰায়ণ   চিলাৰায় বীৰ
মোহোত কৰিয়া বৰ ॥ ৪৭০

চিলেট দেশৰ
বজাৰ ক্ৰোধ

নজাইবোহো মগ্ৰি   চলি ঘাস তগ্ৰি
বাজাত কৈয়ো সন্তৰ ।
হয় হস্তী প্ৰজা   সমস্তকে বাধি,
দেশৰ হৌক অন্তৰ ॥

হেন শূনি পাচে   ছয়ো দৃতে গই,
নুপতিত জ্ঞান দিলা ।
চিৰাঠৰ বাণী   ছয়ো ভাই শূনি
ক্ৰোধত আভি জলিলা ॥ ৪৭১

প্রজ্ঞাক জঙ্গাই পাচে ছয়ো ভাই,
যুদ্ধক করিলা মন ।
পাচে চিলাবায় নৃপতিক চাই
বুলিলা হেন বচন ॥
শুনা দদা তুমি এহি থানে থাকো,
মঞি যুদ্ধে যাওঁ চলি ।
কিছো সৈন্ত লৈয়া চিবাঠক গৈয়া,
দেখোঁ কতমান বলী ॥ ৪৭২

চিলেটৰ নৃপতিৰ পাচে মল্লদেৱ ভাতৃক বোলয়
বিকছে চিলাৰাইৰ যায়োক সন্তৰ কৰি।
সমৰ বাজা শুনি চিলাৰাই সৈন্যক জ্ঞটাই,
গৈলা অতি দৰদৰি ॥
শুনিলা চিৰাঠ মিলিল পৰাঠ,
সাজিলেক যুদ্ধ কাচে।
হস্তী ঘোঁৰাচয় চিপাহী চলয়
নৃপতিৰ আগে পাচে ॥ ৪৭৩

মহা চমৎকাৰে   বণক গৈলন্ত
দেখি চিলাৰায় বীৰ ।
ক্ৰোধে আৰকত   ছুই চক্ষু আতি
কাষ্পে সবে উক শিব ॥

যত যত বাজা,   আমাত ববিল
 হস্তী ঘোঁড়া ভেলি কবি ।
 চিবাঠে নমানে   বণকসে মনে,
 আসিছন্ত দবদবি ॥ ৪৭৪

এহি বুলি আসি   হাজাৰ চিপাহী
 বণক পাছিয়া দিল ।
 কোচসৈন্ত আৰু   চিবাঠৰ সৈন্তে   আগুৱাই আসি
 চিলেটসৈন্তৰ যুদ্ধ   দুৰ্ঘোৰ যুদ্ধ কৰিল ॥
 তিনি দিন মান   ভৈলা ঘোৰ বণ
 কাকো কেৱে নিৰ্জিনয় ।
 বিস্তৰ ঘোটক   হস্তী বীৰ প্ৰজা
 পৰি গৈল যমালয় ॥ ৪৭৫

দেখি চিলাৰায়   ক্ৰোধে গৈলা ধাই
 খাণ্ডা বাক ধৰি হাতে ।
 বাকৰ ছাটিত   নেদেখি মাটিত
 ছিলনী যেন সাক্ষাতে ॥
 বাম্পে বাম্পে সৈন্ত   কাটন্তেয়ে যাই
 হস্তী ঘোঁড়া যত পাই ।
 সপ্তম প্ৰহৰে   এক লক্ষ সেনা
 মাৰিলন্ত চিলাৰায় ॥ ৪৭৬

চিলাৰাইৰ   চিবাঠ বাজাক   বাগি দিয়া ছেৱে
 হাতত চিলেট   মাৰিলন্ত খাণ্ডা ঘাই ।
 বজাৰ স্বত্ব   হেন দেখি যত   সৈন্ত আছে মানে,
 চিলেট সৈন্তৰ   ভয়তে সবে পলাই ॥
 পৃষ্ঠভঙ্গ

চিলাবায় পাচে   বাজাক ভেণ্টাইলা
 সবে ধন হস্তী লই ।
 নৃপতিৰ মন   আনন্দ কৰাইলা
 সবে সমাচাৰ কই ॥
 শুন্য সভাসদ,   শিৱৰ বংশৰ
 বল আতি অদভূত ।
 তিনিয়ো দিশক   জিনিলা কোতুকে
 সিতো বিশ্বসিংহনৃত ॥ ৪৮০

ইভো কথা যত   শুনিবা পাচত
 সন্তো লৈয়ো হবিনাম ।
 তেবেসে নিস্তৰি   দুৰ্গতিক তৰি
 লভিবা বৈকুণ্ঠ ধাম ॥
 নামক নেৰিবা   নিচয় কৰিবা
 শাস্ত্ৰৰ বুজিয়া সাৰ ।
 তেজি আন কাম   বোলা বাম বাম
 তৰিবাক ইচ্ছা যাব ॥ ৪৮১

পদ

নবনাবায়ণৰ-
 দ্বাৰা অসিৰাইক
 নিৰ্ভয় দান
 আত অনন্তৰে শুন্য যি কথা ভৈলন্ত ।
 চিৰাঠৰ ভাইক চিলাবায় ভেণ্টাইলন্ত ॥
 তুতি নতি কৰি সিতো বৰিলা বাজাক ।
 বাজায়ো নিৰ্ভয় বাণী বুলিলা তাহাক ॥ ৪৮২

নৰনাৰায়ণ ৰাজা ভাতৃ সমে ছুই ।
বসিয়া আছন্ত আতি আনন্দিত ছুই ॥
অনন্তৰে গুৰুধ্বজে বুলিলা বচন ।
চিৰাঠৰ ভাইক বণ্টা দিয়ো বুদ্ধি মন ॥ ৪৮৩

ভাতৃৰ বচন শুনি পাচে মহাৰাজ ।
বণ্টা সব অনাইলন্ত কৰি সব সাজ ॥
চিৰাঠৰ ভাইক চাই বুলিলা বচন ।
ইতো বণ্টা সব পিন্ধিয়োক বঙ্গমন ॥ ৪৮৪

চিৰাঠ দেশৰ ৰাজা পাতিলো তোমাক ।
বৎসৰে বৎসৰে কৰ যোগাইবা আমাক ॥
হস্তী এক শত ঘোঁড়া ছুই শত ভাল ।
বৎসৰত আমাক দিবাছা কৰ মাল ॥ ৪৮৫

তিনি লক্ষ টকা দশ হাজাৰ সোণাৰ ।
যোগাইবা আমাক দূত পঠাই আপুনাৰ ॥
হেন শুনি চিৰাঠ ৰাজাৰ সিতো ভাই ।
প্ৰণামি বোলন্ত আবে শুনা মহাৰাই ॥ ৪৮৬

বৎসৰত এহি কৰ যোগাইবো তোমাক ।
নতো পাৱা য়েবে তেবে দণ্ডিবা আমাক ॥
এহি বুলি সিতো নমস্কাৰ কৰিলন্ত ।
কৰ যোৰ কৰি পুহু বাক্য বুলিলন্ত ॥ ৪৮৭

বৰিলো তোমাক কাৰ্য ভৈলেক সুন্দৰ ।
আবে মোক বিদায় দিয়োক নৃপবৰ ॥

অসিৰাইক
বিদায় দান

পাচে মহাৰাজা তাক দিলন্ত বিদায় ।
আজ্ঞা পাই চিৰাঠ গৈলন্ত নিজ ঠাই ॥ ৪৮৮

আত অনন্তবে শুনা যেন কথা ভৈলা ।
চিৰাঠ চলিয়া য়েবে নিজ দেশে গৈলা ॥
পাচে নৰনাৰায়ণে বোলে চিলাৰায় ।
ইথানে আমাৰ থাকিবাব কাৰ্য্য নাই ॥ ৪৮৯

তিনিয়ো দিশৰ সন্নিতৰ ৰাজাগণ ।
বলে নপাৰিয়া সবে পশিলা শবণ ॥
পচিম দিশত আছে নৃপতি ডাক্ষৰ ।
তাহাক সমুখে মগ্নি চলিবো সন্তৰ ॥ ৪৯০

চিলাৰাই বোলে দদা পচিমক যাইবো ।
আগে নীলাচলে গৈয়া গোঁসানী দেখিবো ॥
নৰনাৰায়ণে বোলে আসা তেবে যাওঁ ।
নয়ন ভৰিয়া গোঁসানীৰ থান চাওঁ ॥ ৪৯১

নীলাচল অভিমুখে
নৰনাৰায়ণ-
চিলাৰাইৰ যাত্ৰা

এহি বুলি আলোচিয়া ৰাজা মহামতি ।
গোঁসানীৰ থানে ছয়ো চলিল সম্প্রতি ॥
নীল পৰ্বতৰ মধ্যে মহাবম্য স্থান ।
ভগ্ন মঠ চিহ্ন দেখিলন্ত বিজ্ঞমান ॥ ৪৯২

মঠ বান্ধিবাক মতি ভৈলা নৃপবৰ ।
সেহি বেলা জন্মত প্ৰৱেশ শনীশ্বৰ ॥
দ্বাদশ বান্ধিত থিত গুৰু বৃহস্পতি ।
অষ্টমত ৰাহু থাকি বঢ়াইলা কুমতি ॥ ৪৯৩

ভাতুক সম্বুদ্ধি মাভিলস্তু মহাৰাই ।
পচিম দেশত আগে যুদ্ধ কৰোঁ যাই ॥
আপোনাৰ বাহুবলে মাৰো ৰাইজখান ।
পাচে গৌসানীৰ মঠ কৰিবো নিৰ্মাণ ॥ ৪৯৪

কোচসৈন্যৰ গোড় কুঞ্জৰ ফলে হৃদয়ত গৰ্ব ভৈলা ।
ৰাজ্য অভিযুখে তৈৰপৰা পচিম দিশক চলি গৈলা ॥
ষাট্ৰা, গোড়েখৰ লগত যুদ্ধ, কোচ- হয় হস্তী পদাতিৰ লেখা জোখা নাই ।
সৈন্যৰ পৰাজয়, যেহেন আকাশ ঢাকি ফৰিজ উজাই ॥ ৪৯৫
চিলাৰাই বন্দী

কতিপয় দিনে গৈয়া পাইলা গোড়েখৰ ।
পাংছায়ে সহিতে ঘোৰ লাগিলা সমৰ ॥
হস্তীয়ে হস্তীক যুখে পদাতি পদাতি ।
ঘোটকে ঘোটকে যুখে মাৰে ঝাপলাখি ॥ ৪৯৬

চিপাহীয়ে খাণ্ডা খৰি মাৰে বাক ছাট ।
বন্দুকৰ শব্দে বসুমতী মেলে ফাট ॥
উভয় দলৰ সৈন্য মৰিল যতেক ।
সংক্ৰেপ পদত তাক কহিবো কতেক ॥ ৪৯৭

দিনে ৰাত্ৰি দশম দিবস ভৈলা বণ ।
পাংছাৰ বণত ভল্ল নবনাৰায়ণ ॥
অস্ত্ৰহীন ভৈলা যদি বীৰ চিলাৰাই ।
এক দৌল খাগৰিক দেখিলা সি ঠাই ॥ ৪৯৮

ঝাম্প দিয়া খাগৰিৰ সমীপক গৈলা ।
কাণ্ডৰ সদৃশ কৰি হানিবাক লৈলা ॥

হিয়াত পৰিয়া পিঠি ভাগে বাজ হয় ।
কতো ছই কতো তিনি বৌবক মাৰয় ॥ ৪৯৯

হস্তীয়ো মৰিল সেহি খাগৰিৰ হানে ।
ঘোড়াগণ মৰিয়া থাকিল থানে থানে ॥
দিনমানে যুদ্ধ কৰিলন্ত চিলাৰাই ।
যতেক মৰিল সৈন্ত লেখা জোখা নাই ॥ ৫০০

একেথবে নিবাহাবে যুদ্ধ কৰিলন্ত ।
হানন্তে হানন্তে খাগৰিও ভৈলা অন্ত ॥
পলাইবাক পাৰি তথাপিতো নপলাইলা ।
নপলাই আপোনাৰ বিক্রম দেখাইলা ॥ ৫০১

একদিন মন্দ আৰো গোসানীৰ খজ ।
এতেকে সে নৃপতিৰ বণে ভৈলা ভজ ॥
অৱশেষ সৈন্ত যত সবে পলাই গৈলা ।
খাণ্ডা ছিজি যুববাজ অস্ত্রহীন ভৈলা ॥ ৫০২

এতেকে পাংছাৰ হাতে ভৈলেক বন্ধন ।
আপুন গৃহত বৈল নবনাবায়ণ ॥
ধৰি নিয়া চিলাবায়ক বন্দী কৰিলন্ত ।
লোহা লগাইবাক তাক আদেশ দিলন্ত ॥ ৫০৩

পাংছাৰ আদেশে কটোৱালে লোহা নিলে ।
কমাৰক নিয়া লোহা লগাইবাক দিলে ॥
ক্ৰোড়ে বোলে যুববাজে হয় ভয়াহীন ।
বোলে ওবে পাংছা তোৰ বৰতো কমিন ॥ ৫০৪

পৰম দৰিদ্ৰ ভণ্ডাৰত স্বৰ্ণ নাই ।
মোক থৈবে দিয়ে নীচ লোহাক লগাই ॥
নাহিকয় মন্ত্ৰী সবে পৰম নিম্বল ।
যদি মন্ত্ৰী আছে দেউক স্বৰ্ণৰ নিহল ॥ ৫০৫

সেহি কথা দূতে পাংছা আনে কৈলা যাই ।
শুনি পাংছা সুবৰ্ণৰ পইঘড়া গটাই ॥
সাধু বুলি নৃপতিক প্ৰশংসা কৰিলা ।
স্বৰ্ণৰ পইঘড়া নিয়া ছুই পাৱে দিলা ॥ ৫০৬

নব কাৰাগাৰ বান্ধি থৈলা বন্দী কৰি ।
কষ্ট মনে বৈলা তৈতে গৌসানীক স্মৰি ॥
তৃষায়ে পীড়িত ছয়া জল খুজিলন্ত ।
ভয়ত থাকিয়া কেহো জল নেদিলন্ত ॥ ৫০৭

প্ৰতাপ ভুঁয়াৰ পুৰোহিত বিপ্ৰ এক ।
তাম্ৰৰ ঘটত জল দিলন্ত প্ৰত্যেক ॥
সেহি জলপানে ৰাজা সন্তোষিত ভৈলা ।
বিপ্ৰক সম্বুদ্ধি বাক্য বুলি বাক লৈলা ॥ ৫০৮

মঞ্জি যদি ৰাজ্য পাওঁ দেশ আপোনাৰ ।
তেবে সত্যে সত্যে ভাল সাধিবো তোমাৰ ॥
এহি বুলি নিৰাহাৰে ব্ৰত ধৰিলন্ত ।
কাৰ্যবাক্যমনে গৌসানীক চিন্তিলন্ত ॥ ৫০৯

চিলাৰাইৰ দেৱী
জতি

বোলে মাতৃ ভগৱতী জগত জননী ।
পতিতপাদনী ভৱভয়বিনাশিনী ॥

মহিষমর্দিনী নমো শুষ্কবিনাশিনী ।
নমো দেৱমাতা নমো দুৰ্গতিভাৰিণী ॥ ৫১০

নীলকুটনিবাসিনী নমো কামেশ্বৰী ।
দেৱতাক ৰাখি আছা অনুৰ সংহৰি ॥
তযু মঠ নাবাঙ্কিলো অবজ্ঞা কৰিলো ।
এতেকে শত্ৰুৰ হাতে বন্দীত পৰিলো ॥ ৫১১

ক্ষমা কৰা মহামায়া অপৰাধ মোৰ ।
দাস্তে তৃণ ধৰি স্তুতি বোলে কৰজোৰ ॥
পূৰ্বে ৰাজ্যভাৰ মোক দিলাহা আপুনি ।
এবে মোক বন্দীত পেলাইলা কোন গুণি ॥ ৫১২

চিলাৰাইবঘাৰা
স্বপ্ন দৃষ্ট

কৰিয়ো কৰুণা মোক খণ্ডায়ো দুৰ্গতি ।
ক্ষমা অপৰাধ লৈলো শৰণ সম্প্ৰতি ॥
এতেক বোলন্তে দুৰ্গা ভৈলন্ত গ্ৰসন্ন ।
স্বপ্নত আসিয়া তবে দিলা দৰ্শন ॥ ৫১৩

উঠ চিলাৰাই তঞি নকৰিবি ভয় ।
উপায় কৰিয়া মুক্ত কৰিবো নিচয় ॥
নীলপৰ্বতৰ মঠ বজ্জালে ভাঙিলা ।
নৰনাৰায়ণে মঠ বাঙ্কিবো বুলিলা ॥ ৫১৪

বণক আসিলি মঠ নাবাঙ্কিয়া মোৰ ।
এতেকে যে অত দুঃখ ছয়া আছে তোৰ ॥
চিলাৰাই বোলে আই কৰা পৰিত্ৰাণ ।
সত্যে সত্যে তযু মঠ কৰিবো নিৰ্মাণ ॥ ৫১৫

দেৱী বোলে মোৰ বাক্য শুনা দৃঢ় কৰি ।
বজালে যি নাও টানে দিয়া কুশ জৰি ॥
তাৰে ছিঙ্গা বজু এক খুতেৰি আনিবি ।
মঞি কহোঁ মূল মন্ত্ৰ তাহাতে জপিবি ॥ ৫১৬

সেহি জৰি পাংছাৰ পঠাধি ভিতৰক ।
সৰ্পৰূপ ধৰি মঞি দংশিবো মাকক ॥
নাপাৰিব গুছাইবাক বৈজ্ঞ কোনো জনে ।
সান্দছৱা মন্ত্ৰ কহোঁ শুনা সাৱধানে ॥ ৫১৭

বস্ত্ৰত বান্ধিয়া গাঠি দিবিহি পঠাই ।
তাহাক মেজিয়া যেন পাংছা মাকে চাই ॥
এহি বুলি দুইগুটি মন্ত্ৰ শিখাইলন্ত ।
আপোন স্তানক দেৱী চলিয়া গৈলন্ত ॥ ৫১৮

যেহি কপে মন্ত্ৰ শিখাইলন্ত দেৱী আই ।
পাংছাৰ মাতৃক সেহিকপে কুশ জাৰি দিলন্ত পঠাই ॥
সৰ্পই দংশন কৰে বজু গুচি সৰ্প জয়া গৈলা অভ্যন্তৰ ।
পাংছাৰ মাকক গৈয়া দংশিলা সন্তৰ ॥ ৫১৯

পাংছাৰ ভিতৰে বৰ বোড় উঠিলন্ত ।
অনেক দেশৰ বৈজ্ঞগণ অনাইলন্ত ॥
বৈজ্ঞগণে তন্ত্ৰমন্ত্ৰ অনেক কৰিলা ।
তথাপিতো বিষ নমাইবাক নপৰিলা ৫২০

আৰ্ত্ত জয়া পাংছা তেবে কান্দিতে লাগিল ।
অনেক দেশৰ বৈজ্ঞ আনিবাক দিল ॥

পাংছাৰ আদেশে বৈষ্ঠ অনিবাৰু যাই ।
আহুদি কথাত শুধিলন্ত চিলাবাই ॥ ৫২১

বোলে পাংছাৰ অভ্যন্তৰে কেনে বৌচু কৰে ।
ক্ৰন্দন কৰয় শুধু যত নাৰী নৰে ॥
আহুদি বোলয় শুনিয়োক মহাৰাজ ।
পাংছা অভ্যন্তৰে ঘোৰ মিলিল অকাৰ্য্য ॥ ৫২২

সৰ্পে দংশিলেক আজি জননী পাংছাৰ ।
শীত্ৰে চলি যাওঁ আমি বৈষ্ঠ অনিবাৰ ॥
ৰাজা বোলে আহুদি শুনয়ো মোৰ বাণী ।
কিবা তোমাঠেৰ বৈষ্ঠগণ ভৈলা হানি ॥ ৫২৩

আহুদি বোলয় শুনিয়োক মহাৰাই ।
যদি জানা দিয়া তুমি ইহাৰ উপাই ॥
ৰাজা বোলে পাংছাত জনাও শীত্ৰ কৰি ।
ঔষধ কৰিবো স্তম্ভিয়া ধনন্তৰি ॥ ৫২৪

তেতিপ্ৰণে আহুদিয়ে পাংছাত জনাইলা ।
নিহাল চোৰায়া পাংছা আগক নিয়াইলা ॥
পাংছা বোলে শুনা মহাৰাজ চিলাবাই ।
আমাৰ মাতৃক তুমি দিওবে জীয়াই ॥ ৫২৫

পাচে চিলাবাই কামাখ্যাক স্মৰিলন্ত ।
সন্দেশ পঢ়িয়া বস্ত্ৰে গাঠিক দিলন্ত ॥
বোলে এহি গাঠিক মেজিব ধৰি চাই ।
গাঠি মেজি বুলিব ইহাত কিছু নাই ॥ ৫২৬

চিলাবাইবদ্বাৰা
পাংছাৰ মাতৃক
জীৱ দান

সেহি গাঠি অভ্যস্তবে পঠাই দিলন্ত ।
মেলি চাহি পাংছা মাকে নাহি বুলিলন্ত ॥
তেতিক্ষণে সৰ্প বিষ সকলে গুচিল ।
পূৰ্বৱতে পাংছা মাক উঠিয়া বসিল ॥ ৫২৭

বোলে মোক কোনে কৰিলেক পৰিত্ৰাণ ।
আসিয়া মোহোক কোনে দিলে জীৱদান ॥
পাংছা বোলে বন্দীত আছিল চিলাবাই ।
তেঁহে মন্ত্ৰ কৰি তোমাক দিলন্ত জীয়াই ॥ ৫২৮

গুনিয়া মনত বৰ আনন্দ মিলিলা ।
দূত পাঞ্চি চিলাবাইক সেহি থানে নিলা ॥
পাংছায়ে সহিতে ছইকো কৰাইলা সাক্ষাত ।
ছইহাস্তক ছই ফালে বৈসাইলা কোলাত ॥ ৫২৯

পাংছাৰ মাতৃব-
দ্বাৰা চিলাবাইক
পুত্ৰৰূপে গ্ৰহণ

বোলে আজি ধৰি ছইবো কথা হোক এটা ।
সত্যে সত্যে ছয়ো জন ভৈলি মোৰ বেটা ॥
আজি ধৰি দ্বন্দ্ব নকৰিবি ছয়ো ভাই ।
বাপেৰ শপত আৰো আল্লাৰ দোহাই ॥ ৫৩০

পাংছাৰ মাতৃব-
দ্বাৰা কোচ আৰু
গোড় ৰাজ্যৰ
সীমা নিৰ্ধাৰণ

গঙ্গা সীমা কৰি ৰাজ্য এক ছপৰৰ ।
আজি ধৰি ভৈলা চিলাবাই তনয়ৰ ॥
আৰু কিবা লাগে বুলি ছনাই স্মিলন্ত ।
সোণৰ ৰূপৰ যত ভণ্ডাৰ দিলন্ত ॥ ৫৩১

যেহি লাগে তাকে নিয়া এৰি দিলো মঞি ।
লাগে মানে নিয়া তুমি নকৰি সংশয় ॥

পাচে চিলাবাই ভণ্ডাবক বিচাৰিলা ।
হীৰা মণি মৰকত অনেক দেখিলা ॥ ৫৩২

বৈদুৰ্য্য বৈক্রান্ত ইন্দ্রনীল বস্ত্র যত ।
কাকো নাদৰিলা ৰাজ্য গুণিয়া মনত ॥
অনেক ভণ্ডাব চাই আসিলন্ত ফুৰি ।
হাতত আনিলা পাই এখন খঞ্জৰি ॥ ৫৩৩

চিলাবাইৰ
প্রত্যাগমন

পাংছাত কহিলা ভণ্ডাবত কিছো নাই ।
এহি বুলি নিজ দেশে আইল চিলাবাই ॥
পাংছা বোলে বিপক্ষে নিন্দিলা মোক জুৰি ।
এহি বুলি বৈলা পাংছা আঙ্গুলী কামুৰি ॥ ৫৩৪

যুবৰাজে পাইলা য়েবে আপুন ভবন ।
পৰম আনন্দ ভৈলা নৰনাৰায়ণ ॥
সুখিলন্ত কমনে আসিলা চিলাবাই ।
বোলে মোক কৃপা কৰিলন্ত কামাখ্যা আই ॥ ৫৩৫

কামাখ্যা দেৱীৰ
মঠ পুনৰ্নিৰ্মাণ

গুনিয়া সবাৰ মনে আনন্দিত ভৈলা ।
মেঘামুকহুমক আনি ছয়ো আজ্ঞা কৈলা ॥
বোলে লৈও এতিহ্মণে সৈন্তক জঁটাই ।
নীলাচলে দেৱী মঠ সজায়োক যাই ॥ ৫৩৬

ৰজা আদেশ যেতিহ্মণে গুনিলন্ত ।
মেঘামুকহুমক তবে মতাই নিলন্ত ॥
শিল্পাকুটি সূতাৰ বাঢ়াই শিল্পকাৰ ।
চুনেবী সোনাৰী আৰু কমাৰ কুমাৰ ॥ ৫৩৭

অসংখ্য পদাভিগণ কবি এক ঠাই ।
বোলে নীলাচলে মঠ সজায়োক যাই ॥
বাজাব আদেশ শুনি মেঘামুকুটম ।
অসংখ্য পদাতি সৈন্য করিয়া নিয়ম ॥ ৫৩৮

বাজাক প্রণামি নীলাচলক গৈলন্ত ।
প্রথমতে গৌসানীক পূজা কবাইলন্ত ॥
প্রথমে শিলাব মঠ নির্মাণ করিলা ।
এক বাত্রি থাকি সিতো খসিয়া পবিলা ॥ ৫৩৯

পুনরপি সেহি মঠ নির্মাণ করন্ত ।
বজনী অন্তরে পুহু খসিয়া পবন্ত ॥
দেখিয়া সবাব মনে ভৈলন্ত বিস্ময় ।
কোন দোষ গুণে হেন ভৈল বিপর্যায় ॥ ৫৪০

এহি বুলি মুকুটমে বান্ধিবে এবিলা ।
ব্রাহ্মণ আনিয়া পূজা কবাইবে লাগিলা ॥
সপ্ত দিন হবিষ্য করিয়া ধরি ব্রত ।
এতেকে পার্বতী দেখা দিলন্ত স্বপ্নত ॥ ৫৪১

দেবী বোলে পূর্বে মঠ যবনে ভাজিলা ।
আক কলিযুগ আসি আপুনি মিলিলা ॥
এতেকে শিলাব মঠ হুহিকন্ত ভাল ।
কুমাৰে পাগোক ইটা বান্ধি অগ্নিশাল ॥ ৫৪২

সেহি ইটা আনি তদ্রিঃ হৃতত ভাজিবি ।
কবাল পাগিয়া মঠ নির্মাণ করিবি ॥

ইটাৰধাৰা
কামাখ্যাৰ মন্দিৰ
নিৰ্মাণ

এহি বুলি মহেশ্বৰী ভৈলা অস্তুৰ্ধান ।
চেতন লভিয়া মেঘা ভৈলা দিব্য জ্ঞান ॥ ৫৪৩

কুমাৰ আনিয়া ইটা সজাইবাক দিলা ।
পাগিয়া ইটাক আনি ঘূতত ভাজিলা ॥
কৰাল পাগিয়া পুহু ভৈলা সারধান ।
মুম্বয় মঠ তবে কৰিলা নিৰ্মাণ ॥ ৫৪৪

ছয় মাস মানে মঠ য়েবে বান্ধা ভৈলা ।
তেবে নৃপতিৰ ঠাই দূতক পঠাইলা ॥
দূতে গৈয়া কহিলন্তু নৃপতিৰ আগে ।
মঠ বান্ধা ভৈল আজ্ঞা কৰা যেন লাগে ॥ ৫৪৫

নৰনাৰায়ণ আৰু
চিলাৰাইৰধাৰা
কামাখ্যা দেৱীৰ মঠ
প্ৰতিষ্ঠা আৰু
পূজা

তেবে নৃপতিৰ মন আনন্দিত হৈলা ।
উচৰ্গা কৰিবে ছয়ো ভাই চলি গৈলা ॥
বিধিৱতে মঠক প্ৰতিষ্ঠা কৰাইলন্তু ।
যতেক দক্ষিণা দিলা নাহি আদি অস্ত ॥ ৫৪৬

মহিষ ছাগল হংস মৎস্য পাৰৱত ।
হৰিণ কচ্ছপ বলি উপহাৰ যত ॥
পূজা কৰাইলন্তু চতুষ্টি উপচাৰে ।
সপ্ত দিন আছে দুই ভাই নিবাহাৰে ॥ ৫৪৭

তিনি লক্ষ হোম দিলা এক লক্ষ বলি ।
সাত কুড়ি পাইক দিলা কৰি তাম্ৰফলি ॥
সুৱৰ্ণ বজ্জত তাম্ৰ কাংস্ত পাত্ৰচয় ।
অখণ্ড প্ৰদীপ উৰ্চগিলা মনোময় ॥ ৫৪৮

দৰঙ্গ বাজবংশাৱলী

দিনে দিনে পাঠ হোম পূজা কৰিবন্ত ।
প্রতিদিনে পঞ্চ পুৰা চাউল লগাইবন্ত ॥
বিজ ভূমি গ্রাম শস্য সমে উচৰ্গিলা ।
তাল যন্ত্ৰ শস্ত্ৰ ঘণ্টা বাত্ৰ সব দিলা ॥ ৫৪৯

দণ্ড ছত্ৰ সিংহাসন শ্বেত যে চামৰ ।
উচৰ্গা কৰিলা নাৰায়ণ নৃপবৰ ॥
ব্ৰাহ্মণ দৈৱজ্ঞ নট ভাট তাঁতী মালী ।
কমাৰ কঁহাৰ বাঢ়ই ধোবা সালেই তেলী ॥ ৫৫০

সোণাৰী কুমাৰ হিৰা কৈবৰ্ত চমাৰ ।
মুচিয়াৰ হাৰী আদি দিলা নিবন্তৰ ॥
সাক্ষোপাক্ষে ধন দিলা পচিশ হাজাৰ ।
আপোনাৰ প্ৰতিমাক সজাইলা শিলাৰ ॥ ৫৫১

বোলে গৌসানীৰ পূজা প্ৰথমে কৰিব ।
গৌসানীৰ প্ৰসাদ আমাক আগে দিব ॥
এহিমতে নাৰায়ণে কৰি নিবন্ধন ।
দণ্ডৱতে প্ৰণমিলা দুৰ্গাৰ চৰণ ॥ ৫৫২

প্ৰদক্ষিণ কৰিলন্ত এক শত বাৰ ।
সহশ্ৰেক নাম জপি থাকিল দুৰ্গাৰ ॥
সেহি নিশা সাক্ষাত ভৈলেক ভগৱতী ।
হুই ভাতৃ কৰজোৰে কৰিলন্ত স্তুতি ॥ ৫৫৩

গৌসানী বুলিলা পুতা নকৰিবি ভয় ।
চাৰিও দিশত হুইবো হৈবেক বিজয় ॥

এহি বুলি অন্তৰ্ধান ভৈলা দেৱী আই ।
 প্ৰভাতে উঠিয়া স্নান কৈলা ছয়ো ঠাই ॥ ৫৪
 নিত্য নৈমিত্তিক কৰ্ম কৰি অৱসান ।
 ভোজন কৰায়া ত্ৰাহণক দিলা দান ॥
 মেঘামুকুটমক বটা বাহন দিলন্ত ।
 তেবে ছই ভাই নিজ দেশক গৈলন্ত ॥ ৫৫

কামাখ্যা নাটমন্দিৰৰ ফলি

“লোকানুগ্ৰহকাৰকঃ কৰুণয়া প্ৰাৰ্থোধনুৰ্বিভয়া
 দানেনাপি দধৌচিকৰ্ণ সদৃশো মৰ্য্যাদয়াস্তোনিধি ।
 নানাশাস্ত্ৰবিচাৰচাক্ৰবিতঃ কন্দৰ্পকপোজ্জলঃ
 কামাখ্যাচৰণাৰ্চকোবিজয়তে শ্ৰীমল্লদেৱনৃপঃ ॥
 প্ৰাসাদমদ্ৰিহিহিতুশ্চৰণাবিন্দ ভক্ত্যা কৰোতু
 দহুজ্ঞো বৰনীলশৈল্যো ।
 শ্ৰীশুৱদেৱইমমুল্লসিতোপলেন শাকে তুৰঙ্গগজ-
 বেদশশাঙ্কসংখ্যে ॥
 তস্মৈব প্ৰিয়সোদৰঃ পৃথুযশাবীৰেভ্ৰমৌলিস্থলী,
 মাণিক্যং ভজমান কল্পবিটপী নীলাচলে মঞ্জুলং ।
 প্ৰাসাদং মুনিগবেদশশভৃংশাকে শিলাবাজিভিঃ
 দেৱীভক্তিমতাস্থবো বচিতবানশ্ৰীশুৱপূৰ্বধ্বজঃ ॥”

পদ

শুনিয়োক সভাসদ ৰাজ্যৰ চৰিত্ৰ ।
 নবনাবায়ণ ৰাজ্য পৰম পবিত্ৰঃ ॥
 ধৰ্ম্মভেসে মতি অধৰ্ম্মত মতি নাই ।
 নাবায়ণ অংশে জন্মিছন্ত ছই ঠাই ॥ ৫৬

অলমীয়া ভাষাত কলিযুগে মনুষ্য সবারে চিন্তি হিত ।
 শাস্ত্রাদি বচনা শাস্ত্র সমস্তর গ্রন্থ কবাইলা বিদিত ॥
 কবিবলৈ বাজাজ্ঞ ব্যাকর্ণর গ্রন্থ বঙ্গমালা কবাইলন্ত ।
 যতেক কবাইলা পদ নাহি আদি অন্ত ॥ ৫৫৭

নবনাৰায়ণৰ
 প্রজাহিতকৰ
 কাম

বিপ্র শূদ্র চাণ্ডালেও পড়ে যত্ন করি ।
 নহৈবেক বাজা নবনাৰায়ণ সবি ॥
 আলি মঠ পুথুরি কবাইলা ঠাই ঠাই ।
 যত বৃক্ষ বোরাইলন্ত আদি অন্ত নাই ॥ ৫৫৮

অন্নশালা পানীশালা কবাই দেশে দেশে ।
 ভোজন কবন্ত তাতে অতিথি নিশেষে ॥
 হেন বাজা চবিত্র গুনিতে অমুপাম ।
 পাতেক চাবোক ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ৫৫৯

ইন্দ্রবজ্জা ছন্দ

গুনিয়োক অনন্তবে কথা ।
 নবনাৰায়ণে কবিল যথা ॥
 আপোনার গৃহ ছয়ো পাইল ।
 শির পার্বতীক চিন্তিয়া বৈল ॥ ৫৬০

কবিলন্ত যজ্ঞ বলি বিধান ।
 বিপ্র দৈবজ্ঞক কবিল দান ॥
 নাহিকে দুর্ভিক্ষ মৰক মাৰি ।
 শস্য মৎস্য ঘাই নিতাস্তে বাঢ়ি ॥ ৫৬১

প্রজ্ঞাৰ পিৰীতি বাঢ়য় নৱ ।
 দিনে দিনে বৃদ্ধি বঙ্গ উৎসৱ ॥
 বিপ্ৰসবে কৰে বেদক ধ্বনি ।
 দৈৱন্তে থাকয় গ্ৰহক গণি । ৫৬২

বৈষ্ণৱে থাকয় নামক ধৰি ।
 নটে ভাটে থাকে কীৰ্তন কৰি ॥
 যবনে ফাৰ্ছি কৰে কোৰাণ ।
 স্বধৰ্মত পৰে নিচিস্তে আন ॥ ৫৬৩

বাণিজ্যক গণে বাণিজ্য কৰে ।
 কৃষকৰ নিতে আনন্দ চৰে ॥
 ৰাজা নিতে কৰে মহোৎসৱ ।
 এহি মতে বাঢ়ে আনন্দ নৱ ॥ ৫৬৪

নবনাৰায়ণৰ প্ৰতি এহি ৰূপে আছে বৰিষেক ।
 সম্ৰাট আকবৰৰ চিঠি গোঁড়ৰ পাংছাৰ মাক মৰিলেক ॥
 তাৰ দুই বৰ্ষ অনন্তৰে ।
 শুনিলন্ত পাংছা একাবৰৰে ॥ ৫৬৫

সন্ন্যাসীক পঠাই কাকত লেখি ।
 নাৰায়ণ সমে কৰিলা সখী ॥
 শুনিয়ে সখি মোৰ সন্মত ।
 গোড় পাংছা গোট আছে মধ্যত ॥ ৫৬৬

আসন্তোক সখী পূৰ্বপৰা ।
 যেনে যাই গোড় পাংছা মাৰা ॥

সসৈন্য জৰ্জাই মঞি যাইবো ।
পচিমৰপৰা খেদি পাইবো ॥ ৫৬৭

ছুয়ো দলে তেবে দিবোহো ধাৰী ।
গৌড়ৰ পাংছাক পেলাইবো মাৰি ॥
তেবে ছইকো ছয়ো পাইবো লাগ ।
লৈবো ৰাজ্য কৰি সমভাগ ॥ ৫৬৮

সেহি পত্ৰ চাই চিলাৰাই ।
নৃপতিৰ আগে দেখাইলা যাই ॥
শুনিয়া নৃপতি পত্ৰৰ জান ।
সন্মাসীক কৰি বহু সন্মান ॥ ৫৬৯

আকবৰ আৰু নৰ- হৈব ৰণ বুলি আদেশিলা ।
নাৰায়ণ উভয়ে পাংছাক লাগিয়া কাকত দিলা ॥
সমবেত শক্তিতে বোলে আসন্তোক সখী আমাৰ ।
গৌড়ৰাজ্য জয় গোড়ৰ পাংছাক দিবোহো ধাৰ ॥ ৫৭০

গৌড়ক মাৰিতে মোহোৰো মতি ।
সখীয়ো কহিলা তাক সম্প্ৰতি ॥
এহি কথা পত্ৰে লিখন কৰি ।
শিকাইলা দূতক শাস্ত্ৰানুসৰি ॥ ৫৭১

সন্মাসীৰ লগে পঠাইলা দূত ।
পাংছা আগে লিখা দিলা প্ৰস্তুত ॥
দেখিয়া পাংছাৰ আনন্দ ভৈলা ।
যুদ্ধক লাগিয়া আৰম্ভ কৈলা ॥ ৫৭২

বুলিলা দূতক পাংছায়ে চাই ।
 সখীৰ আগত কহিবি যাই ॥
 বণৰ সম্ভাৰ মিলাইলো আজি ।
 দেখ বথ যত গজ বাজী ॥ ৫৭৩

বাজা মানসিংহ পঠাইবো মগ্ৰি ।
 সখীৰ আগত জনাইবি তগ্ৰি ॥
 এহি বুলি দূতক সন্তোষি মন ।
 পঠাইলন্তু দিয়া বটাবাহন ॥ ৫৭৪

পাংছায়ে দূতত কহিলা যত ।
 নিশেবে জনাইলা ভূপ আগত ॥
 শুনিয়া রাজাৰ আনন্দ ভৈলা ।
 ভাতৃক সম্বুদ্ধি বুলিবে লৈলা ॥ ৫৭৫

শুন ভাতৃ মোৰ চিলাবাই ।
 যুদ্ধৰ সম্ভাৰ মিলায়ো যাই ॥
 গৌসানীৰ পূজা কৰায়ে আগে ।
 তেবেসে যুদ্ধক যাইবাক লাগে ॥ ৫৭৬

বাজাৰ আদেশে যুববাজ ।
 মন্ত্ৰীক আনিয়া পাতি সমাজ ॥
 সমস্ততে কৈলা আজ্ঞা শুনাই ।
 শীঘ্ৰে সাজ কৰা যুদ্ধক যাই ॥ ৫৭৭

শুনিয়া আদেশ মন্ত্ৰীগণে ।
 দূতগণ পাঞ্চি দিলা তেখনে ॥

প্রথমে পূজার সজ্জাৰ আনি ।
 তিনি দিন পূজি ঠাকুবাণী ॥ ৫৭৮

দিলন্ত অনেক বলি বিধান ।
 হোম যজ্ঞ কৰি অৱসান ॥
 যেবে মহামায়া তুষ্ট ভৈলা ।
 তেবেসে বণক চলিয়া গৈলা ॥ ৫৭৯

হয় হস্তী প্রজা অসংখ্য যাই ।
 অনেক মঙ্গল বাঢ় বজাই ॥
 পাইলন্ত গৌড়ৰ সমীপ যেবে ।
 নাৰঙ্গচা পাংছাই যুঝিলা তেবে ॥ ৫৮০

দিল্লীৰ পাংছা সেহি সময় ।
 চতুৰঙ্গ দলে যুঝিবে যাই ॥
 মানসিংহ নামে বাজাক দিলা ।
 সৈন্য লৈয়া তেহে যুদ্ধে চলিলা ॥ ৫৮১

গৌড় পাংছাৰ
 পৰাজয় আক
 পলায়ন

গৌড়ৰ পাংছাক দিলন্ত ধাৰী ।
 অনেক লোকক পেলাইলা মাৰি ॥
 লাগিল মহিম ছয়ো দলৰ ।
 হবাইলা চুকতি গৌড় পাংছাৰ ॥ ৫৮২

পলাই গৈলন্ত ফিৰিঙ্গ দেশে ।
 ভঙ্গ ভৈলা গৌড় প্রজা নিশেষে ॥
 নবনাৰায়ণ চিলাবাই ।
 মানসিংহ সমে এক ঠাই ॥ ৫৮৩

হুয়ো দলে ভৈল মিত্ৰৱৰ্তি ।
 কোচ আৰু বিভাগিয়া ৰাজ্য লৈল সম্প্ৰতি ॥
 মোগল সাম্ৰাজ্যৰ মধ্যত গঙ্গাক সীমা কৈল ।
 সীমা নিৰ্ধাৰণ মানসিংহ ৰাজ্য দিল্লীক গৈল ॥ ৫৮৪

বেহাৰৰ পৰা দূত গৈলন্ত ।
 যুবৰাজৰ পুত্ৰ জয় ৰাজ্যৰ আগত বাৰ্তা কৈলন্ত ॥
 জন্মিলন্ত পুত্ৰ যুবৰাজৰ ।
 শুনিয়া আনন্দ ভৈলা অপাৰ ॥ ৫৮৫

চিনাকোনীয়া ব্ৰাহ্মণক নিলা ।
 পুত্ৰ-জন্মৰ বাবে কনক অঞ্জলী দান দিলা ॥
 যুবৰাজৰ দান আৰো চিনাকোনা নামে গ্রাম ।
 দক্ষিণা দিলা ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি নাম ॥ ৫৮৬

অনেকক দান দিলন্ত যত ।
 তান সংখ্যা আমি কহিবো কত ॥
 শুনियो সমস্তে সভাসদ ।
 বৈষ্ণৱ ৰাজ্যৰ ইতো পদ ॥ ৫৮৭

বৈষ্ণৱ বিষ্ণুৰ একে নাম ।
 জানি সবে বোলা ৰাম ৰাম ॥

লেচাৰী

অনন্তবে যুবৰাজ বৰ, গঙ্গাৰ তীৰতে উঠি জৰ,
 ওলাইলন্ত গুটি সবে শৰীৰক ছানি ।
 চিলাৰাইৰ বসন্ত এবিলন্ত অন্ন জলাহাৰ, ৰাজ্যে বিসম পাইল গাৰ,
 মনত চিন্তিলা গঙ্গাদেৱী ঠাকুৰাণী ॥

মনে বোলে আয়ু ক্ষীণ ভৈলা, জানিলো ঈশ্বরে আজ্ঞা কৈলা,
মোর এহি বেঙ্গি নাহি জানো প্রতিকার ।
নাহি কয় একো সুখ শাস্তি থিব কবিলন্ত গুণি গাষ্টি
মনে মাধৱ চরণে কষিলা সাৰ ॥ ৫৮৮

শুনিয়োক দদা নাৰায়ণ, মোহোর অৱশ্যে হৈবে মৰণ,
সম্পিলো তোমাত উপজিছে পুত্ৰখানি ।
হৰি হৰি কিনো ভৈল অসুখ, নেদেখিলো নিজ পুত্ৰমুখ,
পালিবা পুত্ৰক আপুনাৰ যেন জানি ॥
গো ব্রাহ্মণৰ কৰিবা পতি, যেনে তুষ্টে থাকে ভগৱতী
তাকেসে কৰিবা নকৰিবা আন মন ।
মোক লাগি শোক এৰিয়োক, চলোঁ অজি মঞি পৰলোক,
কৰিলা আদেশ মোক দেৱনাৰায়ণ ॥ ৫৮৯

এহি বুলি গজ্ঞা জলে নামি চিন্তিলন্ত সনাতন স্বামী,
নাৰায়ণ বুলি ত্যজিলন্ত পঞ্চপ্ৰাণ ।
চিলাবায়ব শুক্ল হংসৰূপে জীৱ গৈলা, অক্ষয় স্বৰ্গক গৈয়া পাইলা,
স্বত্ব নাৰায়ণ দেৱে দিলা আপোনাৰ থান ॥
ভাতৃৰ সুকৃতি দেখিয়া ৰাজা, আনন্দিত ভৈলা অনেক প্ৰজা,
সবে জয় জয় কবিলন্ত জয়ধ্বনি ।
অনেক মঙ্গল বাণ বজাই, অগৰু চন্দনে দাহ কৰাই,
আকাশ লজিয়া উঠিয়া গৈলা অগনি ॥ ৫৯০

নৰনাৰায়ণৰ কৰাইলন্ত দশ পিণ্ডদান, দূত পাঞ্চি দিলা থানেথান,
দান-দক্ষিণ্য জব্যক অনাই কুষোৎসৰ্গ কৰাইলন্ত ।
অলেশ কৰিয়া দান দিলা, বিপ্ৰ বৈষ্ণৱক সন্তোষিলা,
দক্ষিণাৰ লেখা জোখা নাহি আদি অন্ত ॥

বিপ্রক ভুজ্জাইলা হুঙ্ক ফল, জ্ঞাতিক দিলন্ত অন্ন জল,
অদবিদ্র ভৈলা হুখী ভিন্ধু দেশাস্তবী ।
কাৰ্য্যৰ কৰিয়া সমাপতি, গৃহক আসিলা নবপতি,
তিনি দিন কান্দি আছিলন্ত শোক কৰি ॥ ৫৯১

হা হা প্রাণভাই চিলাবাই মোক এৰি গৈলা কোন ঠাই,
তুমি অবিহনে দিনতে দেখো আন্ধাৰ ।
কোনে আগে যাইব বণে বনে, আনন্দ কৰিব কাৰ সনে,
প্রাণভাই বুলি মাঠোঁ কাক বাৰম্বাৰ ॥
শুনিয়েক যত সভাসদ, বৈষ্ণৱ ৰাজ্যৰ ইতো পদ,
বিষ্ণু বৈষ্ণৱৰ নাহি কয় ভিন্ন ভাৱ ।
জানি সবে আন পৰিহৰা, কৃষ্ণৰ চৰণ মনে ধৰা,
ডাকিয়া সমস্তে ঘূষিয়েক হৰি হৰি ॥ ৫৯২

পদ

চিলাবায়ৰ বুযোৎসৰ্গ দক্ষিণা দিলন্ত ।
পশ্চিম দেশৰপৰা সেহি শুক্ল যশ দশো দিশক গৈলন্ত ।
নাৰায়ণ চক্ৰৱৰ্তীৰ সেহি শুক্ল যশ শূনি পঢ়িমৰ পৰা ।
আগমন আসিল ব্ৰাহ্মণ এক তৰ্কঅলঙ্কাৰ ॥ ৫৯৩

নাৰায়ণ চক্ৰৱৰ্তী জানা তান নাম ।
পৰম পণ্ডিত সৰ্বগুণে অল্পপাম ॥
ৰাজ্যৰ দ্বাৰত বৈয়া শ্লোক পঢ়িলন্ত ।
নৃপতিক আনন্দতে আশীষা দিলন্ত ॥ ৫৯৪

দ্বারীক বোলন্ত শুনিয়োক দ্বাৰপাল ।
নৃপতিৰ আগে বার্তা জনাও সকাল ॥
আথে বেথে দ্বারী গৈয়া জনাইলা রাজ্যত ।
আসিছে নাৰাণ তেল দ্বাৰক সাক্ষাত ॥ ৫৯৫

ৰাজ্য বোলে দ্বারী তঞি যাওক এখনে ।
মুখ বান্ধি ভণ্ডাৰত থৈয়োক যতনে ॥
হেন শুনি দ্বারী তথা নাথাকিলা বই ।
ব্রাহ্মণৰ মুখে বান্ধ দিলা শীঘ্র গই ॥ ৫৯৬

ভণ্ডাৰত বন্দী কৰি থৈলা ব্রাহ্মণক ।
পুনৰ্বাৰ দ্বারীও গৈলন্ত দ্বাৰক ॥
সেহি বাত্ৰি ব্রাহ্মণ থাকিল ভণ্ডাৰত ।
দেড় পৰ বেলা ভৈলা আনকা দিনত ॥ ৫৯৭

সেয়া পূজা কৰিলন্ত ৰাজ্য কৰি স্নান ।
সেহি সময়ত ভণ্ডাবীয়ে দিলা জান ॥
বোলে মহাৰাজ্য আজু ভণ্ডাৰৰ কাছে ।
মুখবন্ধে ব্রাহ্মণেও মৰন্তেমে আছে ॥ ৫৯৮

হেন শুনি নৰেশ্বৰ বিস্ময় ভৈলন্ত ।
কমনে ব্রাহ্মণ মৰে বুলি পুছিলন্ত ॥
ভণ্ডাবী বোলয় শুনিয়োক নৰেশ্বৰ ।
নাৰায়ণ চক্ৰৱৰ্তী পচিম দেশৰ ॥ ৫৯৯

তৰ্ক অলঙ্কাৰ বিপ্র দ্বাৰে আছে বৈয়া ।
দ্বারী মুখ বান্ধিলন্ত ৰাজ আন্তা কৈয়া ॥

বন্দী কৰি থোৱাইলন্ত ভণ্ডাবৰ কাছে ।
সেহিটো ব্ৰাহ্মণ আয়ু মৰন্তেসে আছে ॥ ৬০০

নৰনাৰায়ণৰ
খেদ

শুনি নৃপতিৰ মনে বিস্ময় ভৈলন্ত ।
মুখ মেলাই ব্ৰাহ্মণক শীত্ৰে নিয়াইলন্ত ॥
বাজা বোলে বিষ্ণু বিষ্ণু কৃষ্ণ ভৱহাৰি ।
পাপ কৰাইলন্ত মোক অজ্ঞান ছুৱাবী ॥ ৬০১

এহি বুলি ব্ৰাহ্মণক কৰিলা সন্মান ।
তুই শত সূৰ্ণক কৰিলন্ত দান ॥
পাঞ্চ সহস্ৰেক ৰূপ দিলা ভাল চাই ।
অপৰাধ ক্ষমা মোক ব্ৰাহ্মণ গোঁসাই ॥ ৬০২

দাস দাসী দিলা আনো বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ।
নিজ দেশে গৈলা চলি বিপ্ৰ পুনৰ্বাৰ ॥
প্ৰায়শ্চিত্ত ভৈলা বাজা অজ্ঞান দোষৰ ।
আগন্তুক চিন্তা কৰিলন্ত নিৰন্তৰ ॥ ৬০৩

সত্ৰ-দেৱাল
স্থাপন

গোড় কামৰূপে যত পণ্ডিত আছিল ।
সমস্তকে আনি সত্ৰ দেৱাল পাতিলা ॥
বোলে বিপ্ৰ পণ্ডিত সমস্তে শুনিয়োক ।
কলিৰ যুগত বুদ্ধি হৈব ভয় শোক ॥ ৬০৪

নৰনাৰায়ণৰদ্বাৰা
পুৰুষোত্তম
ভট্টাচাৰ্যক
বহুমালা ব্যাকৰণ
ৰচনা কৰিবলৈ
নিৰ্দেশ প্ৰদান

অল্প আয়ু অল্প বুদ্ধি হৈবেক নিঃশেষ ।
লোপ হৈব পূৰ্ব শাস্ত্ৰ গ্ৰন্থাদি বিশেষ ॥
শুনিয়ো পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্য্য দ্বিজ ।
কৰিয়োক বহুমালা ব্যাকৰণ নীজ ॥ ৬০৫

বাম সবস্বতীক
মহাভাৰতৰ পদ
কৰিবলৈ নিৰ্দেশ
প্ৰদান

সম্প্ৰতিকে ত্ৰীয়ে শূত্ৰে পঢ়িব যতনে ।
কিছু শেষ ভৈলে পঢ়িবক বিপ্ৰগণে ॥
শুনিয়োক আজ্ঞা মোৰ বামসবস্বতী ।
ভাৰতৰ পদ তুমি কৰিয়ো সম্প্ৰতি ॥ ৬০৬

আক আছে সপ্তকাণ্ড বামায়াণ যত ।
শ্লোকক ভাজিয়া পদ কৰিয়ো সাম্প্ৰত ॥
অষ্টাদশ পুৰাণৰ কৰিয়োক পদ ।
আকে শূনি নৰলোকে পাইব পৰম্পদ ॥ ৬০৭

শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰতি
নবনাৰায়ণৰ
নিৰ্দেশ

শুনিয়ো শঙ্কৰ তুমি ভক্ত মহাজন ।
বাঢ়য় কঙ্কৰ পদ কৰা নিবন্ধন ॥
হৰিৰ ভক্তিক তুমি কৰিয়ো প্ৰচাৰ ।
হৰি ভজি নৰে হোক সংসাৰৰ পাৰ ॥ ৬০৮

শ্ৰীধৰ, বকুলকায়স্থ
আদিৰ প্ৰতি
নিৰ্দেশ

শুনিয়ো শ্ৰীধৰ তুমি মোৰ বাক্য ধৰা ।
জ্যোতিষক ভাজি তুমি সাধ্যখণ্ড কৰা ॥
বকুল কায়স্থ তুমি ভাজা লীলাৱতী ।
অল্পতে বুজয় যেন কায়স্থে সম্প্ৰতি ॥ ৬০৯

এহি মতে পণ্ডিত সবক বুলিলন্ত ।
তেবে কলি যুগে শাস্ত্ৰ লোপ নহৈৱন্ত ॥
ভাল বুলি প্ৰশংসা কৰিলা সৰ্বজন ।
ভাগে ভাগে গ্ৰন্থ কৰিলেক নিবন্ধন ॥ ৬১০

সেহি গ্ৰন্থ নিয়া সবে ৰাজাক দেখাইলা ।
তাক চাই মহাৰাজা আনন্দক পাইলা ॥

পণ্ডিত সবক পাচে কৰিলা সন্মান ।
ধন বস্তু বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিলা দান ॥ ৬১১

সমস্তকে পঢ়াইলন্তু কৰিয়া দণ্ডিত ।
স্ত্রী শূদ্ৰ আদি সবে ভৈলন্তু পণ্ডিত ॥
দেৱ দামোদৰ আদি সন্ত বাঢ়জন ।
ধৰ্ম প্ৰকাশিলা সবে অৱন কীৰ্তন ॥ ৬১২

শিষ্যগণে সৎসঙ্গত ভকতি কৰন্তু ।
তুষ্টি চিত্ত গুচি সবে বৈষ্ণৱ ভৈলন্তু ॥
ধৰ্ম শিক্ষা দিয়া ৰাজা পালি নিজ প্ৰজা ।
সেহি দিনা ধৰি নাম ভৈলা ধৰ্মৰাজা ॥ ৬১৩

বঘুদেৱ

চিলাৰায়ৰ পুত্ৰ নাম ভৈলা বঘুদেৱ ।
বলে বীৰ্য্যে ৰূপে গুণে সম নাহি কেৱ ॥
নৃপতিয়ো দায়া কৰে পুত্ৰতো অধিক ।
একাসনে ভুঞ্জে শোৱে আৰো কৈবো কিক ॥ ৬১৪

অনন্তৰে আসি ভৈলা কিশোৰ বৎসৰ ।
চুই কন্যা আনি বিহা দিলা নৃপবৰ ॥
বঘুদেৱৰ মাতৃ বোলে শুনियो বোপাই ।
আজু দিনে নৃপতিক সেবিতে জুৱাই ॥ ৬১৫

মাতৃ বাক্যে কন্যা সঙ্গে লৈয়া বঘুদেৱ ।
নৃপতিৰ পাৱে পৰি কৰিলন্তু সেৱ ॥
দৰাকন্যা চাই ৰাজা প্ৰাশংসিলা ভালা ।
আলীৰ্বাদ কৰিয়া মুণ্ডৰ দিলা মালা ॥ ৬১৬

মাকে শুধিলন্ত বাপু কি দিলা ৰাজাই ।
 ৰঘুদেৱে বোলে মাতৃ একো দিয়া নাই ॥
 পিন্ধা মালা ব্যতিৰেকে কিছো নাহি আৰ ।
 মাতৃ বোলে নিষ্টে তোক দিলা ৰাজ্যভাৰ ॥ ৬১৭

দেখে দেশে বাচি বাচি ভাল কছা চাই ।
 নৰনাৰায়ণৰ পুত্ৰ ছয় কুড়ি বিবাহ কৰাইলা ৰঘুৰাই ॥
 জন্ম কতিপয় দিনে নৰনাৰায়ণ নৃপবৰ ।
 পুত্ৰ এক জন্মিলন্ত পৰম সুন্দৰ ॥ ৬১৮

মহামহোৎসৱ ভৈলা আনন্দ অপাৰ ।
 ধেনু দান দিলা ৰাজা দূতয় হাজাৰ ॥
 ধন ৰত্ন দিলা যত লেখা জোখা নাই ।
 দৈৱন্ত ব্ৰাহ্মণগণ অনাইলা মতাই ॥ ৬১৯

জাত কৰ্ম কৰি গণাইলন্ত অনুপাম ।
 লক্ষ্মীনাৰায়ণ গণি পঢ়ি লক্ষ্মীনাৰায়ণ থৈলা নাম ॥
 মাসেক অন্তৰে নাম কৰ্ম কৰাইলন্ত ।
 যতেক দক্ষিণা দিলা নাহি আদি অন্ত ॥ ৬২০

দ্বিতীয়াৰ চন্দ্ৰ যেন মতে বাঢ়ি যাই ।
 পৰম সুন্দৰ লক্ষ্মীনাৰায়ণ ৰাই ॥
 ৰঘুদেৱ কুমাৰৰ লগে ভৃত্যগণ ।
 এক দিনা বসি সবে কৰি আলোচন ॥ ৬২১

বোলে নৰনাৰায়ণ ৰাজা মহাশাস্ত্ৰ ।
 আপুন পুত্ৰক তেহে ৰাজা পাতিবন্ত ॥

এহি মন্ত্ৰণাক বঘুদেৱত জনাইলা ।

সমস্তে মিলিয়া পাচে উপাই এক পাইলা ॥ ৬২২

ভূত্যসববধাৰা
বঘুদেৱক কুমন্ত্ৰণা
দান

বোলে ফুটা যাওঁ বুলি জনাও বাজাত ।

কিছো সৈন্ত দিয়া জেঠা আমাৰ লগত ॥

অৰণ্য মাজত আছে অনেক অপাই ।

সৈন্ত দিয়া জেঠা ফুটা ভুঞ্জিবাক যাই ॥ ৬২৩

সেহি কথা বঘুদেৱে নৃপতিত কৈলা ।

দিলা সৈন্ত লৈয়া ফুটা ভুঞ্জিবাক গৈলা ॥

দিন মান গৈলা নিশা ভৈলন্ত যথাত ।

সৈন্তগণ সন্ধে লৈয়া বহিলা তথাত ॥ ৬২৪

গহণ অৰণ্য মাজে বহিলা যেখন ।

নিশা ভাগে আবৰি ধৰিলা মশগণ ॥

সৈন্তগণে আবার কৰয় ঠাই ঠাই ।

সেহিবেলা আদেশ কৰিলা বঘুবাই ॥ ৬২৫

বোলে ভয় নকৰিবা যত সৈন্তগণ ।

মাৰিয়োক মশ সবে তিয়ায়া বসন ॥

বস্ত্ৰক তিয়াইলা সবে এহি হৌক বুলি ।

কোবায়া মশক সবে মাৰিলা সমূলি ॥ ৬২৬

বৰনগৰত বঘুদেৱৰ বীৰ মাটি দেখি তাতে বান্ধিলা নগৰ ।

বাজধানী স্থাপন বঘুদেৱ বাজাক পাতিলা নৃপবৰ ॥

বড়নগৰত যেবে বঘুদেৱ বৈলা ।

আত অনন্তৰে শুনা যেন কথা ভৈলা ॥ ৬২৭

ৰঘুদেৱ নাসিবাৰ দেখি নাৰায়ণ ।
 ৰঘুদেৱৰ ওচৰলৈ মনকষ্টে ৰহিলন্ত নকৰি ভোজন ॥
 নৰনাৰায়ণৰ দূত দূত সকলক তেবে দিলন্ত পঠাই ।
 প্ৰেৰণ শীঘ্ৰে আসন্তোক ৰঘুদেৱ ভতিজাই ॥ ৬২৮

দূতে গিয়া কহিলন্ত ৰাজাৰ আদেশ ।
 শীঘ্ৰে যাইতে আজ্ঞা কৰি আছন্ত বিশেষ ॥
 চলিয়োক মহাৰাজা বিলম্ব নকৰি ।
 তোমাক নেদেখি ৰাজা আছে কষ্ট কৰি ॥ ৬২৯

শয়নে ভোজনে এবিলন্ত অন্নপানী ।
 শীঘ্ৰে উঠা মহাৰাজা ৰাজ আজ্ঞা মানি ॥
 ৰঘুদেৱে বোলে দূত বাক্য শুনিয়োক ।
 মোক লাগি জেঠা দেৱ চিন্তা এৰন্তোক ॥ ৬৩০

বান্ধিলে নগৰ এথা মাটি ভাল পাই ।
 বেহাৰক লাগি মঞি নাযাইবো ছনাই ॥
 নাহি অপমান জ্যেষ্ঠ পিতৃৰ চৰণে ।
 আহিলোহোঁ মঞি ফুটা খাইবাৰ কাৰণে ॥ ৬৩১

ভাল মাটি দেখি এথা নগৰ বান্ধিলোঁ ।
 নাহি অপমান মঞি আপুনি ৰহিলোঁ ॥
 ইখনি নগৰ জ্যেষ্ঠ পিতৃৰ নিচয় ।
 সিখান আমাৰ আত নাহিকে সংশয় ॥ ৬৩২

ৰঘুদেৱৰদ্বাৰা
 কটকী বিদায়

এহি কথা কৈবা জ্যেষ্ঠ পিতৃৰ আগত ।
 মোক লাগি ক্ৰোধ নকৰয় যেন মত ॥

এহি বুলি কটকীক বিদায় দিলন্ত ।
বীৰ মাটি চাহিবাক আঞ্জা কবিলন্ত ॥ ৬৩৩

বাজাৰ আদেশে দূতে দশো দিশে গৈলা ।
যৈতে আছে বীৰ মাটি বিচাৰিবে লৈলা ॥
এক ডাল ঘিলা গাছ আছে অৰণ্যত ।
প্ৰজটি আছয় সিঙো অনেক বৃক্ষত ॥ ৬৩৪

তাহাৰ তলত এক মেণ্ডেপি আছন্ত ।
সম্পৰ্ক ধৰিয়া অৰ্দ্ধখান গিলিছন্ত ॥
দেখিয়া কহিলা দূতে বাজাৰ আগত ।
বোলে বীৰ মাটি পাইলোঁ শাস্ত্ৰৰ সন্মত ॥ ৬৩৫

নগৰ নিৰ্মাণ
কৰিবলৈ
ৰঘুদেৱৰ নিৰ্দেশ

শুনি নৃপতিৰ ভৈলা আনন্দ বিস্তৰ ।
বোলে এতিক্ষণে এথা সজায়ো নগৰ ॥
প্ৰথমতে দূতে যাই গৰ্ত খানিলন্ত ।
পুহু পুতিলাতো অৰ্দ্ধ মাটি ৰহিলন্ত ॥ ৬৩৬

নগৰ নিৰ্মাণ

ভাল পাই তেতিক্ষণে নগৰ সজাই ।
বাজাৰ আগত দূতে কহিলন্ত যাই ॥
হেন শুনি নৃপতিৰ মহাৰঙ্গ ভৈলা ।
ঘিলাজয়পুৰ নগৰৰ নাম থৈলা ॥ ৬৩৭

ফাল্গুন মাসত পূৰ্বফল্গুনী ঋক্ষত ।
মঙ্গল পূৰ্বকে বাজা ভৈলা গৃহাগত ॥
আত অনন্তৰে নবনাৰায়ণ বাজা ।
ছপাই আনিলা আপুনাৰ যত প্ৰজা ॥ ৬৩৮

বঘুদেৱক ধৰি কাৰ্জিক সম্বুদ্ধি ৰাজা বুলিলা বচন ।
 আনিবলৈ কাৰ্জিক যুদ্ধৰ সম্ভাৰে তঞি চল এতিক্ষণ ॥
 প্ৰতি নবনাৰায়ণৰ মাতি বঘুদেৱক আনিয়ো শীঘ্ৰ কৰি ।
 নিৰ্দেশ নাসে যদি ধৰি আনিবিহি বন্দী কৰি ॥ ৬৩৯

আজ্ঞা শুনি পাৰ কাৰ্জিক গৈলা তেতিক্ষণ ।
 সঙ্গত চলিলা অসংখ্যাত লোক জন ॥
 বঘুদেৱ ৰাজাৰ নগৰ পাইলা যাই ।
 কহিলন্ত জ্যেষ্ঠ পিতৃৰ আজ্ঞাক শুনাই ॥ ৬৪০

বোলে শীঘ্ৰে আসন্তোক পুত্ৰ বঘুদেৱ ।
 তাস্তপৰে মোৰ প্ৰিয়তম নাহি কেৱ ॥
 যদিবা মোহোৰ থানে নাহে শীঘ্ৰ কৰি ।
 তেবে তাক ধৰি আনিবাহা বন্দী কৰি ॥ ৬৪১

বঘুদেৱে বোলে কবি পিতৃৰ আগত ।
 কাৰ্জিক পৰাজয় সিঠাইক নাযাওঁ বৈলোঁ এহি নগৰত ॥
 হেন শুনি পাৰ কাৰ্জিক নগৰ বেঢ়িলা ।
 ক্ৰোধ কৰি বঘুদেৱে তাক যুদ্ধ দিলা ॥ ৬৪২

ৰণ ভঞ্জে সৈন্য সব পলাইলা লৱৰি ।
 ৰণত কাৰ্জিক বলে ৰাখিলন্ত ধৰি ॥
 বঘুদেৱে বোলে কাৰ্জিক আজি পাইলি কেন ।
 কাৰ্জিক বোলে মঞি পাৰ তুমি বড়ি সেন ॥ ৬৪৩

সিংহৰ আগত কিবা মুখকৰ টাই ।
 তোমাৰ আমাৰ ভৈলো তেনয় পৰাই ॥

কাৰ্জিৰ মুক্তি

শুনি বযুদেৱৰ আনন্দ ভৈলা মন ।
থুৱাই ধুৱাই বণ্টা দি পঠাইলা তেতিক্ষণ ॥ ৬৪৪

প্ৰাৰ্থনীয় পত্ৰ দিলা ৰাজ্যক লাগিয়া ।
প্ৰগতি পূৰ্বকে সৰ্ব দোষক মাগিয়া ॥
পত্ৰ লৈয়া পাৰ কাৰ্জি তেতিক্ষণে গৈলা ।
নৃপতিৰ আগে বাৰ্তা সবে খানি কৈলা ॥ ৬৪৫

বযুদেৱৰ প্ৰতি
নৰনাৰায়ণৰ
উদ্ভাৱত।

শুনি আনন্দিত ভৈলা নৰনাৰায়ণ ।
ভাতৃ তনয়ক কৰিলন্তু প্ৰশংসন ॥
কষ্ট মন এৰি ভৈলা আনন্দ হৃদয় ।
বোলে শুনিয়েক মোৰ পাত্ৰ মন্ত্ৰীচয় ॥ ৬৪৬

পুত্ৰবধু সমস্তক আন উলিয়াই ।
থৈয়ো নিয়া যথা আছে বযুদেৱ ৰাই ॥
ভগ্নাৱৰ ধন বস্ত্ৰ বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ।
ভোজনক লাগি দ্ৰব্য দিয়েক অপাৰ ॥ ৬৪৭

হস্তী ঘোড়া বৃষভ মহিষ দাসী দাস ।
পঠায়ো সবাকৈ বযু নৃপতিৰ পাশ ॥
ৰাজ্যৰ আদেশ শুনি পাত্ৰ মন্ত্ৰীগণ ।
ছয় কুড়ি মহাদৈক আনি তেতিক্ষণ ॥ ৬৪৮

দাস দাসী অসংখ্যাত বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ।
চতুৰঙ্গে দলে সৈন্য চলিল অপাৰ ॥
সুৱৰ্ণ ৰজত-হীৰা মণি মৰকত ।
দিলা আনো বস্ত্ৰ পুত্ৰবধুৰ লগত ॥ ৬৪৯

ভণ্ডাবে সহিতে ধাতু তখুল দিলন্ত ।
 তৈল্য লোন ভক্ষ্য ভোজ্য সবাকৈ নিলন্ত ॥
 বণৰ সম্ভাৰ যত অস্ত্ৰ শস্ত্ৰচয় ।
 সবাকৈ লৈলন্ত পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমস্তয় ॥ ৬৫০

সৈন্যৰ গিৰত টলবল বসুন্ধৰী ।
 কতিপয় দিনে পাইলা বিজয় নগৰী ॥
 বঘুদেৱ আগে গৈয়া ভৈলা উপসন্ন ।
 নমস্কাৰ কৰিলন্ত পাত্ৰ মন্ত্ৰীগণ ॥ ৬৫১

ৰাজাৰ আদেশ যত সমস্ত কৈলন্ত ।
 শুনি বঘুদেৱ ৰাজা আনন্দ ভৈলন্ত ॥
 ভাৰ্য্যা সমস্তক তৰে গৃহাগত কৈলা ।
 দ্রব্য সব ভাগে ভাগে ভণ্ডাৰত থৈলা ॥ ৬৫২

সৈন্য সমস্তক তৰে কৰাইলা ভোজন ।
 মন্ত্ৰী সমস্তক দিলা বসন ভূষণ ॥
 যতোক উৎসৱ ভৈলা আদি অস্ত্ৰ নাই ।
 মন্ত্ৰী সকলক পাচে দিলন্ত বিদাই ॥ ৬৫৩

বঘুদেৱৰ বাহিৰ-
 বন্ধ ৰাজ্য
 আক্ৰমণ

চৈত্ৰ যে বৈশাখ জ্যৈষ্ঠ তিনি মাস গৈলা ।
 বান পানী আসি সবে ৰাজ্যক বুৰাইলা ॥
 নৌকাক সজাই পাচে বঘুদেৱ ৰাই ।
 বাহিৰবন্ধ ৰাজ্য মাৰি আনিলেক যাই ॥ ৬৫৪

সেই বাৰ্তা পাচে নবনাৰায়ণে পাইলা ।
 সৈন্যে সমন্বিতে ধৰি নিবে লাগি আইলা ॥

চৰ মুখে এহি বাৰ্তা বধুদেৱে পাই ।
পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমস্তক আনিলা চপাই ॥ ৬৫৫

বোলে মন্ত্ৰীসব মোৰ মিলিল অমুখ ।
কোন জনে হৈব জ্যেষ্ঠ পিতৃৰ সমুখ ॥
কি কাৰ্য্য কৰি এহি দিয়োক যুগুতি ।
এহি বুলি সবাহাতে পুছিলো নৃপতি ॥ ৬৫৬

মন্ত্ৰিগণে বোলে আমি নেদেখা উপাই ।
যেহি লাগে তাকে কৰা আপোন ইচ্ছাই ॥
আত অনন্তৰে ৰাজ্য নবনাবায়ণ ।
তামুটনি গ্রামে থাকি কৰিলা ভোজন ॥ ৬৫৭

বীৰো কাৰ্জি দূতক পঠাইলা মহাবাই ।
কিমত ৰণুৱা আসন্তোক মোৰ ঠাই ॥
পাচে বীৰো কাৰ্জি বধুদেৱত জনাইলা ।
যেন মতে জ্যেষ্ঠ পিতৃ বুলিয়া পঠাইলা ॥ ৬৫৮

বধুদেৱৰ ভাৰ্যা-
সকল ৰণভূমিলৈ
নিবলৈ কাৰ্জিৰ
মন্ত্ৰণাদান

বধুদেৱে বোলে কাৰ্জি কি হৈবে উপাই ।
কেন মতে জ্যেষ্ঠ পিতৃ নিবতিয়া যাই ॥
কাৰ্জি বোলে মহাৰাজ্য এক বাক্য ধৰা ।
তযু ভাৰ্য্যা সকলক নিয়া আগ কৰা ॥ ৬৫৯

যুদ্ধ কাচে কাচি যোড়ে চৰি অশোৱাৰ ।
নৃপতিৰ আগে সবে দেউক পটোৱাৰ ॥
পাচে মঞি নৃপতিত কহিবো বৃজাই ।
যেন মতে ৰাজ্য নগৰক ফিৰি যাই ॥ ৬৬০

হেন শুনি ৰঘুদেৱ ৰজা ভৈলো মন ।
কাৰ্জিক বিদায় দিলা কৰি প্ৰশংসন ॥
ভাৰ্য্যা সকলক তেবে অনাইলা মতাই ।
জামা পাগ ইজাৰ পিন্ধাইলা ভাল চাই ॥ ৬৬১

খাণ্ডা বাক হাতে দিয়া তুলি ঘোটকত ।
বোলে জ্যেষ্ঠ পিতৃ আগে হোক উপগত ॥
এহি বুলি আদেশ কৰিলো মহাৰাই ।
যুদ্ধ কাচে ভাৰ্য্যা সব আসিলা ওলাই ॥ ৬৬২

নবনাৰায়ণ আগে দিলা পাটোৱাৰ ।
কাৰ্জিক সন্তুষ্টি ৰাজা সোধে বাৰম্বাৰ ॥
অলপ বয়স দেখোঁ দাড়ি গজা নাই ।
কমন চিপাহী আসি আছে মোৰ ঠাই ॥ ৬৬৩

কাৰ্জিবোলে মহাৰাজ আন কিছো নাই ।
তোমাৰেসে পুত্ৰবধূ আইল ইতো ঠাই ॥
ৰঘুদেৱে বোলে মোৰ নাহিকে বিৰতু ।
জ্যেষ্ঠ পিতৃ আইল যুদ্ধ কৰিবাব হেতু ॥ ৬৬৪

মোহোৰ নাহিকে শক্তি পিতৃৰ কাৰণে ।
যুদ্ধক চলোক ভাৰ্য্যা সব এতিক্ষণে ॥
এহি বুলি ভাৰ্য্যাগণ দিয়াছে পঠাই ।
যেহিতো উচিত তাকে কৰা মহাৰাই ॥ ৬৬৫

ৰাজা বোলে বিষ্ণু বিষ্ণু বিষ্ণু ৰাম হৰি ।
পুত্ৰবধূ সকলক যুঝো কেন কৰি ॥

এহিবুলি সোণোৱালী বস্ত্ৰ আনিজন্তু ।
আবোবান কৰি তাসন্ধাক ঢাকিলন্তু ॥ ৬৬৬

তাৰা সকলক লাগি দূত পঠাইলেক ।
নবনাৰায়ণ আৰু পুত্ৰবধূগণ মোৰ চলোক গৃহক ॥
বঘুদেৱৰ ৰাজ্যৰ সীমা নিৰ্ধাৰণ নকৰোহো ৰণ মণ্ডি বলে পাৰি আৰ্জি ।
সোণকোষ সীমা কৰি দিলোঁ ৰাজ্য বাৰ্জি ॥ ৬৬৭

পাচিম দেশৰ ৰাজা লক্ষ্মীনাৰায়ণ ।
পূবদিশে ৰঘুদেৱে কৰোক ভোজন ॥
সীমাক আগ্ৰহি যিটো অশ্বায় কৰয় ।
তাৰ ছত্ৰভঙ্গ হৈবে নাহিকে সংশয় ॥ ৬৬৮

ৰঘুদেৱ আগৈ এহি কথা কৈবা যাই ।
এহি বুলি ধান-চাউল থৈলেক দমাই ॥
বেহাৰক গৈলা নবনাৰায়ণ ৰাই ।
ৰঘুদেৱ বৈলা বড়নগৰ সোমাই ॥ ৬৬৯

আত অনন্তৰে কথা শুনা মহামতি ।
মৃগয়াৰ বাবে ৰঘুদেৱ গৈলা মৃগ মাৰিবাক প্ৰতি ॥
বঘুদেৱৰ মণিকূট গ্ৰামে তবে ভৈলা উপসন ।
সৰোবৰ আছে এক পৰম গহন ॥ ৬৭০

ওপৰত পিট পৰি আছে নিৰন্তৰে ।
তথাকে আসিলা ব্যাভ্ৰ জল ভুজিবাবে ॥
জলতে আছেয় ভয়ঙ্কৰ কূৰ্ম এক ।
ব্যাভ্ৰৰ চৰণে কামুৰিয়া ধৰিলেক ॥ ৬৭১

ব্যাঘ্রৰ গৰ্জনে পৃথী কৰে টলবল ।
মহাভয় ভৈল। তৰে মন্থয় সকল ॥
ৰাজা বোলে বাঘৰ গৰ্জনি শুনো কেন ।
বিচাৰি আশোক ব্যাঘ্ৰে কৰি আছে যেন ॥ ৬৭২

ৰাজাৰ আদেশ শুনি সৈন্য নিবন্তৰ ।
জাঠি জোঙ্গ খাণ্ডা বাক লৈলন্ত খাপৰ ॥
সৈন্যগণে বিচাৰিয়া দেখিলেক পাচে ।
বাঘক কচ্ছপে কামুৰিয়া ধৰি আছে ॥ ৬৭৩

দেখিয়া ৰাজাত সৈন্যে কহিলেক যাই ।
ধৰিছে কচ্ছপে ব্যাঘ্র আন কিছো নাই ॥
ৰাজা বোলে হানি খুচি সবে গৈয়া মাৰ ।
ৰাজাৰ আদেশে সৈন্য গৈলা পুনৰ্বাৰ ॥ ৬৭৪

সবে সৈন্যে হানি শাদূলক মাৰিলন্ত ।
জীৱন্ততে বেটি কচ্ছপকো ধৰিলন্ত ॥
ব্যাঘ্র ভৈল। অষ্টাদশ মুনিষৰ কোটা ।
কচ্ছপো ভৈলেক সেই অষ্টাদশ জোৰা ॥ ৬৭৫

দেখিয়া ৰাজাৰ মনে পৰম বিস্ময় ।
বোলে এহি বীৰ মাটি নাহিকে সংশয় ॥
বোলে আত পৰম ঈশ্বৰ স্থান আছে ।
এহি বুলি ৰাজা বিচাৰিবে লৈলা পাচে ॥ ৬৭৬

ঝাৰবন পৰ্বত পাহাৰ বিচাৰিলা ।
তথাতে পঞ্চম তীৰ্থ আপুনি দেখিলা ॥

তীর্থৰ সন্ধান

মণিকুট গণেশ্বৰ কেদাৰ কমল ।

গোকৰ্ণ অপূৰ্ণভৱ গৰুড় অচল ॥ ৬৭৭

কামেশ্বৰ বাৰাহৰ কুণ্ড ভয়ঙ্কৰ ।

এহি সব তীৰ্থক দেখিলা নিবন্তৰ ॥

মণিকুট মঠ পূৰ্বে শিলাৰ আছিল।

পাপিষ্ঠ যবনে আসি তাহাক ভাঙিলা ॥ ৬৭৮

তাহান গহ্বৰে মাধৱক দেখিলন্ত ।

বৰকাথ স্মৰকৰ-
ঘাৰা মঠ নিৰ্মাণ

তাক দেখি বহুদেৱে আনন্দ ভৈলন্ত ॥

বড়কাথ স্মৰকক বুজিলা বচন ।

শীঘ্ৰ কৰি মঠ আত কৰ নিবন্ধন ॥ ৬৭৯

মৌচিলৰ ধন যত লাগে মানে দিলা ।

পাইক সিক শিলাকুটি কুমাৰ আনিলা ॥

আজ্ঞা কৰি বহুদেৱ নিজ ঘৰে গৈলা ।

পাচে বড়কাথে মঠ বান্ধিবাক লৈলা ॥ ৬৮০

ছয় মাসে মঠ তবে থৈলেক সজাই ।

নৃপতিৰ আগে বাৰ্তা জনাইলেক যাই ॥

শুনি নৃপতিৰ মনে আনন্দ অপাৰ ।

ধন বহু দিলা আনি অসংখ্য হাজাৰ ॥ ৬৮১

ব্রাহ্মণ গণক তাঁতী সোণাৰী কমাৰ ।

তেলী মালী ধোবা বাটৈ কুমাৰ কঁহাৰ ॥

নাপিত গায়ন ব্যাস আদি যত যত ।

তাত্ৰফলি কৰি দিলা পাইক সপ্তশত ॥ ৬৮২

তাম্র কাংশু সুরর্ণাদি বজ্রত ভাজন ।
মাল্য বস্ত্র চন্দ্রতাপ অনেক বাজন ॥
অখণ্ড প্রদীপ দিলা করিয়া বিশেষ ।
মঠক উৎসর্গা কবি দিলন্ত নিশেষ ॥ ৬৮৩

অনেক দক্ষিণা দিলা লেখা জোখা নাই ।
বিজয়পুৰত বৈল বয়ুদের বাই ॥
আনন্দে উৎসরে তৈতে আছে কতো দিন ।
পুত্রসব উপজিল সবে রাজ চিন ॥ ৬৮৪

বিজয় নগরক
বর্ণনা

অত্রারতী সম পুরী বিজয় নগরী ।
অনেক নৃপতিগণে থাকে সেৱা কবি ॥
সুরর্ণ বজ্রত আদি দিয়ে কৰভাৰ ।
সেহি ধন বয়ে ভৈলা অসংখ্য ভণ্ডাৰ ॥ ৬৮৫

পুৰাণ ভাৰত ভাগৱত শুনন্ত ।
কতো শ্লোক ভাজি কতো পদ কৰারন্ত ॥
ধৰ্মেতে প্রবর্তে অধর্মত মতি নাই ।
স্বধৰ্মে পালিয়া থাকে লোক প্রৱর্তাই ॥ ৬৮৬

প্রতিদিনে বিপ্র বৈষ্ণৱক কৰে দান ।
অৱশেষ ধন বস্ত্র পোতে থানে থান ॥
খান্দাপোতা পাইক হস্তী মাউতক মাৰন্ত ।
গদাধৰ ভণ্ডাবীসে কেৱলে জানন্ত ॥ ৬৮৭

তিনি কোটি ধন পুতি খটখটী তলে ।
আপদত এহি ধন দেখাইবি একলে ॥

যিতো জন হোৱে ধৰ্মৱন্ত বুদ্ধিমন্ত ।
অৰ্থক আৰ্জিয়া ছয় ভাগ কৰিৱন্ত ॥ ৬৮৮

ভাগেক দেৱৰ ঋষি অৰ্থে এক ভাগ ।
আৱৰ ভাগক কৰিৱন্ত পিতৃ যাগ ॥
এক ভাগ আপোনাৰ পুত্ৰৰ ভাগেক ।
বিপদৰ অৰ্থে এক ভাগ পুতিবেক ॥ ৬৮৯

যাৰ যেহি ভাগ হোৱে পাৱে সেহি ভাগ ।
অন্তথা কৰিলে মহা পাপে পাৱে লাগ ॥
আনন্দে উৎসৱে ৰাজ্য আছে কতো দিন ।
পুত্ৰ সব উপজিল সবে ৰাজ চিন ॥ ৬৯০

পৰীক্ষিতৰ জন্ম

সবাহানে শ্ৰেষ্ঠ ভাৰ্য্যা আতি সুচৰিত ।
তাহাস্তে জন্মিলা বড়পুত্ৰ পৰীক্ষিত ॥
অনেক ভাৰ্য্যাৰ ভৈলা আনো যত যত ।
তাসম্বাৰ নাম কহৌ কৰিয়া বেকত ॥ ৬৯১

ইন্দুনাৰায়ণ যছৰায় ভবসিংহ ।
মুকুন্দ মঙ্গল বলিনাৰাণ বীৰিজ ॥
মানসিংহ নামে যিতো অতি বলি বৰ ।
থলন্তৰ কায় সিতো পৰম সুন্দৰ ॥ ৬৯২

মহীন্দ্র সুন্দৰ নাৰায়ণ ময়দান ।
ৰামচন্দ্র বৃষকেতু বিশিষ্ট প্ৰধান ॥
হেমনাৰায়ণ মধুনাৰাণ অনন্ত ।
প্ৰতাপ বিজয়সিংহ মহাবলৱন্ত ॥ ৬৯৩

এই অষ্টাদশ পুত্ৰ পৰম প্ৰধান ।
কুমাৰীয়ে আছিলেক দুই চাৰি মান ॥
ৰাজ্য ভোগ কৰিলন্ত বত্ৰিশ বৎসৰ ।
আনন্দ কৰিয়া থাকে পুত্ৰ নিবন্তৰ ॥ ৩৯৪

বিদেশৰ পৰা এক সন্ন্যাসী আসিলা ।
অতিথি স্বৰূপে আসি নগৰে বহিলা ॥
সেহি সন্ন্যাসীৰ জগ লৈলা পৰীক্ষিত ।
তাক দেখি নৃপতিৰ ভৈল কষ্ট চিত ॥ ৬৯৫

ৰাজা বোলে পুত্ৰ সব মোৰ বাক্য ধৰ ।
কুমন্ত্ৰিনি সন্ন্যাসীৰ সঙ্গ পৰিহৰ ॥
এহিকথা সন্ন্যাসীয়ে চৰ মুখে শুনি ।
নৃপতিক বধিবাক বৈলা মনে গুণি ॥ ৬৯৬

এক দিনা শৌচ কৰিবাক গৈলা ।
সেহি বেলা সন্ন্যাসীয়ে দৈত্যক পঠাইলা ॥
দৈত্য সমে নৃপতিৰ যুদ্ধ লাগিলন্ত ।
দুইহানো আন্দোল চৰগণে শুনিলন্ত ॥ ৬৯৭

বয়স্কদেৱৰ মৃত্যু

পৰম বলিষ্ঠ দৈত্যে ৰাজাক বধিলা ।
চৰগণে গৈয়া পাচে ৰাজাক দেখিলা ॥
আজ্ঞাণ মাসত গুৰু পূৰ্ণিমা তিথিত ।
প্ৰাণ ত্যাগি ৰাজা বৈল কৈলাসপুৰীত ॥ ৬৯৮

কথিত শিথান দিয়া ৰাজা আছে মৰি ।
কান্দিবে লাগিলা সবে আৰ্ত্তনাদ কৰি ॥

ক্ৰন্দনৰ উৰ্মী উথলিল মহাৰোজ ।
পূৰ্ণিমা দিৱসে হেন সাগৰ কল্লোল ॥ ৬৯৯

পত্নীসকলৰ
ক্ৰন্দন

ছয় কুড়ি মহাদই পুত্ৰগণ যত ।
অচেতন ভৈলা সবে ৰাজাৰ শোকত ॥
কতো বেলি অনন্তৰে গাৱে জ্ঞতি পাই ।
কান্দিবে লাগিলা গুণ বৰ্ণাই বৰ্ণাই ॥ ৭০০

হা হা কৈক গৈলা মহাৰাজা ধৰ্ম্মৱন্ত ।
আজি ধৰি আমাৰ সুখৰ ভৈল অন্ত ॥
আমাসাক কোনে কৰিবেক প্ৰতিপাল ।
কপটে বঞ্চিলা জানো বিধাতা বিমাল ॥ ৭০১

নিজ দেশে সন্ন্যাসীয়ো গৈলেক পলাই ।
পাত্ৰ মন্ত্ৰী পুৰোহিত ভৈলা এক ঠাই ॥
দোলে তুলি জ্ঞাতিগণে নদৌতীৰে নিলা ।
অশুক চন্দন যুতে সংস্কাৰ কৰিলা ॥ ৭০২

শ্বেত চন্দ্ৰতাপ তান আৰিলা উপৰে ।
থানক বিশিষ্ট কৰি থৈলা অনন্তৰে ॥
দশপিণ্ড দান কৰিলন্ত দশ দিনে ।
মহামহোৎসৱ কৰাইলন্ত ভিনে ভিনে ॥ ৭০৩

সন্তোষ কৰাইলা জ্ঞাতি ব্ৰাহ্মণ গণক ।
বিলাইলন্ত অসংখ্যাত ধনক বড়ক ॥
মাসেক অন্তৰে দানসাগৰ কৰিলা ।
বৈষ্ণৱ সবক মনোনীত দান দিলা ॥ ৭০৪

ধন বস্ত্র ভাজি বুযোৎসর্গ কবাইলন্ত ।
যতেক দক্ষিণা দিলা নাই আদি অস্ত ॥
ছখী ভিক্ষু দেশান্তরী সবাকে তুষিলা ।
অদবিদ্র কবি সমস্তকে দান দিলা ॥ ৭০৫

জ্ঞাতি সকলক তবে দিলা অন্ন জল ।
সন্তোষ কবাইলা যত গায়ন সকল ॥
এহি মতে কর্ম কবাইলন্ত সমর্পণ ।
এক ঠাই ভৈলা সবে পাত্র মন্ত্রিগণ ॥ ৭০৬

পিতৃব বচনে কিছো অপমান পাই ।
প্রাগ্জ্যোতিষপুৰে গৈলা পরীক্ষিত বাই ॥
কতিপয় দিন আছে নীল পর্বতত ।
কামাখ্যাক সেবি থাকে তিনি প্রসঙ্গত ॥ ৭০৭

এক দৈবজ্ঞএ গনি পরীক্ষিত আগে ।
বোলে পরশুই দিনা রাজা হৈবে লাগে ॥
কালিৰ দিনত যদি নাপায় নগর ।
রাজা হৈবে নপারিবা বাঢ়য় বৎসর ॥ ৭০৮

ছষ্ট সন্ন্যাসীয়ে দেখো দৈত্যক জপাইলা ।
নিষ্টে জানা তব পিতৃ পরলোক গৈলা ॥
সপ্ত দিন পথ কেন মতে পাইবা যাই ।
নৌকা যান বিনে তযু আন বুদ্ধি নাই ॥ ৭০৯

দৈবজ্ঞ সহিতে সেহি বজ্রনী থাকিলা ।
উষাষাত্রা কবি নিজ নৌকা মেজি দিলা ॥

নিশা চাৰি দণ্ডে পাইলা বিজয় নগৰী ।
মূৰ্ছিত বহিলা তীৰে বাইবাখন পৰি ॥ ৭১০

নগৰীক গৈলা পৰীক্ষিত নাৰায়ণ ।
উভয় শোকত আতি বিষাদিত মন ।
শুণি গান্ধু আপুনিয়ে উপাই এক পাই ।
সপ্তকুড়ি স্নানৰীক দিলন্ত পঠাই ॥ ৭১১

তেল টেঙ্কা গাৱে ঘষি বিচোক ব্যজনে ।
জীবেক অৱশ্যে মোৰ নাপবাইচাগণে ॥
হেন শুনি আঙা বাগী বাজাৰ শুনিলা ।
নাৰীগণে গৈয়া সেই চিকিৎসা কৰিলা ॥ ৭১২

বিচন্তে বিচন্তে আসিলেক ধাতু প্ৰাণ ।
তিনি পৰ নিশাত লভিলা তবে জ্ঞান ॥
এহি বাৰ্তা পৰীক্ষিত আগে কৈলা যাই ।
শুনিয়া পায়স তবে দিলন্ত পঠাই ॥ ৭১৩

পায়স ভুঞ্জিয়া খাইল সুগন্ধিত জল ।
নাৰী সঙ্গে নিজা গৈয়া থাকিল সকল ॥
প্ৰহৰেক বেলা ভৈলো নিজাৰ জাগিলা ।
গাৱে গাৱে সেহি নাৰী ভাৰ্যা কৰি দিলা ॥ ৭১৪

সেহি দৈৱজ্ঞএ দিলে ক্ষণ লগ্ন চাই ।
সমস্ত তীৰ্থৰ জল কৰি এক ঠাই ॥
মাঙ্গল্যৰ দ্ৰবে দৃতগণে চপাইলেক ।
বেদৰ বিহিত কৰিলেক অভিষেক ॥ ৭১৫

পৰীক্ষিতৰ
অভিষেক

বেদধ্বনি কৰি বিপ্ৰে আশীৰ্বাদ দিলা ।
 বাতৰ বাদনে দিশ বিদিশ পুৰিলা ॥
 নৰ্ত্তকীয়ে নাচন্তে গায়নে গাৱে গীত ।
 সমস্তকে ৰাজা বিলাইলন্ত ধন বিত ॥ ৭১৬

সহস্ৰ দস্তাল হস্তী অতি ময়মন্ত ।
 হস্তিনী ততেক থাকে তাহাৰ লগত ॥
 যতেক ঘোটক সৈন্য লেখা কৈবো কত ।
 অত্ৰাৱতী পুৰে পুৰন্দৰ যেন মত ॥ ৭১৭

পিতৃৰ ভণ্ডাৰ ৰাজা কৰিলা বিচাৰ ।
 নাহিকন্ত দেখি ধন ক্ৰোধিলা বিস্তৰ ॥
 গদাধৰ চলিয়াক বুলিলা বচন ।
 পিতৃৰ ভণ্ডাৰে কেনে নাহিকন্ত ধন ॥ ৭১৮

গদাধৰে বোলে শুনিয়োক নৰেশ্বৰ ।
 ৰাজ্যৰ উপৰে তুমি জয়াছা ঈশ্বৰ ॥
 দেশ ৰাজ্য লক্ষ্মী ধন বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ।
 তাক পাই কেনে ধন কৰিছা বিচাৰ ॥ ৭১৯

ৰাজা বোলে পিতৃৰ আৰ্জিত পুত্ৰে পাই ।
 কমনে বাধিছা তঞি বিত্ত বিহৰাই ॥
 গদাধৰে বোলে তুমি বুজন নিৰ্গত ।
 লাগিল তোমাৰ লোভ পিতৃৰ ধনত ॥ ৭২

পিতৃৰেসে ৰাজ্যভাৰ পায়োছা নিচয় ।
 কৈত আছে ধন বিত নজানোহো মঞি ॥

হেন শুনি নৃপতিৰ ক্ৰোধ উপজ্বিলা ॥
গদাধৰ ভণ্ডাৰীক তচিল কৰিলা ॥ ৭২১

এহি মতে শাস্তি কৰিলেক বৰিষেক ।
তথাপিতো ৰাজ বিশ্বাসক নকৈলেক ॥
পুনৰ্ৰাৰ নৰপতি ক্ৰোধত জানিলা ।
কমাৰ অনায়া পাচে কোড় তारा দিলা ॥ ৭২২

তথাপিতো নাভাজিলা বিশ্বাস ৰাজাৰ ।
নাজানো নাজানো মাত্ৰ বোলে বাবুৱাৰ ॥
নকৈবাৰ দেখি পুহু নিহল মেলিলা ।
ছুকুড়ি দস্তাল হস্তী গৃহে লাগি দিলা ॥ ৭২৩

বোলে ধানে মাষে হস্তীসৰ পুৰি থাক ।
ক্ষীণ ভৈলে হস্তী পাচে কাটিবো তোমাক ॥
হেন শুনি গদাধৰে নমস্কাৰ কৈলা ।
হস্তী লৈয়া আপুনাৰ গৃহে চলি গৈলা ॥ ৭২৪

ছয় মাস মান পুৰিলেক মাষে ধানে ।
ধুকাইলেক ধন বড় আছিলেক মানে ॥
আক ছয় মাস পুৰিলেক কৰি ধাৰ ।
বৰ্ষ পূৰ্ণ ভৈলে ৰাজা আসি পুনৰ্ৰাৰ ॥ ৭২৫

কৈত আছে ধন বুলি পুহু সুখিলন্ত ।
তথাপিতো ৰাজ বিশ্বাসক নকৈলন্ত ॥
নকৈবাক দেখি ক্ৰোধ জ্বলিল ৰাজাৰ ।
বোলে কাণ্ডিয়াই মাৰো নকৰোঁ বিচাৰ ॥ ৭২৬

এহি বুলি কাণ্ড আনি ধনুত জুৰিলা ।
গদাধৰে বাগীশক বুলিবে লাগিলা ॥
শুনিলা বাগীশ তুমি পৰম পণ্ডিত ।
বেদ চাই কহা কৰো বিশ্বাস খণ্ডিত ॥ ৭২৭

হেন শুনি বাগীশে স্মৰে ধৰ্ম ধৰ্ম ।
বিশ্বাস খণ্ডন যিতো গৰিহিত কৰ্ম ॥
বাজাত বুজাইলা বেদ বেদাঙ্গ দেখাই ।
শুনি কাণ্ড সামৰিলা পৰীক্ষিত বাই ॥ ৭২৮

নিহাল চোৰায়া ক্ষৌৰ কৰ্ম কৰাইলন্ত ।
লগত বাখিয়া দায়া কৰিলা অত্যন্ত ॥
হস্তীক পোষন্তে যত খৰচ কৰিলা ।
বুজি এক লক্ষ ধন ভণ্ডাৰ দিলা ॥ ৭২৯

প্ৰাগজ্যোতিষপুৰে পাচে কৰিলা গমন ।
পূণ্য ভূমি দেখি তথা নিমজিলা মন ॥
সাজিলা নগৰ লৌহিত্যৰ উত্তৰত ।
পৰম সুন্দৰ অশ্বতীৰ্থ সমীপত ॥ ৭৩০

ভাৰ্য্যা পুত্ৰ সমে তৈতে, কতো দিন বৈলা ।
অসংখ্য বন্দুক সাজি নগৰত থৈলা ॥
বৰ বৰ হিলেই থানে থানে থৈলা পাচে ।
পাণ্ডুনাথ শৰাইত অতাপিও আছে ॥ ৭৩১

দৈবজ্ঞ আনিয়া শুভ খেণ লগ চাই ।
দণ্ডে পাটে বাজা ভৈলা পৰীক্ষিত বাই ॥

তান নামে স্মরণৰ মোহৰ মাৰিলা ।
পৰম প্ৰবল সিতো প্ৰচণ্ডে বহিলা ॥ ৭৩২

চতুৰ্দশ কুড়ি হস্তী ভৈলা ময়মন্ত ।
হস্তিনী ততেক আছে হস্তীৰ লগত ॥
ৰাজ্য প্ৰতিপাল কৰি কতো দিন আছে ।
গ্ৰীষ্মকালে বান পানী উঠিলন্ত পাচে ॥ ৭৩৩

নৌকাত উঠিয়া বাহিৰবন্ধ মাৰিলা ।
সত সৰ্বস গৰু মানুষ আনিলা ॥
সেহি কথা শুনিজন্ত লক্ষ্মীনাৰায়ণ ।
বোলে পূৰ্বে পিতৃ ৰাজ্য কৰি বিভাগণ ॥ ৭৩৪

লক্ষ্মীনাৰায়ণ
আৰু পৰীক্ষিত-
নাৰায়ণৰ যুদ্ধ,
লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ
পৰাজয়

সোণকোষ পূৰ্ব ভাগে তাসহ্যাক দিলা ।
পশ্চিমৰ ভাগ ৰাজ্য আমাত অৰ্পিলা ॥
সি হৰে ভতিজা মোৰ পিতৃ হওঁ তাৰ ।
কি কাৰণে মোৰ ৰাজ্য কৰে বৃন্দামাৰ ॥ ৭৩৫

এহি বুলি মনে গুণি গৃহত বহিলা ।
মাঘ ফাগুনত ঘোৰ যুদ্ধ আৰম্ভিলা ॥
পৰীক্ষিত সমে যুদ্ধ লাগিলেক যাই ।
যতেক মৰিল সৈন্য লেখা জোখা নাই ॥ ৭৩৬

পাচে লক্ষ্মীনাৰায়ণে বণে ভঙ্গ ভৈলা ।
সীমাক এৰিয়া আপোনাৰ দেশে গৈলা ।
সৈন্যৰ মোহলা কৰি লেখি চাহিলন্ত ।
বোলে মোৰ ভাতৃ কিবা হেতু নাহিকন্ত ॥ ৭৩৭

লোকে বোলে তযু ভাতৃ বণে পৰিলন্ত ।
 শুনি লক্ষ্মীনাৰায়ণে মুৰ্ছিত ভৈলন্ত ॥
 শ্ৰুতি পায়৷ ক্ৰন্দন কৰিলা বিপৰীত ।
 শোকৰ উৰ্মিত কতো দক্ষ হোৱে চিত ॥ ৭৩৮

হস্তী ঘোড়া সৈন্ত পৰিলেক ঠাই ঠাই ।
 কৈত খুজি পাইবো বীৰনাৰায়ণ ভাই ॥
 এহি বুলি সৈন্ত সমে বেহাৰক গৈলা ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমে পাচে আলোচিবে লৈলা ॥ ৭৩৯

বোলে পৰীক্ষিতনাৰায়ণ হৃষ্টমতি ।
 সমৰত বলে আমি নোৱাৰো সম্প্ৰতি ॥
 পাংছাক সহায় লৈয়া ফিৰি যুদ্ধ কৰোঁ ।
 পৰীক্ষিত নৃপতিক জীৱন্ততে ধৰোঁ ॥ ৭৪০

লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ
 দিল্লীৰ পাংছাৰ
 ওচৰলৈ গমন

বন্দী কৰি থৈবো আনি নিহল লগাই ।
 তেবেসে মোহোৰ ভাতৃ স্বৰ্ণ সুজা যাই ॥
 আপোনাৰ বহিনীক চৌদোলত লই ।
 দিল্লীৰ পাংছাৰ স্থান তবে পাইলা গই ॥ ৭৪১

দেখিয়া পাংছাৰ মনে খোচাল লভিলা ।
 কি কাৰ্য্যে আসিলা বুলি বাজাত পুছিলা ॥
 লক্ষ্মীনাৰায়ণে বোলে মোৰ বৰ চিত্ৰ ।
 বহিনীক দিলো তুমি সমে কৰি মিত্ৰ ॥ ৭৪২

মোৰ ভাতৃ পুত্ৰ যিভো পৰীক্ষিত বাজা ।
 অশ্বায় কৰিয়া মোৰ মাৰিলেক প্ৰজা ॥

হেন দেখি খেদি গই বণে দিলোঁ বীৰ ।
নপাবিলোঁ বণে মৈল ভাত্ৰ আপুনাৰ ॥ ৭৪৩

কহিলো নিশেষে মোক উপকাৰ কৰা ।
পৰীক্ষিত নৃপতিক জীৱন্ততে ধৰা ॥
শুনিয়া পাংছাৰ বৰ উপজিল বেধা ।
নৃপতিৰ আগে কহিবাক লৈলা কথা ॥ ৭৪৪

লক্ষ্মীনাৰায়ণক
সহায় কৰিবলৈ
পাংছাৰ প্ৰতিজ্ঞা

তোমাৰ আগত আজি কহোঁ সত্য কৰি ।
পৰীক্ষিত নৃপতিক আনি দিবোঁ ধৰি ॥
শুনিয়া ৰাজাৰ মনে মিলিল উৎসাহ ।
দিলো নিজ ভগিনীক পাংছাত বিবাহ ॥ ৭৪৫

বহু সৈন্য আনি পাংছা বুজিলা বচন ।
ৰণক লাগিয়া সবে চল এতিক্ৰম ॥
শুনিয়ে পৰান সুভা আক মক্ৰম খাঁ ।
চৰ্দাৰ সহিতে সবে বণে চলি যাহা ॥ ৭৪৬

পৰীক্ষিত নৃপতিক জীৱন্ততে ধৰি ।
মোহোৰ আগত আনি দেহ বন্দী কৰি ॥
শুনিয়া পাংছাৰ আজ্ঞা প্ৰচণ্ড বিশেষ ।
ৰণক লাগিয়া সবে চলিল নিশেষ ॥ ৭৪৭

হয় হস্তী বথ শকটত চলি যাই ।
যতেক চিপাহী সৈন্য লেখা জোখা নাই ॥
দিল্লীতে থাকিল ভবে লক্ষ্মীনাৰায়ণ ।
পাংছায়ে সহিতে নিতে কৰি সম্ভাষণ ॥ ৭৪৮

মক্রম খাঁ সব সৈন্তে সোণকোষ পাৰে ।
বাহৰ কৰিয়া তৈতে বৈল পটোৱাৰে ॥
এহি বাৰ্তা শুনিলন্তু ৰাজা পৰীক্ষিত ।
দুৰ্গাক পূজিবে প্ৰতি কৰিলন্তু চিত্ত ॥ ৭৪৯

দ্রব্য সমে আনি পুৰোহিত ব্ৰাহ্মণক ।
পঠাই দিলন্তু তবে নীল পৰ্বতক ॥
হৰিষ্য কৰিয়া বিপ্ৰে পূজা আৰম্ভিলা ।
অনেক বিপ্ৰক চণ্ডী পঢ়িবাক দিলা ॥ ৭৫০

হোম কৰি নীলকণ্ঠ পাঠ কৰাইলন্তু ।
জপক লাগিয়া কতো বিপ্ৰক দিলন্তু ॥
এহি মতে বিপ্ৰে পূজা কৰিবাক লৈলা ।
পূৰ্ণাছতি দেন্তে মন্ত্ৰ ব্যভিচাৰ ভৈলা ॥ ৭৫১

একো মতে শুদ্ধ মন্ত্ৰ নৃপতিৰ নাসে ।
যবনৰ জয় হেতু মন্ত্ৰ সব আসে ॥
তিনি বাৰ বিষ্ণু স্বৰি উলটে পালটে ।
আপোনাৰ জয় হেতু বাক্য নাহি ঘটে ॥ ৭৫২

এহি দেখি মন দুখে বিপ্ৰ নিৰন্তৰ ।
ৰাজাৰ আগত সবে কৈলা পূৰ্বাপৰ ॥
বোলে মহাৰাজা দুৰ্গা ভৈলন্তু বিমুখ ।
ৰণত নহৈবে তযু কিঞ্চিতেকো সুখ ॥ ৭৫৩

শুনি ৰাজা অসন্তোষে কৰিলা ক্ৰন্দন ।
পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমন্বিতে কৰি আলোচন ॥

বোলে চৰসব যাউক নিশাৰ ভাগত ।
কাটিয়া পেলাউক বজালৰ সৈন্য যত ॥ ৭৫৪

নিশাভাগে গৈলা চলি চৰ নিবন্তৰে ।
পন্থ নাপাই ঘূৰি ফুৰে সোণকোষ পাৰে ॥
নিশা অৱসানে ফিৰি আসে সৈন্যগণ ।
দেখিয়া বজালে খেদি কৰে ঘোৰ বণ ॥ ৭৫৫

একো মতে গড় উঠাইবাক নপাৰিলা ।
চৰগণে গৈয়া নৃপতিত জান দিলা ॥
তাক শূনি নৃপতিৰ বৰ অপমান ।
সোণকোষ পাৰে বন্ধাইলন্ত গড়মান ॥ ৭৫৬

তথাত বহিলা গৈয়া সসৈন্যে সহিতে ।
চতুৰ্দ্দিশে বন্দুক পতাইলা ভাল মতে ॥
দখিণে পচিমে উত্তৰেও সোণকোষ ।
তিনি ফালে নদী গড় দেখন্তে সন্তোষ ॥ ৭৫৭

পৰম বিটক ঠাই গড় ভয়ঙ্কৰ ।
বজালেও যুদ্ধ কৰিলন্ত সন্তোষ ॥
তথাপিতো গড় উঠাইবাক নপাৰিলা ।
দেখিয়া মগলি ফন্দ বজালে পাতিলা ॥ ৭৫৮

নদীৰ উজানে যাই কল কাটিলন্ত ।
অসংখ্যাত ভুব বান্ধি ভসাই দিলন্ত ॥
সেহি ভুব দেখিলন্ত ৰাজা পৰীক্ষিত ।
বজাল ভৈলন্ত পাৰ বুলি ভৈলা ভীত ॥ ৭৫৯

বজ্জালে মাৰিব মোৰ নগৰক যাই ।
 আমি এথা থাকি কাৰ উকুৱাইবো ছাই ॥
 এলি বুলি গড় এৰি নগৰক গৈলা ।
 দেখি বজ্জালৰ মনে আনন্দিত ভৈলা ॥ ৭৬০

বোলে ৱাহৱা কেনে মজ্জণাৰ খুব ।
 বেঢ়িয়া বজ্জালে বোলে জয় জয় শুভ ॥
 হান্ধ কৰি সৈন্তসব পাৰ কৰি দিলা ।
 বিজয়পুৰক গৈয়া চৌপাশে বেঢ়িলা ॥ ৭৬১

হেন দেখি মন দুস্থ ভৈলা পৰীক্ষিত ।
 নবনাৰায়ণ বাক্য লাগিলা স্মৰিত ॥
 বোলে পূৰ্বে পিতামহ বাক্যক এৰিলো ।
 অৱগৰ্ব কৰি বাহিৰবন্ধক মাৰিলো ॥ ৭৬২

এতেকেসে কামাখ্যা কৰিলা বিড়ম্বন ।
 কোনো বুজিবাক পাৰে বিধিৰ ঘটন ॥
 এহি বুলি পুনৰ্বাৰ বণ নকৰিলা ।
 আপুনি ওলাই গই বন্দীত পৰিলা ॥ ৭৬৩

মোগল সৈন্তৰ
 হাতত পৰীক্ষিত
 বন্দী

বজ্জালে চৌদোলে তুলি বন্দী কৰি লই ।
 পাংছাৰ আগত তৰে ভেঙটাইলেক গই ॥
 পাংছাৰ আগত ৰাজা খাণ্ডা হৈয়া বৈলা ।
 ৰাজাক দেখিয়া পাংছা বৰ তুষ্ট ভৈলা ॥ ৭৬৪

পাংছাৰ হুকুমে দিলা দলিচাক পাৰি ।
 চালাম কৰিয়া বসিলন্ত আগবাঢ়ি ॥

পাংছাৰ মনত বৰ খোচাল ভৈলন্ত ।
ভেতিক্ষণে সোণোৱালী বটা দিয়াইলন্ত ॥ ৭৬৫

পৰম আনন্দে বাক্য বুলিলন্ত পাচে ।
সুন্দৰ শৰীৰ খুব মৰ্দ ছয়া আছে ॥
পাংছা বোলে আপুনাৰ মध्ये এৰা দন্দ ।
লোকে শুনি তোমাসাক বুলিবেক মন্দ ॥ ৭৬৬

বুলিলো নিশ্চয় মোৰ বাক্য সাৰ ধৰা ।
কনিষ্ঠ পিতৃক তুমি নমস্কাৰ কৰা ॥
ৰাজ্য বোলে পিতৃ মোৰ হোৱে আপুনাৰ ।
বিবোধ ভাৱত নকবোহো নমস্কাৰ ॥ ৭৬৭

দিল্লীৰ পাংছাহৰ
ছাৰা লক্ষী-
নাৰায়ণ আৰু
পৰীক্ষিত-
নাৰায়ণৰ ৰাজ্যৰ
সীমা নিৰ্ধাৰণ

শুনিয়া পাংছাৰ বৰ আনন্দিত ভৈলা ।
প্ৰশংসিয়া পুনৰ্বাৰ বুলিবাক লৈলা ॥
সোণকোৰ সীমা কৰি ভূজা ৰাজ্য যাই ।
সমৱস্তি কৰি মঞি দিলোহোঁ বিদাই ॥ ৭৬৮

হেন শুনি পৰীক্ষিতে চালাম কৰিলা ।
পাংছাহি টিকাক লৈয়া দেশক লৰিলা ॥
তৃত্ব মাসৰ পন্থ আসি মন ৰঙ্গে ।
মেল কৰিবাক লাগে নবাবৰ সঙ্গে ॥ ৭৬৯

নবাবে বোলয় কেনে আইলা পৰীক্ষিত ।
কিমতে এৰিলা পাংছা নাপাইলো নিশ্চিত ॥
দিবাক নাপাৰো এৰি আপোন ৰাজ্যক ।
কমনে আসিলা মোত বভাউক বাক্যক ॥ ৭৭০

পৰীক্ষিতে বোলে মঞি আনিছো প্রমাণ ।
 শীঘ্র কবি নবাবে দিয়োক মেল দান ॥
 শুনিয়া নবাব মেলে বসিলেক যাই ।
 পৰীক্ষিতে ছবি পত্র দিলন্তু দেখাই ॥ ৭৭১

নবাবেয়ো ছবি দেখি নমস্কার কৈলা ।
 সভাক বিসর্জি অভ্যস্তুরে চলি গৈলা ॥
 বোলে পৰীক্ষিত নৃপতিক নেদৌ এৰি ।
 সভার মধ্যত মোক কেনে লাজ কৰি ॥ ৭৭২

পাংছাৰ লাগিয়া লিখা পত্র কৰি দিলা ।
 কেনে ব্যাঘ্র পৰীক্ষিত বাজাক মেলিলা ॥
 এহি জানি পৰীক্ষিতক এৰি নেদিবন্তু ।
 এৰি দিলে পুনৰ্বাৰ অনর্থ হৈবন্তু ॥ ৭৭৩

এৰি নেদে দেখি বাজা থিৰ কৰি মন ।
 হস্তীনাপুৰক পুহু কৰিলা গমন ॥
 পশ্চত চলন্তে এক কাপালীকে পাই ।
 বোলে দেখৌ উদয়ৰ পাংছা অন্ত যাই ॥ ৭৭৪

বোলে মহাবাজা তুমি যাহা কি কাৰণ ।
 পক্ষেক অন্তরে তব হুইবেক মৰণ ॥
 বাজা বোলে মোৰ যুতু জানিলি কি মতে ।
 কাপালীকে বোলে পাই তযু কপালতে ॥ ৭৭৫

মোহোৰ কথাত যদি নযাহা প্রমাণ ।
 কহৌ তেবে ভূত ভবিষ্যত বৰ্ত্তমান ॥

তিনিও কালৰ কহিলন্তু কথাচয় ।
তবে নৃপতিৰ মনে ভৈলন্তু প্রত্যয় ॥ ৭৭৬

জভিলন্তু বাজা যদি কথাৰ প্রমাণ ।
তেতিক্ষণে কনক অঞ্জলী দিলা দান ॥
দেৱীক স্মৰিয়া বাজা মনে শুদ্ধ ভৈলা ।
গৃহক নাসিয়া প্রয়াগক চলি গৈলা ॥ ৭৭৭

পৰীক্ষিতৰ যত্নে প্রয়াগ তীৰ্থত স্নানি কায় শুদ্ধ কৰি ।
চিস্তিবে লাগিল যিতো পৰম ঈশ্বৰী ॥
দেৱীৰ চৰণ বাজা চিস্তি হৃদয়ত ।
কবিলন্তু তনু ত্যাগ প্রয়াগ তীৰ্থত ॥ ৭৭৮

শুৱ হংসৰূপে চলি কৈলাসক গৈয়া ।
পৰিষদ হৈয়া তৈতে আনন্দতে বৈলা ॥
সংক্ষেপে পদৰ কথা এহি মানে থওঁ ।
যি কৰিলা বলি বাজা তাক আবে কওঁ ॥ ৭৭৯

বলিনাৰায়ণ যেহি দিনা বাজাক বজালে নিলা ধৰি ।
বৈল বলিনাৰায়ণ মনে দুখ কৰি ॥
মন্ত্ৰী সমে আলোচিয়া ছয়া এক ঠাই ।
বোলে ইদেশত থাকিবাব যোগ্য নাই ॥ ৭৮০

সাধু মহাজন পাইক মন্ত্ৰী সব লই ।
বয়ুদেৱ বাজাব ছয় কুড়ি মহাদই ॥
আপোনাৰ পুত্ৰ পৰিয়াল সমস্থিতে ।
সমস্তকে লৈলা বাজা নথাকিবে চিতে ॥ ৭৮১

বজালত নথাকয় মান যে মৰ্যাদ ।

দবঙ্গৰ বৰভুঞাৰ কামৰূপে চলি গৈলা ভাবিয়া প্ৰমাদ ॥
 গৃহত এবছৰ বলি-দবঙ্গ দেশত বৈলা মনিয়ৰী গ্ৰাম ।
 নাৰায়ণৰ বিশ্ৰাম বড়ভুঁয়া গৃহে পাচে কৰিলা বিজ্ঞাম ॥ ৭৮২

এক বৰ্ষ থাকিলন্ত ভুঁয়াৰ গৃহত ।
 পাচে এক কাৰ্য্য ৰাজা আলোচি মনত ॥
 বোলে স্বৰ্গ-নৃপতিক ভেটো আমি যাই ।
 আত পৰে আন কিছু নেদেখোঁ উপাই ॥ ৭৮৩

পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমস্থিতে চলিলা নৌকাত ।
 আহোম স্বৰ্গদেৱৰ স্বৰ্গ নৃপতিৰ স্থানে ভৈলন্ত সাক্ষাত ॥
 লগত বলি-স্বৰ্গনাৰায়ণ ৰাজা দেখিলা যেখন ।
 নাৰায়ণৰ সাক্ষাৎ আগবাঢ়ি আলিঙ্গিয়া ধৰিলা তেখন ॥ ৭৮৪

ভাই ৰাজা বলি পাচে কুশল পুছিলা ।
 পাচে বলিনাৰায়ণে সমস্তে কহিলা ॥
 মাথা চপৰাস্তে নমস্কাৰ কৰিবাক ।
 ছিগিলেক জটা ৰাজা দেখিলেক তাক ॥ ৭৮৫

দেখি স্বৰ্গদেৱে স্তম্ভিল। ধৰ্ম ধৰ্ম ।
 নতু দেখি শুনি হেন অদভুত কৰ্ম
 স্বৰ্গ ৰাজা বোলে তুমি শিৱৰ কুমাৰ ।
 ইন্দ্ৰৰ বংশক তুমি কৰা নমস্কাৰ ॥ ৭৮৬

শিৱৰ বংশৰ কথা সাক্ষাতে অমৃত ।
 শুনা সভাসদ সাৱধান কৰি চিত্ত ॥

সকামী গৃহীৰ জানা নাই আন কাম ।

বাজা সেবি হ'ব ভজি বোলা বাম বাম ॥ ৭৮৭

ছবি

আহোম স্বৰ্গদেৱে
বলিনাবায়ণক
দৰঙৰ বজা
পাতে

শুনিয়োক মহামতি

পাচে স্বৰ্গ নৰপতি

বোলে ভাই ধৰ্মনাৰায়ণ ।

বজ্জালক মাৰি যাই,

কৰতোয়া গজা পাই

তবে খাণ্ডা কৰিবা ক্কালন ॥

বাজ্য দিলো আজি ধৰি

চতুৰ্দ্দিশে সীমা কৰি,

সত্যে সত্যে কৈলোহো নিচয় ।

পূৰ্বতে ভৈৰবী দেৱী

পশ্চিমে কৰ্তিয়া নদী

যাক সেবি নৰে মুক্ত হয় ॥ ৭৮৮

উত্তৰে গামৰি গিৰি

দক্ষিণত পৰ্বত চিৰি,

এহি চতুৰ্হঁদে দিলো ভূমি ।

উৎসৰ্গিলো তিলে কুশে

ভুজিবাহা মহানুখে

সত্যে সত্যে ভুজিবাহা ভূমি ॥

লাউ যদি তল যাই,

উপজয় শিলাচয়,

তথাপি নলৰে মোৰ বাক ।

সাক্ষী হৈবা ধৰ্মচয়

মোৰ বাক্য বৃথা নয়,

যদি শুক্লবৰ্ণ হৱে কাক ॥ ৭৮৯

মোৰ বংশ পৃথিৱীত

ধাকে মানে প্ৰতিনিভ

বাজ্য কাঢ়ি নলৈবেক কেৱ ।

যদি বা কাঢ়িয়া লয়

অধৰ্মত প্ৰৱৰ্ত্তয়

তাক দণ্ড কৰিবন্ত দেৱ ॥

বলিনাৰায়ণৰ
বিবাহ আৰু
যৌতুক স্বৰূপে
আহোম স্বৰ্গ-
দেৱৰদ্বাৰা দৰঙ
ৰাজ্য দান

এহি বুলি সোণাৰীৰ   কল্পা এটা বিচাৰিয়া
আতি সুলক্ষণা ৰূপৱতী ।
কবিলন্ত সালঙ্কতা   ৰূপে গুণে আনন্দিতা
বিহা দিলা স্বৰ্গ নৰপতি ॥ ৭১০

হস্তী ঘোড়া নৰ দাসী,   বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ বাশি
মহা মহোৎসৱে উৎসৰ্গিলা ।
গাড়ু পাটি তোলা কৰি   হাতে তিল কুশ ধৰি,
দৰঙ্গক যৌতুকত দিলা ॥
এক বৰ্ষ অনন্তৰে   স্বৰ্গদেৱ নৃপবৰে
চ'ৰা নাও দিলা চাৰিখন ।
হিলাই নাও সপ্ত জোৰা   এক বিংশ নাও কোঢ়া,
পঠাই দিলো ভূপতি প্ৰধান ॥ ৭১১

বজ্জাল মাৰিবে প্ৰতি   পাচে স্বৰ্গ নৰপতি
উজ্জম কৰিলা গুৰুন্তৰ ।
বড়ফুকন ৰাজখোৱা   বড়বড়ুৱা হাজৰীকা
বড়া শইকীয়া নিবন্তৰ ॥
সৈন্ত গণি পঢ়ি চাই,   আশী সহস্ৰেক পাই,
বজ্জাল মাৰিবে আদেশিলা ।
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ হিলাই যত   ধন বস্ত্ৰ নানামত
ভক্ষ্য ভোজ্য সমস্তকে দিলা ॥ ৭১২

অসমেও খেদি যাই   বজ্জালক লাগ পাই,
কবিলন্ত বণ ধুমাজয় ।
গৌসানীৰ প্ৰসাদত   অসমৰ উনমন্ত,
বজ্জালৰ সৈন্ত ভৈলা ক্ষয় ॥

বজালেও ভজ হৈ   থানা এৰি পলাইগৈ
কৰ্তিয়া গজাব হৈলা পাব ।

অসমেও খেদি যাই   কৰতোয়া গজা পাই
খাণ্ডা সব ধুইলা বাৰম্বাৰ ॥ ৭৯৩

খাণ্ডা পুতি সীমা কৰি   অসম আসিলা ফিৰি

*

*

*

(অসম্পূৰ্ণ)